

ARGUMENTI

Časopis za društvena / politička pitanja, Godina VIII, Broj 23, Decembar 2014. BESPLATNO

U ovom broju:

Aleksander Merkuris:

**Značaj otkazivanja
Južnog toka**

(9)

Baldo Hreljac:

**Sumrak globalizacije
(ili povratak Keynesa)**

(19)

Nenad Suzić:

Na raskršću civilizacija

(39)

Krsto Grujić:

Izborne (ne)jednačine

(51)

Vanja Malidžan:

**Analiza opštih izbora
2014. godine u
Republici Srpskoj**

(99)

Stefan Karganović:

**Svetska „obojena revolucija“
na raskršću**

(111)

Branimir Kuljanin:

Politika, istorija i kultura

(127)

Slobodan Nagradić:

**Glosa o političkoj zloupotrebi
tradicije**

(153)

ARGUMENTI

časopis
za društvena / politička pitanja
izlazi svaka četiri mjeseca

ARGUMENTI

časopis za društvena / politička pitanja
izlazi svaka četiri mjeseca

Izdavač

Savez nezavisnih socijaldemokrata, Banja Luka
Petrica Kočića 5

Glavni urednik

Milan Ljepojević

Redakcija

Slavko Mitrović, Rajko Vasić, Đorđe Latinović,
Milan Tukić, Franc Sošnja, Mr Danijela Injac,
Krsto Grujić, prof. dr Filip Turčinović, prof. dr Nenad Suzić,
Mr Vanja Malidžan

Lektor

Tatjana Atlagić

Kompjuterska priprema i dizajn

Dragana Pupac

Štampa

Grafil
Banja Luka

Tiraž

500

ARGUMENTI

časopis
za društvena / politička pitanja

Banja Luka
decembar 2014.

Riječ urednika

Iako se rubrika „Argumenata“ metaforički zove „Riječ urednika“, u pitanju su rečenice, i to ne jedna nego više njih. Gotovo svaki put razmišljam da li pored ovakvog sadržaja treba bilo kakav tekst, pojašnjenje, dopuna ili kako to nazvati. Sami autorski radovi dovoljni su sami sebi i bilo kakvo dodatno objašnjenje je suvišno. Ipak, narodna izreka kaže da „od viška glava ne boli“, pa tako i ovaj put idemo sa uvertirom u novi, 23. broj časopisa, na kraju osme godine izlaženja.

„Argumenti“ se i ovaj put bave aktuelnim dešavanjima koji su obilježili protekli period od četiri mjeseca. Na prvom mjestu su, po interesu javnosti, svakako opšti izbori, koji su održani u oktobru, i njihova analiza, ali i pitanje velikog strateškog projekta pod nazivom „Južni tok“. Sudbina ovog megaprojekta u rukama je velikih, moćnih država i zajednica, a Republika Srpska na njegov ishod ne može da utiče. Građani su svojom voljom jasno rekli kojim putem i u narednom periodu treba da ide Republika Srpska; svaki drugi scenario je obmana i falsifikat.

Stefan Karganović u svom autorskom tekstu analizira tzv. obojene i narandžaste revolucije, njihovu ovogodišnju sudbinu u Ukrajini, Venecueli, Kini (tačnije Hong Kongu) i Republici Srpskoj. Poruka je jasna – vojskovođa, državnik, lider koji ima strategiju, ne treba da se boji za ishod bilo koje bitke, pa ni

ovih „obojenih revolucija“ koje nisu ni obojene ni revolucije nego perfidni državni udari koji se izvode brojnim medijskim manipulacijama i zloupotrebama nevladinih organizacija i podobnog već pripremljenog političkog establišmenta.

Baldo Hreljac elaborira globalizaciju i ekonomske i političke aspekte današnjeg savremenog svijeta uz hronologiju dešavanja u proteklom periodu. Slobodan Nagradić nas podsjeća na tradiciju i obmane i manipulacije vezane za nju, a profesor Branimir Kuljanin u svom radu dotiče interesantne i bitne sfere života iz jednog posebnog ugla.

„Argumenti“ ulaze u devetu godinu izlaženja, sa istim opredjeljenjem: primijenjena nauka, mladi autori, i regionalna, evropska i svjetska, planetarna orijentacija.

Milan Ljepojević

Sadržaj

Riječ urednika	5
Aleksander Merkuriš ZNAČAJ OTKAZIVANJA JUŽNOG TOKA.....	9
Mr. sc. Baldo Hreljac, dipl. oec. SUMRAK GLOBALIZACIJE (ILI POVRATAK KEYNESA).....	19
Nenad Suzić NA RASKRŠĆU CIVILIZACIJA	39
Krsto Grujić IZBORNE (NE)JEDNAČINE	51
Vanja Malidžan ANALIZA OPŠTIH IZBORA 2014. GODINE U REPUBLICI SRPSKOJ	99
Stefan Karganović SVETSKA „OBOJENA REVOLUCIJA“ NA RASKRŠĆU	111
Branimir Kuljanin POLITIKA, ISTORIJA I KULTURA	127

Slobodan Nagradić	
GLOSA O POLITIČKOJ ZLOUPOTREBI TRADICIJE	153
Uputstvo za autore	167

Aleksander Merkurus

Značaj otkazivanja Južnog toka

Reakcija na otkazivanje Južnog toka bila je čudo za pamćenje i treba da bude veoma pažljivo objašnjena.

Kako bi se shvatilo šta se odigralo, prvo je neophodno vratiti se na način kako su se rusko-evropski odnosi odvijali tokom 1990-ih godina.

Kratko rečeno, u tom periodu se pretpostavljalo da će Evropi Rusija postati veliki snabdevač energijom i sirovinama. To je bilo i vreme velike evropske „trke za gasom“; Evropljani su očekivali neograničena i beskonačna snabdevanja iz Rusije. To povećanje uloge ruskog gasa u evropskoj energetskoj „korpi“ omogućilo je Evropi da ide ka smanjivanju uloge sopstvene industrije uglja, da smanji emitovanje ugljenika u atmosferu i da svima drži lekcije da i oni treba da čine isto.

Međutim, Evropljani nisu predviđali da će ih Rusija samo snabdevati energentima, nego su uvek pretpostavljali da će tu energiju za njih iz Rusije izvlačiti zapadne energetske kompanije. To je, uostalom, i bio uobičajen način u najvećem delu sveta u razvoju. EU to zove „energetska bezbednost“ – što je eufemizam

Reakcija na otkazivanje Južnog toka bila je čudo za pamćenje i treba da bude veoma pažljivo objašnjena.

za izvlačenje energije iz drugih zemalja uz pomoć sopstvenih kompanija, koje su pod njenom kontrolom.

To se nikada nije tako odigralo. Madajeruska naftna industrija bila privatizovana, ona je uglavnom ostala u ruskim rukama. Posle

Mada je ruska naftna industrija bila privatizovana, ona je uglavnom ostala u ruskim rukama.

Putinovog stupanja na vlast, 2000. godine, privatizacioni trend je bio obrnut. Jedan od glavnih uzroka zapadne srdžbe oko hapšenja Hodorkovskog, zatvaranja Jukosa i prebacivanja njegove imovine državnoj kompaniji Rosnjeft bio je baš zbog tog obrtanja trenda privatizacije industrije nafte.

U gasnoj industriji, privatizacija u stvari nikada nije ni započela. Izvoz gasa nastavio je da bude pod kontrolom Gasproma, koji je održao svoj položaj kao monopolistički državni izvoznik gase. Od Putinovog dolaska na vlast, Gaspromov položaj kao ruskog državnog monopoliste bio je u potpunosti osiguran.

Najveći deo besa na Zapadu protiv Putina i može se objasniti nezadovoljstvom Evrope i Zapada prema Putinovom odbijanju – i odbijanju ruske vlade – da se razbiju ruski državni monopoli, kao i odbijanju „otvaranja“ (kako se to eufemistički naziva) ruske energetske industrije u korist zapadnih kompanija. Mnoge optužbe o korupciji, rutinski upravljenje protiv Putina lično,

imaju za cilj da sugerisu da se on protivi „otvaranju“ ruske energetske industrije i razbijanju i privatizaciji Gasproma i Rosnjefta zbog toga što on ima ličnog interesa u njima (a u slučaju Gasproma da je on u stvari njegov vlasnik). To odmah postaje očigledno, ako se detaljno analiziraju (kako sam ja i učinio) optužbe o korupciji protiv Putina.

Program gonjenja Rusije da privatizuje i razbije svoje energetske monopole nikada nije sišao sa dnevnog reda. To je i razlog zašto je Gasprom, uprkos vitalnoj i pouzdanoj usluzi koju pruža svojim evropskim mušterijama, podvrgnut tolkoj kritici.

Taj program gonjenja Rusije da privatizuje i razbije svoje energetske monopole nikada nije sišao sa dnevnog reda. To je i razlog zašto je Gasprom, uprkos vitalnoj i pouzdanoj usluzi koju pruža svojim evropskim mušterijama, podvrgnut tolkoj kritici. Kada se Evropljani žale zbog svoje energetske zavisnosti od Rusije, oni time izražavaju svoje nezadovoljstvo zbog toga što su prinuđeni da kupuju gas od jedne jedine kompanije (Gasprom) koja je u vlasništvu ruske države, što je u suprotnosti sa njenim [raznim] kompanijama koje posluju u Rusiji.

To nezadovoljstvo Evrope ide uporedo sa njenim verovanjem, koje je duboko ukorenjeno, da je Rusija na neki način zavisna od Evrope kao kupca gasa, i kao snabdevača finansiranja i tehnologije.

Ova kombinacija nezadovoljstva i preteranog samopouzdanja jeste ono što se nalazi u pozadini ponavljanih pokušaja da se evropsko zakonodavstvo o energetskim pitanjima uredi na način koji bi primorao Rusiju da „otvori“ svoju energetsku industriju u Evropi.

Prvi pokušaj bio je tzv. Energetski ustav, koji je i Rusija potpisala, ali je na kraju odbila da ga ratifikuje. Najnoviji pokušaj je tzv. Treći energetski paket EU.

On je bio predstavljen kao deo antikonkurentskega i antimonalopskog zakona EU. U suštini, on je uperen protiv Gasproma, koji jeste monopol – ali očigledno, nije evropski.

To i jeste pozadina onog konflikta oko Južnog toka. Vlasti EU insistirale su da Južni tok mora biti u skladu sa Trećim energetskim paketom [EU], mada je taj „Paket“ donet [i stupio na snagu] tek pošto su već bili zaključeni nacrti sporazuma o Južnom toku.

Pridržavanje odredaba Trećeg energetskog paketa za Gasprom bi značilo da – mada je snabdevač gasom – on ne bi mogao da ima kontrolu ni nad gasom, ni nad gasovodom kojim bi se taj gas isporučio.

Da je Gasprom na to pristao, on bi time priznao vlast EU nad svojim poslovanjem. U tom slučaju bi se, bez sumnje, tokom kasnijeg rada suočio sa još više zahteva za daljim promenama u svojim metodima rada. Na kraju, to bi vodilo i zahtevima za promene strukture energetske industrije i u samoj Rusiji.

Ono do čega je sada došlo jeste da su Rusi kazali: „Njet!“. Umesto da nastave sa tim projektom, kako su Evropljani očekivali, pokoravajući se zahtevima EU – Rusi su se na zapanjenost svih potpuno iz njega povukli.

Ova [njihova] odluka je bila potpuno neočekivana. Dok ovo pišem, atmosfera je prepuna ljutitih žalbi iz Jugoistočne Evrope

To nezadovoljstvo Evrope ide uporedo sa njenim verovanjem, koje je duboko ukorenjeno, da je Rusija na neki način zavisna od Evrope kao kupca gasa, i kao snabdevača finansiranja i tehnologije.

da njih niko nije unapred konsultovao, niti ih je obavestio o ovoj odluci. Nekoliko političara tog regiona (naročito iz Bugarske) očajnički se drže ideje da je ovo rusko obaveštenje blef (ali ono to nije) i da će se taj projekt na kraju ipak moći spasiti. Pošto su

Sada je važno objasniti zašto je Južni tok od važnosti državama Jugoistočne Evrope, kao i evropskoj ekonomiji u celini.

se Evropljani držali ubeđenja da Rusi – osim njih kao mušterija – nemaju alternative, oni nisu ni bili u stanju da predvide niti mogu sada da [sebi] objasne ovu rusku odluku.

Ovde je sada važno objasniti zašto je Južni tok od važnosti državama Jugoistočne Evrope, kao i evropskoj ekonomiji u celini.

Celokupna privreda Istočne Evrope u lošem je stanju. Ovim državama Južni tok je bio životno važni investicioni i infrastrukturni projekt koji bi im obezbeđivao energetsku budućnost. Osim toga, i tranzitne tarife koje im je stavljaо u izgled, bile bi izuzetno važan izvor zarade u stranoj valuti.

Bitna tačka po EU jeste da je ona u zavisnosti od gasa iz Rusije. U Evropi se izuzetno mnogo pričalo o traganju za alternativnim snabdevanjem. Blago rečeno, napredak u tom pravcu je bio mali. Jednostavno – ne postoji alternativa ruskom gasu u količini koja

Celokupna privreda Istočne Evrope u lošem je stanju. Ovim državama Južni tok je bio životno važni investicioni i infrastrukturni projekt koji bi im obezbeđivao energetsku budućnost.

bi bila potrebna da se nadoknadi onoliko gasa koliko Evropa dobija iz Rusije.

Bilo je nekih govorančija o snabdevanju američkim tečnim gasom, kojim bi se nadoknadio gas koji iz Rusije dolazi gasovodom. Ne samo da je američki gas sam po sebi skuplji od onog koji iz Rusije dolazi gasovodom, što bi bio težak udarac džepu evropskih potrošača i nepovoljno bi pogodilo konkurentnost

evropske privrede, nego nije verovatno da bi ga na raspolaganju bilo ni u približno potrebnim količinama. Osim toga, pored verovatnog dampinškog uticaja nedavnog svetskog pada cene nafte na američku industriju energenata iz škriljaca – oduvek nezajažljive u potrošnji energije – SAD će sam upotrebiti najveći deo svojih energenata dobijenih iz škriljaca, tako da nije verovatno da bi preostalo mnogo za izvoz u Evropu. Povrh toga, [u SAD] još uvek ne postoje postrojenja za proizvodnju tečnog gasa – a nije verovatno da bi se to stanje ubrzo (ako i ikada) promenilo.

Blago rečeno, i drugi mogući izvori snabdevanja gasom su problematični. Prinos gasa iz Severnog mora je u padu. Nije verovatno da bi uvoz gasa iz severne Afrike i Arapskog zaliva bio ni približan potrebnim količinama. Gas iz Irana nije na raspolaganju iz političkih razloga. Čak i kada se to eventualno promeni, verovatnije je da bi se Iranci (kao i Rusi što čine) odlučili da tokove svojih energenata uprave na istok, u Indiju i Kinu, radije nego u Evropu.

Iz očiglednih geografskih razloga, Rusija je Evropi logičan i najekonomičniji izvor za gas. Sve druge mogućnosti idu uz ekonomsku i političku cenu koja ih na kraju čini neprivlačnim.

Teškoće koje EU ima u nalaženju alternativnih izvora snabdevanja gasom nemilosrdno su se pokazale propašću još jednog Nabuko projekta gasovoda iz oblasti Kavkaza i Centralne Azije. Mada se o njemu pričalo više godina, projekat nikada nije zaživeo, jer nikada nije ni imao ekonomskog smisla.

U međuvremenu, dok Evropa priča o diverzifikaciji izvora nabavke energenata, Rusija je ta koja u stvari zaključuje [nove] poslove.

Rusija je takođe potpisala ključni ugovor sa Iranom, kojim se razmenjuje iranska nafta za ruske industrijske proizvode. Ona je takođe pristala da napravi velike investicije u iransku nuklearnu industriju. Ako, i kada, sankcije Iranu budu ukinute, Evropljani će u Iranu zateći Ruse koji su već tamo. Rusija je, takođe nedavno, zaključila dogovor o velikom poslu za isporuku gasa Turskoj (o čemu će u daljem tekstu biti više reči). Ove poslove daleko nadmašuju dva ogromna ugovora koje je ove godine Rusija zaključila za isporučivanje gasa Kini.

Ruski energetski izvori su ogromni – ali ne i beskonačni. Drugi ugovor sa Kinom i onaj sa Turskom samo preusmeravaju prema tim zemljama gas koji je bio planiran za Evropu. Količina gase u ugovoru sa Turskom skoro je identična onoj iz Južnog toka – jer taj posao sa Turskom je zamena Južnom toku.

U međuvremenu, dok Evropa priča o diverzifikaciji izvora nabavke energenata, Rusija je ta koja u stvari zaključuje [nove] poslove.

Ruski energetski izvori su ogromni – ali ne i beskonačni.

Ovi poslovi pokazuju da je Rusija ove godine donela stratešku odluku da preusmeri svoje tokove energije dalje od Evrope. Mada će biti potrebno dosta vremena da se razjasni sav efekt, njegove posledice su sumorne po Evropu. Evropu očekuje ozbiljan nedostatak energije, koji će ona moći da nadoknadi jedino kupujući je po mnogo višoj ceni.

Preusmeravajući gas u Kinu, Rusija cementira ekonomске veze sa državom koju ona sada smatra ključnim strateškim saveznikom i koja ima (ili će uskoro imati) ekonomiju sa najbržim porastom na svetu.

Ovi ugovori Rusije sa Kinom i Turskom su [na Zapadu] bili podvrgnuti kritici, pa i podsmehu, jer oni daju Rusiji nižu cenu za gas od one koju joj Evropa plaća za gas.

Ali, prava razlika u ceni i nije tolika koliko navode mnogi. I inače, ove kritike previđaju činjenicu da je cena samo jedan činilac u poslovnim odnosima.

Preusmeravajući gas u Kinu, Rusija cementira ekonomске veze sa državom koju ona sada smatra ključnim strateškim saveznikom i koja ima (ili će uskoro imati) ekonomiju sa najbržim porastom na svetu. Preusmeravajući gas na Tursku, Rusija konsoliduje sve više rastuće odnose sa Turskom – čiji je Rusija sada najveći trgovinski partner.

Turska je ključni potencijalni saveznik Rusiji koji konsoliduje njen položaj na Kavkazu i Crnom moru. Turska je takođe zemlja sa 76 miliona stanovnika, sa brzo rastućom ekonomijom od 1,5 triliona američkih dolara i koja se tokom prethodnih dveju decenija sve više otklanjala i udaljavala od EU i Zapada.

Turska je ključni potencijalni saveznik Rusiji koji konsoliduje njen položaj na Kavkazu i Crnom moru.

S druge strane, preusmeravajući gas od Evrope, Rusija napušta jedno tržište za svoj gas, tržište koje ekonomski stagnira i koje je (kako su pokazali događaji ove godine) nepopravljivo neprijateljsko prema Rusiji.

Niko ne treba da se čudi što Rusija napušta odnose sa svojim nekadašnjim partnerom od koga dobija neprekidni niz pretnji i uvreda, u kombinaciji sa moralizatorskim pridikama, političkim mešanjem – a sada još i sankcijama. Nijedan odnos – poslovni, ili drugačiji – ne može da funkcioniše na takav način pa ni taj između Rusije i Evrope nije izuzetak.

O Ukrajini nisam ništa kazao, jer ona, po mom mišljenju, ima malo veze sa ovim pitanjem.

Južni tok je u početku bio zamišljen zbog neprekidne ukrajinske zloupotrebe svog položaja kao države tranzita – a to ima sve izglede da će se nastaviti. Važno je reći da je ova činjenica bila priznata – koliko u Evropi, koliko i u Rusiji. Baš zbog te većite ukrajinske zloupotrebe svog položaja tranzitne zemlje, Južni tok je (uz njeno gundjanje protiv) ipak dobio formalnu podršku EU. U stvari, EU je isto toliko potrebno da zaobiđe Ukrajinu kako bi se osiguralo njeno snabdevanje energijom, koliko je i Rusija želela da ima trasu izvan Ukrajine kako bi je obišla.

Prijatelji Ukrajine u Vašingtonu i Briselu nisu nikada bili sretni zbog toga i stalno su lobirali protiv Južnog toka.

Stvar je u tome da je [sada] Rusija bila ta koja je Južni tok „pustila niz mutno Dunavo“, mada je imala izbor da ga ostvari prihvatajući uslove EU. Drugim rečima – Rusi smatraju probleme koje realno stvara Ukrajina kao tranzitna država za manje zlo od uslova koje je EU postavljala za Južni tok.

Za izgradnju Južnog toka bile su potrebne godine, i njegovo otkazivanje zato nema direktne veze sa sadašnjom krizom u Ukrajini. Rusi su odlučili da sebi mogu priuštiti da otkažu Južni tok, jer su doneli odluku da je budućnost Rusije u prodaji svoje energije Kini i Turskoj, kao i drugim državama u Aziji (a predstoji više gasnih dogovora sa Korejom i Japanom, a možda i sa Pakistanom i Indijom), a ne u njenoj prodaji Evropi. Ako je to tako, za Rusiju je Južni tok izgubio svoju svrhu. Eto, zašto su Rusi Južni tok „pustili niz mutno Dunavo“, na svoj karakterističan direktni način.

Čineći to, Rusi su razotkrili EU-blef. Do sada je Rusija zavisila od Evrope kao mušterije za svoju energiju, a Evropa je sada ta koja je antagonizovala – i to verovatno nepopravljivo – svog ključnog partnera i snabdevača energijom.

Ipak, pre no što završim, htio bih prvo nešto da kažem o onima koji su najviše nagrabusili u ovim poslovima. To su korumpirani i nesposobni pigmeji koji pretenduju na to da su vlada Bugarske. Da su oni imali i najmanje dostojanstva i samopoštovanja, kazali bi Evropskoj komisiji – onda kada je ova

Južni tok je u početku bio zamišljen zbog neprekidne ukrajinske zloupotrebe svog položaja kao države tranzita – a to ima sve izglede da će se nastaviti.

Prijatelji Ukrajine u Vašingtonu i Briselu nisu nikada bili sretni zbog toga i stalno su lobirali protiv Južnog toka.

donela Treći energetski paket – da se zatrči i skoči kroz prozor. Da je Bugarska jasno iznела svoju nameru da nastavi sa radom na Južnom toku, on bi nesumnjivo bio izgrađen. Naravno, došlo bi do ogromnog džapanja unutar EU, jer je Bugarska otvoreno

Da je Bugarska jasno iznela svoju nameru da nastavi sa radom na Južnom toku, on bi nesumnjivo bio izgrađen.

negirala Treći energetski paket, ali tada bi Bugarska radila u svom nacionalnom interesu, a ne bi joj zafalili ni prijatelji unutar EU. Na kraju bi pobedila.

Uместо toga, pod pritiskom nekih individua – kao što je senator Džon Mekejn, bugarsko rukovodstvo se ponašalo kao provincijski političar (što oni i jesu) i pokušavali su da istovremeno trče uz EU zeca i ruske hrtove. Rezultat ovakve imbecilne politike je da su uvredili Rusiju, istorijskog saveznika Bugarske, a time su i obezbedili da ruski gas koji je mogao da teče u Bugarsku i da preobrazi tu zemlju, sada umesto toga ide u Tursku, istorijskog neprijatelja Bugarske.

Bugari nisu jedini koji su radili na tako kukavički način. Sve članice EU, pa čak i one sa istorijskim vezama sa Rusijom, podržavale su razne pakete EU-sankcija protiv Rusije, bez obzira na sumnje koje su se izražavale u takvu politiku. Prošle godine se Grčka, još jedna od zemalja sa jakim vezama sa Rusijom, povukla iz posla prodaje svoje kompanije za prirodni gas Gaspromu, jer joj EU nije to odobrila, uprkos činjenici da je Gasprom ponudio najbolju cenu.

Ovo nam pruža i širu pouku – kad god Rusi čine nešto takvo kao što su sada učinili, Evropljani reaguju zapanjeno iljutito – a toga u ovom trenutku ima i previše. Političari EU koji donose odluke koje izazivaju ovakve [re]akcije Rusije izgleda da imaju neke čudnovate prepostavke i ubeđenja da – dok je jako fino da EU uvodi sankcije Rusiji do mile volje, Rusija to nikada neće učiniti Evropskoj uniji. Kada Rusija to učini, nastaje zapanjenost, uvek u pratrji lažljivih komentara da se Rusija ponaša „agresivno“, ili „suprotno svojim interesima“, ili da je „pretrpela poraz“. Ništa od toga nije istina – dok sada bes i prekori prepljavaju hodnike EU (a ja sam dobro obavešten o tome).

U julu je EU pokušavala da paralizuje naftnu industriju Rusije time što je uvela sankcije za izvoz tehnike za naftne

bušotine u Rusiju. Ovaj pokušaj će sigurno propasti zato što su Rusija i države sa kojima ona trguje (uključujući Kinu i Južnu Koreju) sigurno sposobne da i same proizvode tu tehnologiju.

Nasuprot tome, poslovima koje je ove godine zaključila sa Kinom, Turskom i Iranom, Rusija je nanela uništavajući udar energetskoj budućnosti EU. Kroz nekoliko godina, Evropljani će početi da uviđaju da moralisanje i blef imaju svoju cenu. Bez obzira na sve, otkazujući Južni tok, Rusija je Evropi nametnula najefektivnije sankcije od svih koje smo ove godine videli.

Bez obzira na sve, otkazujući Južni tok, Rusija je Evropi nametnula najefektivnije sankcije od svih koje smo ove godine videli.

Prim. prev.: Aleksander Merkuris je ekspert za međunarodno pravo i odnose, pisac o međunarodnim pitanjima sa specijalnim interesovanjem za Rusiju. Veoma mnogo je pisao o pravnim aspektima NSA špijunaže i događajima u Ukrajini sa aspekta ljudskih prava, ustavnosti i međunarodnih zakona. Dvanaest godina je radio na Kraljevskim sudovima pravde u Londonu (Royal Courts of Justice in London) kao advokat, specijalizovan za ljudska prava i ustavnost.

Njegova porodica bila je poznata u grčkoj politici tokom više generacija, čest je komentator na televiziji i govornik na konferencijama. Živi u Londonu.

On je i vrlo aktivan bloger (<https://mercouris.wordpress.com/author/mercouris/>).

Mr. sc. Baldo Hreljac, dipl. oec.
Crikvenica

Sumrak globalizacije (ili povratak Keynesa)

1. Uvod

U tridesetak godina poslije Drugog svjetskog rata dominirala je kejnjijanska ekonomija, barem utoliko što je, pokušavajući držati gospodarstvo u stanju pune zaposlenosti i ujednačenog rasta, bila normalni instrumentarij vlada. Potom je napuštena, a ekonomija se vratila svojoj doktrini da se tržišna gospodarstva usklađuju sama po sebi i da državna intervencija na njih loše utječe. Nastupilo je razdoblje neoliberalizma obilježeno vladavinom Margaret Thatcher u Velikoj Britaniji i Ronaldu Reagana u Sjedinjenim Državama. Pobjedom ovog dvojca na izborima 1979., odnosno 1981. godine nastupila je neoliberalna revolucija koja se odlučno obračunala s poslijeratnim kejnjijanskim modelom što su ga zastupali socijaldemokrati, socijalisti i demokrati lijeve provenijencije.

U tridesetak godina poslije Drugog svjetskog rata dominirala je kejnjijanska ekonomija.

2. Uspon i pad kejnjizijanske ekonomije

Iako je i prije Keynesa bilo pokušaja da se ospori teorija ekonomske ravnoteže, odnosno, uvjerenje da konkurenčka privreda, prepuštena sama sebi, automatski ostvaruje punu zaposlenost resursa, ta je kritika svoj vrhunac dosegla u njegovom djelu *Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca*, objavljenim 1936. godine. Tim djelom Keynes je htio dokazati da je ravnoteža moguća i kad nema pune zaposlenosti. Poticaj za takvu vrstu analize bio je čitav slijed međunarodnih događaja započetih velikom svjetskom krizom potkraj 1929. godine, koja je u većoj ili manjoj mjeri pogodila sve industrijske zemlje. Okolnosti krize dovele su, naravno, u sumnju načelo tradicionalne teorije da ekonomski sustav uvijek teži punoj zaposlenosti.

Okolnosti krize dovele su, naravno, u sumnju načelo tradicionalne teorije da ekonomski sustav uvijek teži punoj zaposlenosti.

Stara, klasična pretkejnjizijanska ekonomija, koja počinje s Adamom Smithom, utemeljiteljem klasične političke ekonomije, temeljila se na filozofiji oskudnosti resursa u odnosu na potrebe, što znači da ne postoji mogućnost da će se dogoditi nedostatak potražnje: uvijek će se toliko potraživati koliko se nudi. Ponuda stvara svoju vlastitu potražnju. U svijetu oskudnosti problem ne

Ponuda stvara svoju vlastitu potražnju.

postoji u potražnji nego u nedovoljnoj proizvodnji, pa je, samim tim, i nezaposlenost nemoguća. Ključ svega je u efikasnoj proizvodnji, odnosno u postojanju konkurenčije. Adam Smith u svom kapitalnom djelu *Bogatstvo naroda* iz 1776. godine napominje da je

ekonomska sila racionalni vlastiti interes koji djeluje u okružju slobodne konkurenčije, te pod utjecajem vlastitih interesa i slobodnih tržišta, ekonomije prirodno gravitiraju prema stanju optimalne ravnoteže. Njegova „nevidljiva ruka“ tržišta prisilit će proizvođače na veću i efikasniju proizvodnju. Na tom tragu francuski ekonomist i matematičar Leon Walras, jedan od glavnih predstavnika neoklasične škole političke ekonomije iz druge polovice 19. stoljeća, gospodarstvo prikazuje kao sustav simultanih jednadžbi, dakle, kao mehanizam koji je moguće nepogrešivo modelirati.

John Maynard Keynes je prvi ekonomist koji nije vjerovao da će nemogućnost akumuliranja kapitala biti privremena i da će se sama ispraviti. Revolucionarna važnost Keynesove teorije bila je da tržišni sustav nema ugrađeno samoispravljuće djelovanje koje kapitalizmu osigurava rast. Čak se i u Marxovoj koncepciji svaka kriza (osim posljednje revolucionarne) pruža preživjelim poduzetnicima priliku da nastave a potragom za profitima. Prema Keynesu, dijagnoza je mnogo ozbiljnija: i tržišni sustav može dostići stanje „ravnoteže uz nezaposlenost“, neku vrstu nepromjenjivog, stagnacijskog stanja, bez obzira na prisutnost nezaposlenih radnika i neiskorištene industrijske opreme. Naime, s povećanjem proizvodnje, zaposlenosti i prihoda, granična sklonost potrošnji se smanjuje. Ne postoji nikakvo jamstvo, kako to smatra neoklasična ekonomija, da će se zahvaljujući nižim kamata na štednji uložiti. Da bi se štednja izjednačila s ulaganjem i tako osiguralo njezino trošenje, biti će potrebno smanjivanje prihoda, što znači da se ravnotežno stanje u gospodarstvu može postići na različitim, pa čak i vrlo visokim razinama nezaposlenosti. I dok je pojavljivanje nezaposlenosti u neoklasičnom kontekstu značilo da treba sniziti nadnice kako bi nezaposleni radnici opet bili zaposleni, za Keynesa bi snižavanje nadnica (cijene rada) u vrijeme nezaposlenosti smanjilo količinu kupovne moći kao aggregata efektivne potražnje, a smanjena efektivna potražnja tada bi povećala nezaposlenost. Zajedno s dijagnozom Keynes je propisao i lijek.

Nacionalne vlade više nisu mogle čekati da se za liječenje pobrinu samokorigirajuće sile s obzirom na to da ravnoteža pri nedovoljnoj zaposlenosti može biti stabilna i trajna. Preostao je jedini mogući izlaz, a to je intervencija države radi povećavanja razine ulagačke potrošnje – državno zaduživanje i trošenje za javne svrhe. Dakle, namjeran deficit.¹ Bit Keynesove poruke je, dakle, da potrošnja države može biti vrlo važna ekonomska politika za kapitalizam u depresiji, koji pokušava vratiti svoju vitalnost. Potrošnja, a ne štednja je ono što stvara proizvodnju i zaposlenost, a kada

John Maynard Keynes je prvi ekonomist koji nije vjerovao da će nemogućnost akumuliranja kapitala biti privremena i da će se sama ispraviti.

S povećanjem proizvodnje, zaposlenosti i prihoda, granična sklonost potrošnji se smanjuje.

¹ Galbraith, J. K.: *Ekonomija u perspektivi*, Mate, Zgb., 1995, str. 173.

potrošnja zaostaje za zaradama, rezultat je nezaposlenost. Keynes je time zadao smrtni udarac neoklasičnim teorijama o potražnji, proizvodnji i zapošljavanju, te politici što iz njih proizlazi. Njegova *Opća teorija zaposlenosti, kamatnjaka i novca* iz 1936. uvelike svoju

Drugi svjetski rat je uklonio nezaposlenost, no, poslije rata su bile potrebne mjere koje će se pobrinuti da ono što je bila pasivna posljedica ratne mobilizacije postane aktivna državna politika.

prihvaćenost duguje velikoj depresiji 1929–1933. godine i nesposobnosti neoklasične ekonomije da se uhvati u koštač s tom pojmom. Keynes je funkciju agregatne potražnje razdvojio u dvije sastavnice: potrošnu potražnju i investicijsku potražnju. One zajedno određuju opseg proizvodnje i zaposlenosti. I dok je potrošnja stabilan element potražnje jer ovisi o navikama ljudi, investicije predstavljaju nestabilan element jer ovise o očekivanjima. Pesimistična očekivanja uzrokuju da

nezaposlenost postane trajno stanje. Slom optimističkih očekivanja dovodi gospodarstvo u krizu: jednom kad se uspostave, pesimistička očekivanja uzrokuju da nezaposlenost postane trajno stanje.

Drugi svjetski rat je uklonio nezaposlenost, no, poslije rata su bile potrebne mjere koje će se pobrinuti da ono što je bila pasivna posljedica ratne mobilizacije postane aktivna državna politika. Rat je u velikoj mjeri smjestio kejnjizance na utjecajne položaje.

U međuvremenu stasala nova generacija ekonomista vratila se neoklasičnoj ekonomiji optimalnog samoregulirajućeg tržišta.

Izrazita žrtva tog zaokreta bio je bretonvudski sustav. Prvo što se urušilo to je bio sustav fiksnog tečaja koji se srušio između 1971. i 1973. godine. Obveza držanja pune zaposlenosti počela se napuštati kasnih 1970-ih, a kontrole kapitala uklonjene su u 1980-im i ranim 1990-im godinama. Mješovita ekonomija ranijeg razdoblja

koja je naglašavala umjerenu preraspodjelu i stvaranje države blagostanja povukla se pred naletom neoliberalizma, čija su glavna obilježja reduciranje i otklanjanje državne regulacije iz ekonomije, smanjenje javne potražnje, liberalizacija trgovine i financija, te privatizacija javnih struktura. Naime, neoliberalizam nije samo skup ekonomskih politika: on se ne bavi samo olakšavanjem slobodne trgovine, maksimaliziranjem korporativnih profita i smanjivanjem važnosti socijalne države već uključuje i širenje tržišnih vrijednosti

Rat je u velikoj mjeri smjestio kejnjizance na utjecajne položaje.

na sve društvene institucije i aktivnosti. Neoliberalizam je do 1970-ih godina bio prisutan samo u akademskim krugovima da bi se nakon toga probio u ekonomsku praksu razvijenih zemalja. Prvi praktični eksperiment s tom ekonomskom doktrinom proveden je u Čileu nakon što je August Pinochet 1973. godine proveo državni udar i uveo diktaturu. Ulazak pak neoliberalizma na svjetsku scenu *par excellence* događa se s pobjedom Margaret Thatcher na izborima u Velikoj Britaniji 1979. i Ronalda Reagana na izborima u Sjedinjenim Državama 1981. godine. On se potom širi svijetom, a konačnu pobjedu odnosi padom Istočnog bloka i raspadom socijalističkih režima oko 1990. godine.

Iako su neoklasični ekonomisti vjerovali u to da kad su nadnice i cijene potpuno fleksibilne ne može biti nikakve trajne nezaposlenosti, ipak su smatrali da široko neznanje o budućim procesima može usporiti ljude u prilagođavanju promjenama što na određeno vrijeme izaziva nezaposlenost opravdavajući time državnu intervenciju, „nova“ neoklasična ekonomija, koja je okončala dominaciju kejnzijanizma u ekonomskoj teoriji pojavitivši se tijekom 1970-ih godina i koju predvodi nobelovac Robert Lucas, polazi od prepostavke postojanja savršenih informacija o budućim događajima zbog čega se nadnice i cijene mogu trenutačno prilagoditi novim uvjetima, pa će, samim tim, nove uvjete sudionici moći predvidjeti, te će biti uključeni u cijene koje će ljudi tražiti da plate za njihove usluge. Samim tim, ne može biti odstupanja od dugoročnih vrijednosti niti u kratkom roku. Bauk prisilne i neželjene nezaposlenosti time je otklonjen. Potražnja je uvijek jednaka ponudi.

Ulazak pak neoliberalizma na svjetsku scenu *par excellence* događa se s pobjedom Margaret Thatcher na izborima u Velikoj Britaniji 1979. i Ronalda Reagana na izborima u Sjedinjenim Državama 1981. godine.

Prema neoliberalnom gledištu, neoliberalni kapitalizam će pobijediti u cijelom svijetu. Globalno slobodno tržište postati će realnost. Raznovrsne ekonomске kulture i sustavi postat će suvišni i pretopiti se u jedinstveno slobodno tržište. Ta utopija

3. Što je krenulo naopako?

Prema neoliberalnom gledištu, neoliberalni kapitalizam će pobijediti u cijelom svijetu. Globalno slobodno tržište postati će realnost. Raznovrsne ekonomске kulture i sustavi postat će suvišni i pretopiti se u jedinstveno slobodno tržište. Ta utopija

jedinstvenog globalnog tržišta prepostavlja da se ekonomski život svakog naroda može preustrojiti po obrascu američkog slobodnog tržišta.² No, to se nije dogodilo: inflacija je možda zauzdana, ali je svjetska ekonomija postala nestabilnijom nego što je ranije bila.

Problem „nove“, neoklasične, ekonomije je u tome što politika usmjerena na smanjivanje inflacije zapravo smanjuje investicije, a time i ekonomski rast.

Zabilježen je ogroman broj finansijskih kriza, uključujući i globalnu finansijsku krizu iz 2008. godine. Pretjerana usredotočenost na inflaciju odvukla je pozornost s pitanja pune zaposlenosti i ekonomskog rasta.

Problem „nove“, neoklasične, ekonomije je u tome što politika usmjerena na smanjivanje inflacije zapravo smanjuje investicije, a time i ekonomski rast.³

U posljednja tri desetljeća dominacije slobodnog tržišta i snažne antiinflacijske politike sve su učestalije i duže finansijske krize koje su bile nepoznanica od završetka Drugog svjetskog rata do sredine 1970-ih godina. Paket politike slobodnog tržišta temelji se na niskoj inflaciji, većoj mobilnosti kapitala i većoj nesigurnosti posla, ponajviše zato što je uglavnom usmjeren prema vlasnicima finansijske imovine. Težiste je na kontroli inflacije zato što većina finansijske imovine ima nominalnu fiksnu stopu povrata pa inflacija smanjuje njen realni povrat. Promovira se veća mobilnost kapitala, jer je glavni izvor sposobnosti vlasnika finansijske imovine da ostvaruje veće povrate nego što mogu vlasnici ostale imovine

Svjetska ekonomija raste mnogo sporije nakon ere niske inflacije 1980-ih u usporedbi s razdobljem visoke inflacije 1960-ih i 1970-ih godina.

u mogućnosti bržeg kretanja svoje imovine. Potrebna je veća fleksibilnost tržišta rada zato što, s gledišta finansijskih investitora, jednostavnije zapošljavanje i otpuštanje radnika omogućava poduzećima da se brže restrukturiraju kako bi se mogla brže prodati uz bolju kratkoročnu bilancu, što donosi veći finansijski povrat. Smanjivanje inflacije na niske razine dovelo je do

smanjenja investicija i rasta, što je u suprotnosti s tvrdnjom da veća ekonomска stabilnost koja snižava inflaciju povećava investicije a time i rast. Svjetska ekonomija raste mnogo sporije nakon ere niske inflacije 1980-ih u usporedbi s razdobljem visoke inflacije 1960-ih i 1970-ih godina. Od 1990-ih godina čak je i u bogatim zemljama, gdje je inflacija potpuno zauzdana, rast dohotka po stanovniku

² Gray, J.: *Lažna zora – iluzije globalnog kapitalizma*, Masmedia, Zgb., 2002, str. 24-

³ Chang, Ha-Joon.: *23 stvari koji vam neće reći o kapitalizmu*. Profil, Zgb., 2014, str. 67.

pao s 3,2% iz 1960-ih i 1970-ih godina na 1,4% u razdoblju 1990–2009. godine. Podaci Svjetskog povjerenstva o socijalnim dimenzijama globalizacije koje je 2001. osnovala Međunarodna organizacija rada u svom izvještaju govore da su u svakoj regiji u svijetu osim Južne Azije, Sjedinjenih Država i Europske unije između 1990. i 2002. povećane stope nezaposlenosti. U razdoblju kejnjizjanskog sustava između 1951. i 1973. godine Francuska i Njemačka su bilježile rast svog bruto društvenog proizvoda po prosječnoj stopi od 4,0%, odnosno, 4,9%. U Japanu je godišnji rast bio 8%. U razdoblju vladavine neoliberalizma te brojke

su puno manje: u Francuskoj 1,6%, u Njemačkoj 2,0%, te u Japanu 2,1%.⁴ Što se tiče nezaposlenosti, razlika između kejnjizjanskog i postkejnjizjanskog razdoblja je, također, velika. U razdoblju vladavine kejnjizjanskog sustava, u Velikoj Britaniji je, recimo, bilo u prosjeku nezaposleno 1,6% radne snage, u Francuskoj 1,2%, a u Njemačkoj, djelomično zbog imigracije 12 milijuna Nijemaca iz Istočne Europe poslije rata, 3,1%. Međutim, poslije 1980. godine tržište rada izgleda posve drugčije: u Velikoj Britaniji nezaposlenost se popela na 7,4%, u Njemačkoj na 7,5%. I u Sjedinjenim Državama stopa se povećala sa 4,8% na 6,1%.⁵ Isto tako, jedan od mitova poslijeratne ekonomske povijesti je da je kejnjizjansko razdoblje doba visoke inflacije. Međutim, brojke govore da nije bilo značajne razlike u stopama inflacije između tih dvaju razdoblja. Od 1950. do 1973. prosjek je bio 3,9%, a u razdoblju 1980–2008. 3,2%. U prvom razdoblju antiinflacijsku snagu pružali su fiksni devizni tečajevi, a u drugom razdoblju ciljana inflacija središnjih banaka.⁶ Nije bilo nikakve globalne recesije u doba dominacije kejnjizjanizma, dok je čak pet recesija slijedilo u razdoblju nakon kejnjizjanskog razdoblja.⁷

Međutim, još gora situacija je u zemljama u razvoju. Zbog državne intervencije u tim zemljama, većina njih se razvijala mnogo brže u eri državnog intervencionizma nego u razdoblju tržišno

Podaci Svjetskog povjerenstva o socijalnim dimenzijama globalizacije koje je 2001. osnovala Međunarodna organizacija rada u svom izvještaju govore da su u svakoj regiji u svijetu osim Južne Azije, Sjedinjenih Država i Europske unije između 1990. i 2002. povećane stope nezaposlenosti.

⁴ Skiedelsky, R.: *Keynes: povratak velikana*, Algoritam, Zgb., 2011, str. 144.

⁵ Isto, str. 144.

⁶ Isto, str. 148.

⁷ Isto, str. 143.

orientiranih reformi. Kao da su bogate zemlje zaboravile da su i one same postale bogate kombiniranjem protekcionizma, poticaja i drugih političkih mjera za koje zemljama u razvoju savjetuju da ne bi trebalo da ih provode. Sjedinjene Države i druge bogate zemlje uspjele su se razviti vodeći politiku suprotnu doktrini slobodnog tržišta. Zemlje su protekcionizmom i subvencijama štitile svoju, a neke od njih su ograničavale i strane investicije. Dakle, pogrešno je mišljenje da je razvoj Sjedinjenih Država bio rezultat nesputanog kapitalizma, tj. kapitalizma bez državne intervencije. Čak i danas američka vlada ima središnju ulogu u financijama, gospodarstvu, njegovom promicanju, uključujući i razvoj tehnologije i infrastrukture, u reguliranju tržišta i pružanju temeljnih socijalnih usluga.

Čak i danas američka vlada ima središnju ulogu u financijama, gospodarstvu, njegovom promicanju, uključujući i razvoj tehnologije i infrastrukture, u reguliranju tržišta i pružanju temeljnih socijalnih usluga.

Poanta je u tome da i zemlje u razvoju treba da štite svoju proizvodnju prije nego što ojača, kao što su to ranije činile razvijene zemlje. Globalizacija je toliko dala maha tržišnim silama koje su po sebi snažne da ih vlade zemalja u razvoju teško mogu kontrolirati. Kad bi neka zemlja u razvoju i poželjela povećati minimalnu nadnicu, brzo bi otkrila da to ne može zato što će strane kompanije koje ondje djeluju odlučiti da svoju proizvodnju presele u drugu zemlju s nižim nadnicama.

Svaka zemlja u razvoju treba aktivnije regulirati tržišta, te kroz vlastita državna poduzeća i njihov razvoj utrti put privatnom kapitalu koji još nije dovoljno stasao. Suprotno tome, unatoč vlastitoj povijesti, bogate zemlje tjeraju manje razvijene zemlje da otvore granice izlažući svoju ekonomiju snažnim silama globalne konkurenциje, s tim da treba da se pridržavaju uvjeta uz koje su vezani bilateralna pomoć iz inozemstva i krediti međunarodnih finansijskih institucija poput Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke. Isto tako, dok su zemlje u razvoju bile prisiljene napustiti subvencije koje su namijenjene da pomognu njihovim industrijama u nastajanju, razvijenim je gospodarstvima bilo dopušteno da nastave davati svoje ogromne poljoprivredne subvencije, čime su obarale cijene poljoprivrednih proizvoda i potkopavale životni standard njihovih građana.

Većina se uspješnih zemalja zapravo razvila iza protekcionističkih prepreka.⁸ Globalizacija se upotrebljava za promicanje američkog modela tržišnog gospodarstva, dakle, za promicanje jedne verzije tržišnog gospodarstva koja više izražava korporacijske interese no što se to može naći čak i u Sjedinjenim Državama.⁹ Čak i u većini razvijenih zemalja bogati postaju još bogatijima bez obzira na to što se u nekim od njih bruto društveni proizvod povećao, što izaziva sumnju da globalizacija možda stvara bogate zemlje sa siromašnim građanima.

S liberalizacijom ekonomskog prostora početkom 1980-ih godina ekonomski rast zemalja u razvoju ne samo da se nije povećavao u odnosu na ranije razdoblje kejnjizijanske ekonomije već se i smanjivao. Rast dohotka po glavi stanovnika u tim je zemljama pao s 3% godišnje 1960-ih i 1970-ih godina na 1,7% u razdoblju između 1980. i 2000. godine.¹⁰ Od 2000. godine taj rast je povećan ali samo zbog rapidnog rasta Kine i Indije, čije su se ekonomije djelomično liberalizirale, ali nisu prihvatile neoliberalnu politiku.

Kad je riječ o stranim ulaganjima, mnogo je više tzv. „brownfield investicija“ nego „greenfield investicija“. *Brownfield* investiranjem strana tvrtka stjeće već postojeću tvrtku dok kod *greenfield* investiranja strana tvrtka pokreće potpuno novu proizvodnju. Drugim riječima, većinu stranih izravnih investicija čini preuzimanje kontrole nad postojećim tvrtkama, a ne stvaranje novog outputa i novih radnih mjesto. No, čak i kad je riječ o *greenfield* investicijama, nije svejedno da li će strana tvrtka uložiti u proizvodnju proizvoda suvremene tehnologije, ili proizvoda masovne potrošnje.

Jedno je sigurno, teško je ograničiti stranim investitorima u što uložiti, zabraniti im ulaganje u određene strateške industrije ili od njih zahtijevati da upotrebljavaju određene tehnologije. One tada jednostavno neće doći. Međutim, isto tako, zemljama u razvoju čije nacionalne tvrtke još nisu dovoljno

Čak i u većini razvijenih zemalja bogati postaju još bogatijima bez obzira na to što se u nekim od njih bruto društveni proizvod povećao, što izaziva sumnju da globalizacija možda stvara bogate zemlje sa siromašnim građanima.

S liberalizacijom ekonomskog prostora početkom 1980-ih godina ekonomski rast zemalja u razvoju ne samo da se nije povećavao u odnosu na ranije razdoblje kejnjizijanske ekonomije već se i smanjivao.

⁸ Stiglitz, J. E.: *Uspjeh globalizacije*; Algoritam, Zgb., 2009, str. 91.

⁹ Isto, str. 31.

¹⁰ Chang, Ha-Joon: isto, str. 81.

razvijene bilo bi bolje ograničiti izravne strane investicije u nekim industrijama ili pokušati ojačati nacionalne tvrtke kako bi one postale konkurentnije. Možda će nacionalna država kratkoročno izgubiti na investicijama, ali će dugoročno osnažiti svoje industrijske kapacitete. Dakako, rješenje može biti i u zajedničkim ulaganjima zahtijevajući aktivniji transfer modernih tehnologija i dodatnu obuku zaposlenih.

Posljednja finansijska kriza, koja je započela 2008. godine, veliki je neuspjeh tržišnog sustava koju nije izazvao neki vanjski šok već ju je stvorio sam sustav.

Žele li zemlje u razvoju razvijati industriju, te industrije moraju biti zaštićene sve dok ne postanu dovoljno snažne da se natječu s postojećim međunarodnim divovima.

Ono što, međutim, treba staviti pod pojačanu lupu su ulaganja privatnih dioničkih fondova, koji imaju sve važniju ulogu u korporativnim preuzimanjima. Takvi fondovi uglavnom nemaju namjeru dugoročno unapređivati preuzetu tvrtku već ih nakon restrukturiranja (najviše otpuštanjem zaposlenih i suzdržavanjem od dugoročnih investicija) najčešće prodaju. Takvo restrukturiranje vjerojatno će naštetići dugoročnim izgledima tvrtke jer slabi njene sposobnosti za rast produktivnosti. Isto tako se može dogoditi da iza preuzimanja slijedi jednostavno rasprodaja njene imovine, bez pokazivanja ikakve brige za njenu dugoročnu budućnost i zaposlene.

4. Sumrak *laissez-fairea* i povratak Keynesa

Nakon sovjetskog sloma, konkurenčija između centralnog planiranja i kapitalizma zamijenjena je suparništvom različitih tipova kapitalizma: američkog, njemačkog, japanskog, ruskog, kineskog.

Posljednja finansijska kriza, koja je započela 2008. godine, veliki je neuspjeh tržišnog sustava koju nije izazvao neki vanjski šok već ju je stvorio sam sustav. Nakon sovjetskog sloma, konkurenčija između centralnog planiranja i kapitalizma zamijenjena je suparništvom različitih tipova kapitalizma: američkog, njemačkog, japanskog, ruskog, kineskog... U tom novom suparništvu američka slobodna tržišta potkopavaju kako azijska tako i europska tržišna gospodarstva. U toj konkurenčiji, koja se odvija po pravilima globalnog *laissez-fairea*, američki model kapitalizma još je uvijek

u prednosti pred europskim ili azijskim. Odbacujući socijalne troškove, konkurentnost američkih tvrtki je veća od onih u drugim zemljama. Stoga su i one prisiljene obuzdavati socijalnu državu i egalitarističku poreznu politiku. Na globalnom tržištu slobodne trgovine prednost imaju one tvrtke čiji su troškovini bilo da se radi o troškovima rada, troškovima regulacije ili poreskim troškovima. Socijaldemokratski režimi, temeljeni na projektima socijalnog tržišta u takvim uvjetima neograničene mobilnosti kapitala naprosto se više ne mogu održati, te se ubrzano razgrađuju kako bi bili konkurentni s gospodarstvima u kojima su socijalni troškovi najniži. Time je masovna nezaposlenost danas postala problem bez jednostavnog rješenja. Globalno gospodarstvo ujednačava cijene faktora proizvodnje. Nadnice radnika iz razvijenih kapitalističkih zemalja se smanjuju jer se nekvalificirani dijelovi proizvodnje obavljaju u zemljama Trećeg svijeta. Gospodarsko pripajanje Trećeg svijeta stvara globalno gospodarstvo s mnogo više radnika u odnosu prema kapitalu nego što je to bilo ranije, pa je i logično što realne nadnice u razvijenom svijetu moraju padati. Ne samo da padaju realne nadnice nekvalificiranih radnika već padaju i nadnice najbolje obrazovanih skupina radnika. U prosjeku za istu plaću dobiva se bolja radna snaga. Najviše plaćeni u svakoj kvalifikacijskoj skupini spuštaju se na dosadašnja najbolje plaćena radna mjesta kvalifikacijske skupine ispod njih. Brzo se smanjuju nadnice srednjih zanimaњa, tako da relativno rastu nadnice onih sa visokim obrazovanjem, iako i njihove nadnice realno padaju. Država socijalnog blagostanja je svugdje u povlačenju jer sve manje može biti posrednikom između kapitalizma i demokracije.

Tijekom 1980-ih godina Sjedinjene Države bile su sposobne razviti ekspanzionističke politike u kejnjzianskom stilu, kada su poduzele veliku trku u naoružanju, ali je upitno da li bi u sadašnjim prilikama mogle pokušati išta slično.¹¹ Svjetska tržišta špekulativnog kapitala, dakle, kratkoročnih transakcija na međunarodnim deviznim tržištima čine sitnim tijekove vanjske trgovine i izravnih investicija, što jednostavno znači da nacionalne središnje banke

Socijaldemokratski režimi, temeljeni na projektima socijalnog tržišta u takvim uvjetima neograničene mobilnosti kapitala naprosto se više ne mogu održati, te se ubrzano razgrađuju kako bi bili konkurentni s gospodarstvima u kojima su socijalni troškovi najniži.

¹¹ Gray, J.: *Lažna zora*, Masmedia, Zgb., 2002, str. 108.

jednostavno nemaju rezervi da brane tečaj ako se tržište odluči da on mora ići gore ili dolje. Čak je i njemački poslijeratni model socijalne države danas pred pritiscima konkurentske deregulacije. A njemačko se gospodarstvo socijalnog tržišta bitno razlikuje od

Čak je i njemački poslijeratni model socijalne države danas pred pritiscima konkurentske deregulacije.

američkog kapitalizma slobodnog tržišta. Ono uvodi zainteresirane stranke: zaposlenike, lokalne zajednice, bankare, dobavljače i kupce u upravljanje poduzećem. I tržišta dionica i neprijateljska preuzimanja u njemačkom gospodarstvu nemaju središnju važnost. Isto tako, i njemačko tržište rada u oštrot je suprotnosti prema tržištima rada u Sjedinjenim Državama. Tu postoji kolektivno pregovaranje o nadnicama i visoki stupanj sigurnosti radnog mjesa. No, zbog tendencije preseljenja proizvodnje njemačkih poduzeća u Češku Republiku, Poljsku i ostatak Istočne Europe, njemačkim će poduzećima biti sve teže održavati odnose zainteresiranih stranaka koje su u prošlosti određivali njihovo ustrojstvo. Centripetalna sila razlika u cijeni rada u ujedinjenoj Europi rastrgat će čvorove povjerenja i običaja koji su držali na okupu tvrtke kao socijalne institucije na poslijeratnom njemačkom socijalnom tržištu. No, unatoč svemu, njemačko socijalno tržište se neće brzo slomiti jer je suvišno važno i ima suviše političke potpore da bi mu se to dogodilo. Njemačka poduzeća su, naime, dobro prilagođena strategiji „fleksibilne specijalizacije“, dakle, mogućnosti brze prilagodbe proizvodnje vještim korištenjem široko obučene radne snage za proizvodnju niza kupcima prilagođenih dobara.

Nema izgleda da bi njemački model mogao postati normom za Europsku uniju jer su u proširenoj Europskoj uniji ekonomske kulture i politike različite.

Nažalost, nema izgleda da bi njemački model mogao postati normom za Europsku uniju jer su u proširenoj Europskoj uniji ekonomske kulture i politike različite. A i, ukupno gledajući, Europska unija će se sve teže moći odupirati pritiscima konkurentske deregulacije. Monetarna i fiskalna politika Europske unije, koja se ocjenjuje kao meka, izaziva nepovjerenje globalnih tržišta. Neregulirana svjetska valutna tržišta s kroničnom alergijom prema politikama stvaranja radnih mjesta putem javnog duga prodavat će europsku valutu i izazivati krize.¹²

¹² Isto, str. 115.

No, još je mnogo rastućih kapitalizama koje se oštro suprotstavljaju dominaciji globalnog tržišta. Nakon sovjetskog sloma 1991. godine pokušaji transplantiranja tržišne ekonomije američkog tipa u Rusiju nije uspio. Pojavila se nova vrsta ruskog kapitalizma bitno različitog od svakog tipa zapadnih kapitalizama. U Rusiji su danas ekonomski razvoj i izgradnja države neodvojivi. Modernitet koje Rusija mora ostvariti jednostavno ne može biti kopija moderniteta europske nacije. Nužno on mora biti modernitet zemlje koja ima i europske i azijske interese i tradicije.¹³ Iako zasad opterećen problemima funkcioniranja pravne države ruski tip kapitalizma očito neće postati podtip tržišnog gospodarstva zapadnog tipa: on će se vjerojatno razviti u nešto slično vrlo uspješnom ruskom državnom kapitalizmu koji je ostvarivao brzi ekonomski rast Rusije u desetljećima carističkog režima.¹⁴ Bez obzira na to što je Zapad prepostavljao da će Rusija, izlazeći iz sovjetskog razdoblja, razvijati politički i ekonomski sustav s osloncem na Europu i Sjedinjene Države, gledano strateški ona će biti zagovaratelj euroazijske politike: njezini obrambeni i trgovački odnosi s Kinom za nju su dugoročno mnogo važniji nego odnosi s bilo kojom zapadnom zemljom. Obnova institucija ruske države ključni je preduvjet da se današnji postkomunistički kapitalizam razvije u izvorni ruski kapitalizam.

Kao i kod Rusije, japanske društvene strukture i kulturne tradicije teško da će popustiti pod naletom ideologije neoliberalizma. Od početka japanska industrija je označavala napredovanje pomoću razvojne države. To nije bila niti će biti država blagostanja one vrste koju su uspostavile Zapadna Europa i Sjedinjene Države poslije Drugog svjetskog rata. U Japanu *zaibatsu* i druga udruženja povezuju industrijske, komercijalne i finansijske tvrtke u složeno tkivo odnosa kakvih nema ni u jednoj drugoj zemlji. Te velike skupine poduzeća postoje usporedo s velikom raznovrsnošću malih tvrtki koje rade unutar njihova okvira.

No, još je mnogo rastućih kapitalizama koje se oštro suprotstavljaju dominaciji globalnog tržišta.

U Rusiji su danas ekonomski razvoj i izgradnja države neodvojivi.

¹³ Isto, str. 150.

¹⁴ Isto, str. 167.

Kineski kapitalizam ima, pak, više zajedničkog s talijanskim kapitalizmom, sa svojim poduzećima koji se oslanjaju na obitelj. U Kini nije bilo šok-terapije. Tržišna reforma bila je postupna i djelomična, više pragmatična nego doktrinarna. Kineski reformatori nisu htjeli kopirati zapadne modele i više su učili od svojih susjeda: Singapura, Tajvana, Južne Koreje i Japana. Sadašnji kineski režim je bez sumnje prijelazan, ali umjesto da se kreće prema modelu zapadnog kapitalizma, on se razvija od zapadnih, sovjetskih institucija prošlosti prema modernoj državi koja više odgovara kineskim tradicijama, potrebama i prilikama¹⁵.

Kao što smo pokazali, ne postoji jedinstveni azijski tip kapitalizma, kao što ne postoji ni jedinstveni tip europskog ili južnoameričkog kapitalizma.

Južnokorejskim tipom kapitalizma dominiraju, pak, konglomerati poznati pod nazivom *chaebol*. Deset najvećih *chaebola* proizvode više od polovice korejskog izvoza, a trideset najvećih osiguravaju tri četvrtine proizvodnje u zemlji.¹⁶

Kao što smo pokazali, ne postoji jedinstveni azijski tip kapitalizma, kao što ne postoji ni jedinstveni tip europskog ili južnoameričkog kapitalizma. Duboke razlike između različitih tipova kapitalizma neće se s vremenom smanjiti. Oni odražavaju

razlike ne samo u obiteljskim strukturama nego i u religijskom nasljeđu, odnosno, kulturama uopće. Zapadni kapitalizmi se uglavnom temelje na protestantskoj etici koja je toliko strana azijskim kulturama. Dok Sjedinjene Države i Velika Britanija veličaju individualističke vrijednosti: individualnu odgovornost za stručno znanje, lako otpuštanje i lako mijenjanje zaposlenja,

neprijateljska preuzimanja poduzeća, Njemačka i Japan veličaju društvene vrijednosti: poslovne skupine, društvenu odgovornost za stručna znanja, timski rad, lojalnost poduzeću, industrijske strategije, te aktivnu industrijsku politiku koja potiče rast. Ako anglosaksonski tip kapitalizma vjeruje u „gospodarstvo potrošača“, njemački i japanski tip kapitalizma vjeruje u „gospodarstvo proizvođača“. Dok je glavni cilj anglosaksonskog poduzeća maksimiranje profita za dioničare što se može postići povećanjem

¹⁵ Isto, str. 203.

¹⁶ Isto, str. 199.

produktivnosti s jedne, te sniženjem realnih nadnica s druge strane, u njemačkim i japanskim poduzećima radnici (sa svojim znanjem) se smatraju glavnim ulagačima, kupci su na drugom mjestu, a dioničari tek na trećem. Cilj je održavanje razvoja i zaposlenosti, a ne individualne potrošnje, pa su i dividende koje se isplaćuju dioničarima, posebice u Japanu, male. U mjeri u kojoj države upravljaju različitim tipovima kapitalizmima s ciljem očuvanja kohezije društva kojima služe, one će nužno dolaziti u sukob s neoliberalnom ideologijom globalnog *laissez-fairea*.

Današnja višepolarna stvarnost zahtijeva novi gospodarski i trgovinski sustav.

5. Zaključak

Ako je na početku globalizacije gospodarstvo SAD bilo to koje je pokrenulo kapitalistički razvoj širom svijeta, u današnjim uvjetima globalizacije, u uvjetima višepolarnog svijeta, ne postoji više gospodarske središnje točke koja bi upravljala globalnim gospodarskim sustavom. Današnja višepolarna stvarnost zahtijeva novi gospodarski i trgovinski sustav.

Rast lokalnih tipova kapitalizama u konačnici će srušiti monopol globalnog *laissez-fairea*. Brzi rast moderne tehnologije „daje krila“ novim tipovima kapitalizama i dovodi do sve većeg otpora američkom neoliberalnom modelu globalnog *laissez-fairea*. Globalna tržišna konkurenca i tehnološke inovacije stvorili su anarhično svjetsko gospodarstvo bez globalnog regulacijskog okvira za koegzistenciju i suradnju među različitim gospodarstvima. To stvara prostor za velike geopolitičke sukobe. Drugim riječima, paradoksalno je da projekt ekonomске globalizacije, potaknut širenjem industrijske proizvodnje i novih tehnologija ne samo da ne jača, već potkopava temelje globalnog *laissez-fairea*.

Paradoksalno je da projekt ekonomске globalizacije, potaknut širenjem industrijske proizvodnje i novih tehnologija ne samo da ne jača, već potkopava temelje globalnog *laissez-fairea*.

Iako su brojne zemlje prihvatile institucionalni okvir razvijenih zapadnih društava (ustav, zakon o vlasničkim pravima i dr.) rezultati nisu isti jer „mekhanizmi promjene, način praktične

primjene tih pravila, norme ponašanja kao ni subjektivni obrasci nipošto nisu jednaki kao na Zapadu”.

No, da ne postoji ravnoteža u kratkom roku upozoravao je već ranije engleski demograf i politekonomist Thomas Malthus.

Velika ekonomska kriza 1929–1933. godine i Drugi svjetski rat događaji su koji su otvorili put velikim promjenama u društvenoj i ekonomskoj strukturi prvenstveno američkog kapitalizma.

Malthusov veliki utjecaj na ekonomiju bio je upravo odvraćanje fokusa ekonomskog razmatranja s dugog na kratki rok.

Velika ekonomska kriza 1929–1933. godine i Drugi svjetski rat događaji su koji su otvorili put velikim promjenama u društvenoj i ekonomskoj strukturi prvenstveno američkog kapitalizma. Dolaskom na vlast Franklina Roosevelta, 1933. godine, napokon je došlo do velikog odmaka od neoklasične ortodoksije. Dolaskom

na vlast Roosevelt je prvo reorganizirao rad bankarskih i kreditnih institucija. Formiranjem Federalne korporacije za osiguranje uloga zaštićeni su mali ulagači. Odvajanjem komercijalnih od investicijskih banaka nastojale su se sprječiti burzovne špekulacije. Sistemu Federalnih rezervi dano je pravo da kontrolira poslovanje banaka i da određuje visinu kamatnih stopa. Donesen je zakon kojim se regulira trgovanje vrijednosnim papirima i uvodi državna kontrola na rad burze. Zakonom je reguliran segment poljoprivrede usmjeravanjem poljoprivredne proizvodnje, uvedene su državne

Odvajanjem komercijalnih od investicijskih banaka nastojale su se sprječiti burzovne špekulacije.

subvencije za poljoprivrednike i državni otkup viškova poljoprivrednih proizvoda. Regulativa na području industrije odnosila se je na povezivanje industrijskih poduzeća radi određivanja proizvodnih kvota i cijena za proizvodne programe, uvedeni su kolektivni ugovori i dr. Druga grupa mjera odnosila se na rješavanje problema nezaposlenosti kroz izvođenje javnih radova. Uz elektrifikaciju doline rijeke Tennessee izgrađene su stotine tisuća stambenih zgrada u industrijskim centrima za obitelji s niskim prihodima, stotine bolnica, tisuće kilometara cesta i dr.

Iako se neoliberalizam kao dominantna ekonomska doktrina nametnuo krajem 1970-ih i početkom 1980-ih godina, on se teorijski kao moderna inkarnacija teorije slobodne trgovine i slobodnog tržišta javlja već nakon Drugog svjetskog rata, a začetnik mu je Friedrich von Hayek, jedan od najpoznatijih

predstavnika austrijske ekonomiske škole. Primat kasnije preuzima američki ekonomist i nobelovac Milton Friedman i njegova čikaška ekonomksa škola. Po Friedmanu, nacionalne vlade bi morale slijediti monetarno pravilo koje teži odražavati novčanu ponudu u stabilnom rastu po stopi dugoročnog povećanja nacionalne proizvodnje čime bi se istodobno postigla stabilnost cijena i održavalo gospodarstvo u punoj zaposlenosti. Velike krize, odnosno, razdoblja oštred nezaposlenosti nastaju lošom državnom upravom, a ne nekom inherentnom nestabilnošću privatnog sektora. Ekonomija slobodnog tržišta nije ta koja je izazvala veliku gospodarsku krizu u Sjedinjenim Državama 1929–1933. godine već nekompetentnost vlade, naročito američke središnje banke. Drugim riječima, ta kriza nije bila znak inherentne nestabilnosti sustava privatnog poduzetništva, već svjedočanstvo o šteti koju može načiniti nekolicina pojedinaca kada u rukama ima golemu moć nad monetarnim sustavom jedne zemlje.¹⁷

I dok su Friedmanovi sudionici učili od promjenljivih tržišnih signala i njima prilagođavali svoje ponašanje, ali s neizbjježnim vremenskim pomakom jer se tržišni odvijaju u vremenu, za mlađe ekonomiste za njih više nije bilo mjesta. Friedmanova teorija „adaptabilnih očekivanja“ u 1980-im godinama ustupila je svoje mjesto teoriji „racionalnih očekivanja“ i „ekonomiji ponude“, čiji je zadatak bio da začepi svaku preostalu rupu za državnu intervenciju. Prema teoriji „racionalnih očekivanja“, gospodarski subjekti se racionalno ponašaju i vrlo uspješno procjenjuju buduća ekonomksa kretanja i prilagođavaju svoju ekonomsku aktivnost jer se u tu svrhu koriste sve raspoložive informacije. Za Roberta Lucasa, jednog od osnivača ove teorije, osnovni nedostatak postojećih makroekonomskih modela jeste nedostatak mikroekonomiske osnove. Prema „ekonomiji ponude“, pak, država mora na sve načine stvoriti stimulativan okvir za nesmetano obavljanje ekonomskih aktivnosti. Kao jedan od najznačajnijih poticaja nesmetanom gospodarskom rastu predstavlja smanjivanje poreznog opterećenja. Drugim riječima,

Velike krize, odnosno, razdoblja oštred nezaposlenosti nastaju lošom državnom upravom, a ne nekom inherentnom nestabilnošću privatnog sektora.

Ekonomija slobodnog tržišta nije ta koja je izazvala veliku gospodarsku krizu u Sjedinjenim Državama 1929–1933. godine već nekompetentnost vlade, naročito američke središnje banke.

¹⁷ Friedman, M.: *Kapitalizam i sloboda*, Školska knjiga, Zgb., 1992, str. 59.

„ekonomija ponude“ naglasak stavlja na ulogu fiskalne politike u dinamiziranju stope gospodarskog rasta, a upravo je smanjivanje poreznih stopa u toj funkciji.

Ovime je stvorena „nova“ neoklasična ekonomija. Friedmanovo razlikovanje između kratkog roka u kojem sudionici mogu biti zavedeni i dugog roka u kojem oni znaju što očekivati, postaje suvišno. Stoga je, prema toj teoriji, adaptabilno ponašanje iracionalno ponašanje ako sudionici već znaju što očekivati.

Tijekom 1944. godine uspostavljen je, u Bretton Woodsu, novi međunarodni monetarni sustav – bretonvudski monetarni sustav temeljen na ključnoj ulozi američkog dolara kao svjetske rezervne, interventne i transakcijske valute. To je Sjedinjenim Državama omogućilo da provodi globalni kejnzijanizam (stezanje monetarne

i fiskalne politike kad je prijetila inflacija i otpuštanje monetarne i fiskalne politike kad je prijetila recesija), kako bi mogla biti gospodarska lokomotiva za ostatak svijeta. Dok su nekad Sjedinjene Države bile mnogo bogatije od ostalog svijeta, potkraj 1980-ih postale su samo jedna u nizu približno jednakog bogatih zemalja.

Dolari se kupuju, prodaju, posuđuju i plasiraju na tržištima novca i tržištima kapitala široko izvan Sjedinjenih Država. Nacionalna finansijska tržišta postaju svojevrsno proširenje američkog nacionalnog monetarnog područja. Ključna valuta prepostavlja

svestranu upotrebu te valute izvan nacionalnih granica, ali i punu odgovornost za njezinu stabilnost, jer o tome zavisi i stabilnost svjetskog monetarnog sustava. Rezervni sustav emisionih banaka Sjedinjenih Država stječe snagu supernacionalne svjetske centralne banke. Ako Sjedinjeni Države imaju deficit u platnoj bilanci izvoze deflaciiju, a ako su u deficitu, izvoze inflaciju. Kada dolari koji pripadaju inozemstvu ostanu na računima američkih banaka zbog pozicije dolara kao svjetske rezervne valute, Sjedinjene Države dolaze u situaciju da se sredstva vjerovničkih zemalja koriste za financiranje svog deficitu i ekonomskog razvoja.¹⁸ Budući da znatan dio inozemnih dolarskih aktiva završava u centralnim bankama na otkup za nacionalnu valutu, to je dolarska ekspanzija Sjedinjenih

Kada dolari koji pripadaju inozemstvu ostanu na računima američkih banaka zbog pozicije dolara kao svjetske rezervne valute, Sjedinjene Države dolaze u situaciju da se sredstva vjerovničkih zemalja koriste za financiranje svog deficitu i ekonomskog razvoja.

¹⁸ Dvornik, I.: *Novac i novčana politika*, Liburnija, Rijeka Školska knjiga, Rijeka, 1980. str. 215.

Država izravno pothranjivala i poticala inflatorne poremećaje u mnogim zemljama, izazivajući fenomen uvezene inflacije i proces „osiromašenja susjeda“ kod kojih se gomilaju sve bezvredniji dolari.¹⁹

Kraj bretonvudskog razdoblja 1970-ih godina označilo je početak razdoblja washingtonskog konsenzusa, koje se proteže od početka 1980-ih godina do danas. U oblikovanju washingtonskog konsenzusa, kao paketa reformskih preporuka kojima treba da se vladaju nacionalne ekonomije, sudjelovali su Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka i Ministarstvo financija Sjedinjenih Država, svi sa sjedištem u Washingtonu (pa otuda i naziv), a prvenstveno je bio zamišljen kao model razvoja za zemlje Latinske Amerike, a poslije je primijenjen i kao razvojni model za postkomunističke, tranzicijske ekonomije u Srednjoj i Istočnoj Europi. Paket reformi naglašavao je makroekonomsku disciplinu (posebno fiskalnu), tržišno gospodarstvo i otvorenost prema svjetskoj ekonomiji (posebno prema slobodnoj trgovini i izravnim stranim ulaganjima) kao osnovama za oživljavanje gospodarstva.

Oba ova režima (bretonvudski i washingtonski) oblikovana su po dvjema različitim filozofijama. Sustav Bretton Woodsa uglavnom je odražavao kejnjizjanskogledište da jedno međunarodno gospodarstvo treba snažnu političku i institucionalnu potporu kako bi bilo stabilno, dok je režim washingtonskog konsenzusa oblikovala teorija samoregulirajućeg tržišta.

U oblikovanju washingtonskog konsenzusa, kao paketa reformskih preporuka kojima treba da se vladaju nacionalne ekonomije, sudjelovali su Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka i Ministarstvo financija Sjedinjenih Država, svi sa sjedištem u Washingtonu (pa otuda i naziv),

¹⁹ Isto, str. 217.

Nenad Suzić

Na raskršću civilizacija

Uvod

Mi u BiH nismo napravili kuću na putu, nego na raskršću. Semjel Huntington, profesor na Harvardu, kaže da se tri civilizacije na planeti Zemlji susreću na kopnu, bez mora, rijeka, planina ili neke prirodne granice, jedino u Bosni i Hercegovini. Moguće je da je to jedan od razloga zašto se velike nacije i civilizacije interesuju za ovo područje, zašto im je toliko stalo do BiH. Ovdje se sukobljavaju dva civilizacijska konteksta. Cijela Evropa koncipirana je na nacionalnom ključu. Švajcarska je podijeljena u 26 kantona da bi bili zadovoljeni nacionalni kriterijumi. Drugi koncept je multietnički, odnosno nadnacionalni, koji zagovara SAD, gdje prevladava meganacionalni koncept. Šta je to meganacija? Radi se o udruživanju više nacija pod jednim novim imenom koje ne smeta parcijalnim ili prethodnim nacionalnim identitetima. Primjer takve meganacije su Amerikanac ili Evropljanin, Kinez i slično. Da bi meganacija nastala, potrebna su tri uslova: 1) da zvanične institucije sistema proklamuju njen identitet, 2) javnost mora opredijeljeno prihvati deklarisanje te nacije i 3) u civilizaciji mora postojati ekonomski,

Mi u BiH nismo napravili kuću na putu, nego na raskršću.

kulturni i socijalni milje koji motiviše pojedinca da se opredijeli za meganaciju (Suzić, 2001, str. 209). Svaki pripadnik bilo koje nacije na Balkanu rado će prihvatići da ga zovu Evropljaninom jer to ne kolidira sa njegovim ranijim identitetom. Ovdje se nameću

Civilizacije se približavaju i ujedno udaljavaju jedna od druge. Sve u svemu, sukob meganacija ostaje otvoreno pitanje.

dva pitanja. Jedno je da li će narastanje meganacija u budućnosti rezultirati gašenjem ili odumiranjem pojedinačnih nacionalnih identiteta. Drugo je da li će se meganacije u budućnosti sukobljavati ili približavati.

Odgovor o sukobu meganacija daje Samuel Huntington u knjizi „Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretku“ (1998). On tvrdi da se civilizacije međusobno približavaju, ali i udaljavaju. Analizirajući odnose između pravoslavne, japanske, kineske, hinduske, islamske, zapadne i afričke civilizacije, on liniju sukobljavanja povlači između islamske i zapadne civilizacije. Istovremeno, svaku od ovih relacija označava linijom sukobljavanja i približavanja. I zaista, 1962. godine planeta Zemlja bila je pred atomskom kataklizmom. Projektili Amerike i SSSR-a bili su podignuti iz podzemnih hangara i spremni za lansiranje. To se ipak nije desilo, a svjedoci smo da Rusija ide u „Partnerstvo za mir“, ali, isto tako,

da se Rusija danas ozbiljno udaljava od Zapada. Sukob koji je Huntington prikazao na relaciji Zapad-islam, danas gubi na oštini. Dakle, civilizacije se približavaju i ujedno udaljavaju jedna od druge. Sve u svemu, sukob meganacija ostaje otvoreno pitanje.

Da li meganacionalni koncept ugrožava nacionalne identitete? Gledano iz ugla vremena u kome živimo, odgovor je ne, ali ako povučemo neke istorijske paralele, vidjećemo da ovakav identitet ugrožava nacionalne identitete svih nacija koje obuhvati meganacionalni kontekst.

Na primjer, u doba kada su Srbi za vrijeme Otomanske imperije prelazili na islam, to se smatralo srpskom mudrošću, a ne izdajom, jer su turske vlasti dozvoljavale Srbima da zadrže krsnu slavu, svaki islamizovani Srbin dobio bi kmetstvo, bio oslobođen džizje (porez u vidu desetine), nije morao na vojsku i slično (Smailović, 1977). To je bila islamska mudrost koja će uroditи plodom kroz sto ili više godina. Drugi primjer jeste amerikanizacija građana

SAD. Putujući avionom od Njujorka do Portlanda upoznao sam jednu djevojku koja se prezivala Jeger. Pitao sam je da li zna šta na njemačkom jeziku znači njeno prezime. Nije znala. Kada sam joj rekao da to znači lovac, rekla je da joj je sada jasno jer je neko od njenih predaka bio Nijemac. Dakle, ona je u nekoj generaciji izgubila identitet nacionalnog porijekla. Između nacionalnog porijekla i nacionalnog identitet ne stoji znak jednakosti. Naime, svake prve godine u deceniji, kada se vrši popis stanovništva, svaki građanin planete Zemlje može iskazati svoj nacionalni identitet onako kako to želi. Na primjer, samo jedan čovjek može reći da je njegova nacionalnost XYZ i taj identitet se mora uvažiti. Istorija nas poučava da je ovo pravo na samoopredjeljenje već zloupotrebljavano, a i danas se zloupotrebljava.

Približavanje civilizacija danas možemo prepoznati i kao put do njihovog sjedinjavanja.

Preustroj civilizacija

Približavanje civilizacija danas možemo prepoznati i kao put do njihovog sjedinjavanja. Naime, Evropa i Azija su na jednom tektonskom prostoru, na jednoj kopnenoj cjelini. Ovaj prostor mnogi nazivaju Evroazijom. Na tom prostoru dominiraju tri moćne valute: evro, rublja i jen. Pojava evra ozbiljno je ugrozila poziciju dolara kao vodeće svjetske valute u većini svjetskih valutnih transakcija. Neke zemlje Evrope već sada napuštaju vlastitu monetu i uzimaju evro kao obračunsku osnovu za sve kupovine, isplate i transakcije. Na Dalekom istoku dolar je izgubio poziciju svjetske valute broj jedan. Ako danas u Šangaju želite da kupite nešto za dolar, morate ići u banku, ali ako trgovcima ponudite evro, oni će prihvati tu valutu. To znači da je povjerenje u dolar danas ozbiljno uzdrmano. Vrijednost ispisana na papiriću pokazuje koliko time možete kupiti, koliko će biti prihvaćena cifra ispisana na papiriću. Ako ljudi ne vjeruju da sto dolara napisano na papiru može da kupi robu za taj iznos, odnosno ako ne vjeruju da će tih sto dolara vrijediti i za deset dana ili mjeseci, oni će tragati za drugom valutom, za drugim

Vrijednost ispisana na papiriću pokazuje koliko time možete kupiti, koliko će biti prihvaćena cifra ispisana na papiriću.

papirićem na kome piše ono što će zaista vrijediti u budućnosti. Sjetimo sa samo šta je SAD radio da spriječi dogovor evropskih zemalja u Maastrichtu, kada je u opciji bila nova valuta koja

Dogovor zemalja BRIKS-a pokazuje kuda ide monetarna preraspodjela moći danas.

se tada zvala uno! Danas je to evro. Šta bi bilo da se evroazijske valute udruže? Dolar bi bukvalno nestao sa svjetske scene. Dogovor zemalja BRIKS-a pokazuje kuda ide monetarna preraspodjela moći danas. Radi se o dogovoru Brazila, Rusije, Indije, Kine i Južne Afrike da isključe dolar iz međusobnih transakcija. Dakle, možemo reći da smo svjedoci početka kraja dominacije dolara i preraspodjele moći kojom je ova valuta obezbjeđivala dominaciju SAD u svjetskim razmjerama.

Kada jedna nacija ili civilizacija postane superiorna u odnosu na druge, ona poseže za kontrolom tih manje razvijenih zemalja, kaže Žan Servan Šrajber (Servan-Schreiber, 1968, str. 18). To se upravo desilo za vrijeme dominacije SAD tokom dvadesetog vijeka. Naime, vučenjem mjenica, ugovorima i berzanskim transakcijama, 9/10 američkih ulaganja u Evropi finansirali su Evropljani (ibidem). Ipak, Evropa je iz ovoga izvlačila korist (ibidem, str. 49).

Maks Ote tvrdi da bi nastala svjetska ekomska kriza u slučaju da američka armija potrošača prestane marširati (Ote, 2009). Uz ovu konstataciju ide i čuđenje našim političarima koji zagovaraju potrošačko društvo i ujedno štednju u sferi potrošnje. Kako da veliki distributer prodaje naftu ako potrošač nema u džepu novac da natoči rezervoar auta? Logika je, dakle, vrlo jednostavna: potrošačko društvo ne može bez potrošača. Ko su najbolji potrošači? To su oni građani koji moraju potrošiti novac koji dobiju kao platu ili penziju. Nasuprot njima, bogati koji mogu štediti ili novac odnijeti u inostranu banku, ne doprinose obrtu novca i prosperitetu potrošačkog društva.

Može li država pospješiti potrošnju ili obrtanje novca? Može, ako novac podijeli onima koji ga moraju odmah dati u opticaj, a to su kod nas penzioneri, prosvjeta, policija, poštari, ljekari i tako dalje. Kod nas u RS desilo se da vlada stimuliše krupne trgovačke centre i vlasnike kapitala zato što oni pune 80% budžeta. Pogrešno!

Kada jedna nacija ili civilizacija postane superiorna u odnosu na druge, ona poseže za kontrolom tih manje razvijenih zemalja, kaže Žan Servan Šrajber.

Pokazalo se da ti veliki trgovački centri odlaze kada osjete da potrošači ne mogu kupovati. Iz RS odlaze Merkator, OBI, Tempo i drugi trgovački giganti. Ko će sada puniti budžet? U Japanu i širom svijeta stimulišu se mala preduzeća zato što oni redovno plaćaju porez, zato što propast nekog od tih preduzeća državu ne može uzdrmati, zato što te male firme puštaju korijene na domaćem tlu i ne mogu nikuda otići.

Sjedinjavanje civilizacija teče postepeno i ostvaruje se prvenstveno preko ekonomije. Primjer za to su multinacionalne kompanije. Evropa trenutno zagovara američke interese zato što su na čelu evropskih zemalja uglavnom političari koje je instalirao SAD preko CIA i drugih poluga moći. Projekat „Južni tok“ trenutno je zaustavljen jer Americi ne odgovara da se putem nafte i plina kao ključnih energenata postepeno ujedinjuju Evropa i Azija, da se približavaju Evropa, Rusija i Kina. Zvanična politika u Evropi slijedi taj pravac, ali građani evropskih zemalja znaju da im je u interesu da se ruski plin i nafta nađu na evropskom tržištu. Dakle, stvarni inters Evrope je ujedinjenje sa Azijom, ali to nije u interesu SAD. To je izvanredna prilika za Srbiju i Republiku Srpsku, jer one mogu poslužiti kao most između Evrope i Azije. Tu je posebno zanimljiva pozicija Srbije kao ključne balkanske zemlje. Otuda je potpuno ispravna teza da Srbija želi i u Evropu, ali i saradnju sa Rusijom. Pozicija mosta između ovih dviju civilizacija je najbolja moguća pozicija za Srbiju i Republiku Srpsku. Neki političari u FBiH su protiv ove veze sa Rusijom. Oni se panično drže vezanosti za SAD, ali to bi bilo isto kao učlaniti se u četnike 1945. godine. Svjedoci smo početka kraja američke dominacije u svijetu, ali to neki političari u FBiH ne vide.

Sjedinjavanje civilizacija teče postepeno i ostvaruje se prvenstveno preko ekonomije.

Utuda je potpuno ispravna teza da Srbija želi i u Evropu, ali i saradnju sa Rusijom. Pozicija mosta između ovih dviju civilizacija je najbolja moguća pozicija za Srbiju i Republiku Srpsku.

Savremena preraspodjela moći

Na planeti zemlji desio se jedan absurd. Čovjek sve manje robuje reproduktivnom, dosadnom i iscrpljujućem radu, koji

za njega obavljaju sofisticirane mašine, ostalo mu je dovoljno vremena za kreativni rad, ali države ne vrednuju kreativni rad, od toga se ne zarađuje, od tog rada se danas ne može živjeti. Sofisticirane mašine su ljudski rad pomjerile „sa ove na onu stranu

Sada mašine donose veliki profit, a te mašine mogu da kupe oni koji imaju veliki novac.

nužnosti“, ali većina radnika se našla na ulici, bez elementarnih sredstava za egzistenciju. Sada mašine donose veliki profit, a te mašine mogu da kupe oni koji imaju veliki novac. Dakle, stvoreni su uslovi u kojima bogati postaju još bogatiji, a broj siromašnih se rapidno povećava. Novac se gomila u rukama sve manjeg broja ljudi, a sve veći broj ljudi nema dovoljno novca za elementarnu egzistenciju. Umjesto da razmišljaju o tome kako će preraspodijeliti moć i novac, bogati razmišlja kako smanjiti broj ljudi na planeti Zemlji: proizvode bolest „ludih krava“, virus ptičjeg gripa, ebolu i druge monstruoze planove za smanjenje broja ljudi na planeti Zemlji. Umjesto toga, istorija nas uči drugoj mudrosti. Poznato je da natalitet opada uz podizanje standarda, uz broj TV-prijemnika, internet-priklučaka i uz kontracepciju. Najrazvijenije zemlje svijeta imaju veći mortalitet od nataliteta. Eto mideje: umjesto da likvidiraju ljude monstruoznim planovima i virusima, moćnici bi to mogli riješiti podizanjem standarda.

Zašto to ne ide, zašto to ne može proći? Odgovor je jednostavan: u svijesti moćnika je da ne vrijedi to što imaju ako to i drugi mogu pribaviti.

Stvoreni su uslovi u kojima bogati postaju još bogatiji, a broj siromašnih se rapidno povećava.

Istorija pokazuje da klase nikada nisu bile smijenjene tako što su pripadnici niže klase pobili pripadnike više klase. Dakle, revolucija nije istorijska činjenica koja potvrđuje smjenu klasa. Klase su smjenjivane obrazovanjem. Niža klasa bi osvojila standard i način života više klase i tako bi viša klasa morala razviti nove standarde ili nestati. Danas se u savremenom svijetu nazire ovaj odnos. Najmoćnije civilizacije kontrolišu izlazak u svemir, kontrolišu svjetske berze, diriguju razvojem nižih, manje razvijenih zemalja. Ovu poziciju najrazvijenije zemlje žele zadržati. Međutim, pojavio se internet i informacije se više ne mogu zaustaviti i kontrolisati. Upravo u obrazovanju svi imaju jednaku šansu. Ako jednu tek rođenu bebu iz Evrope prenesemo u Dinder, nacionalni park u

Sudanu gdje živi oko 1.000 plemena i govore isto toliko jezika, ta beba će postati lovac, sakupljač, čobanin ili domaćica, a ako drugu tek rođenu bebu iz Dindera prenesemo u Evropu, ona će ići na fakultet ili ovladati bilo kojom kompetencijom djece i mladih Evrope. To pokazuje da u obrazovanju danas svi imaju jednake šanse. Problem je u tome što se rezultati obrazovanja vide tek kroz nekoliko decenija. Japanci kažu da je obrazovanje drvo koje donosi stogodišnji plod. Najrazvijenije zemlje svijeta najviše ulažu u obrazovanje jer su svjesne značaja ovog ulaganja, a naši političari obrazovanje još uvijek tretiraju kao potrošnju! Ako želimo biti konkurentni na svjetskom nivou, to je u ljudskim resursima, a te resurse razvijamo obrazovanjem. Mi, međutim, najbolje kadrove izvozimo besplatno. Najbolji studenti odlaze preko granice, a oni sa šesticama preko veze dobiju posao u RS! Ovdje najbolji kadrovi i najspasobniji ljudi samo smetaju. Oni koji su osvojili pozicije ljubomorno čuvaju te pozicije, bore se protiv potencijalne konkurenциje, odnosno protiv sposobnijih od sebe.

„U pozadini američkog industrijskog uspjeha primjećujemo sposobnost prihvaćanja i usklađivanja promjena. Tehnološki napredak je posljedica izvanredne vještine u upravljanju.. A jedno i drugo može se zahvaliti samo izvanrednom razvoju obrazovanja. Ne postoje čuda. Trenutačno, Amerika izvlači pun profit iz najrentabilnije investicije: obrazovanja ljudi“ (Servan-Schreiber, 1968, str. 69).

Preraspodjela moći danas se vrši na nivou civilizacija, na nivou država, ali i na lokalnom mikronivou. Lokalnu preraspodjelu moći gospodari Novog svjetskog poretku preusmjeravaju u svoju korist, zloupotrebljavaju kako bi protežirali svoje interese. Kako? Instaliraju političare kojima je važnija njihova politička uloga nego nacionalni interes. Na primjer, političari poentiraju kako su produžili novi aranžman sa MMF-om, a ne ukazuju da time kače dužničku omču generacijama koje dolaze.

Najrazvijenije zemlje svijeta najviše ulažu u obrazovanje jer su svjesne značaja ovog ulaganja, a naši političari obrazovanje još uvijek tretiraju kao potrošnju!

Mi, međutim, najbolje kadrove izvozimo besplatno. Najbolji studenti odlaze preko granice, a oni sa šesticama preko veze dobiju posao u RS!

Politička trebologija

Politička trebologija sastoji se u tome da političari ističu kako nešto „treba“ ili „mora“, ali nemaju rješenje kako to uraditi. Na primjer, političar ističe kako treba obezbijediti zaposlenost u Republici Srpskoj, ali ne kaže kako to uraditi. Za ovim modelom

Politička trebologija sastoji se u tome da političari ističu kako nešto „treba“ ili „mora“, ali nemaju rješenje kako to uraditi. Na primjer, političar ističe kako treba obezbijediti zaposlenost u Republici Srpskoj, ali ne kaže kako to uraditi.

političari posežu u predizbornoj kampanji, a nakon izbora ne sjećaju se svojih predizbornih kampanja ni slučajno. Konkretno, Republika Srpska ima mogućnost da proizvede 80 puta više hrane nego što treba stanovništvu. Sve je to zdrava hrana, a Evropa ima ogromne potrebe za zdravom hranom. Dakle, način kako ostvariti zaposlenost se nameće. Stvoriti institute koji će sertifikovati zdravu hranu, na svaki proizvod nalijepiti bar-kod sa tim podacima pa neka Evropljani, Amerikanci, Rusi ili Japanci provjeravaju podatke sa bar-koda. Odgovor na pitanje „kako“ sam se nameće, ali jedan ministar RS svojevremeno je izjavio kako u RS nema zdrave hrane! U normalnoj zemlji za tu izjavu bi odgovarao ili morao dati ostavku, ali kod nas ga ni novinari nisu priupitali o tome. Mediokritet do mediokriteta!

Zašto političari pribjegavaju trebologiji? Zato što nemaju viziju, zato što nisu dovoljno stručni i kompetentni, zato što žele zamazati oči biračima. Osim toga, u Republici Srpskoj još nije sazrela svijest birača da treba birati onoga ko ima najbolji program i ljude koji ga mogu realizovati. Još uvijek naši birači glasaju a ne biraju. Svojim glasom javljaju bjelosvjetskim gazzama da ovdje žive Srbi. Tako političari pridobiju birače dizanjem nacionalne tenzije, tezom o ugroženosti nacionalnog identiteta, tezom o nepravdi koja se naciji nanosi, pribjegavaju trebologiji ili skretanjima umjesto realnog prikazivanja stvarnosti i mogućnosti RS.

Zašto političari pribjegavaju trebologiji? Zato što nemaju viziju, zato što nisu dovoljno stručni i kompetentni, zato što žele zamazati oči biračima. Osim toga, u Republici Srpskoj još nije sazrela svijest birača da treba birati onoga ko ima najbolji program i ljude koji ga mogu realizovati. Još uvijek naši birači glasaju a ne biraju. Svojim glasom javljaju bjelosvjetskim gazzama da ovdje žive Srbi. Tako političari pridobiju birače

dizanjem nacionalne tenzije, tezom o ugroženosti nacionalnog identiteta, tezom o nepravdi koja se naciji nanosi, pribjegavaju trebologiji ili skretanjima umjesto realnog prikazivanja stvarnosti i mogućnosti RS.

Kuda ide RS?

Republika Srpska je entitet u BiH sa brojnim obilježjima državnosti. Neka od tih obilježja država BiH nastoji ukinuti, majorizacijom podvesti pod vlastitu upravu. To, naravno, ne odgovara Srbima a i pritivno je Dejtonskom sporazumu. Svi pokazatelji govore da je Republika Srpska već niz godina uspješniji entitet u BiH nego FBiH. Da li će se ovaj trend nastaviti? Koja je perspektiva Republike Srpske? Da li u okviru BiH ili u otcjepljenju? Da li u oslanjanju na Rusiju ili na Zapad? Odgovori na ova pitanja imaju futurološku dimenziju, a njihovo teorijsko razmatranje može samo pomoći da se jasno postavi vizija budućnosti RS. Ovdje ću prikazati dva scenarija za Republiku Srpsku u budućnosti. Prvi odgovara na pitanje kako uništiti Republiku Srpsku, a drugi na pitanje kako je učiniti prosperitetnom, snažnom i samoodrživom.

Republika Srpska je entitet u BiH sa brojnim obilježjima državnosti. Neka od tih obilježja država BiH nastoji ukinuti, majorizacijom podvesti pod vlastitu upravu.

Prvi scenario:

- 1) Zabraniti Republici Srpskoj da novac stavi u opticaj (MMF – mјere štednje; redukcija potrošnje, restriktivna poreska politika i tako dalje);
- 2) Smanjiti plate budžetskim potrošačima jer se odatle puni budžet, tako ćemo u perspektivi imati sve manji budžet;
- 3) Uvesti što više neradnih dana, zabraniti ljudima da rade;
- 4) Odobriti uvoz aditivne, radioaktivne i pesticidne hrane koja je znatno jeftinija, tj. uništiti domaću proizvodnju;
- 5) Proklamovati tezu kako nas vascijeli svijet ne voli;
- 6) Proklamovati globalizaciju i integracione procese kao neprijateljske, kao isključivo negativne (Suzić, 2013).

Drugi scenario:

- 1) Istražiti komparativne prednosti RS u Evropskoj uniji i svijetu (zdrava hrana) i razvijati kapacitete i zaposlenost na tim prednostima - izabrati područja koja jačaju samostalnost RS (poljoprivreda, stočarstvo, obrazovanje);
- 2) Anticipirati optimum samostalnosti i vlasti na nivou BiH, razviti modele održavanja i razvijanja tog optimuma;
- 3) Povezati pamet i proizvodnju, univerzitete i privredu;
- 4) Razviti modele trajnog obrazovanja ljudi putem licenciranja, sertifikata, doškolovanja i slično;
- 5) Partokratiju i demokratiju postepeno mijenjati politejom, odnosno javnom vlašću u interesu svih, vladati uz pomoć javnosti;
- 6) Uvesti reviziju na reviziju, inspekciju na inspekciju, svaki inspektor je nadzor drugima.

Zadržimo se samo na posljednjoj tački drugog scenarija. Ako jedan naftaš u RS 2010. godine plati 36,5 miliona KM poreza, a stručnjaci kažu da je trebalo da plati 100 miliona, njemu je lako dati jedan milion revizoru i ostati čistih ruku, a zadržati preko 60 miliona koje je trebalo da dâ državi. Međutim, ako će na tu reviziju doći nova revizija, ustanoviti nepravilnosti uz očekivanje treće revizije, tada nijedan revizor neće uzeti taj milion jer izgubi

ugled, ode u zatvor i slično. Čudno je da se taj model finansijske revizije i inspekcije kod nas ne vrši. Zašto? Jednostavno je, to ne odgovara ni revizorima ni političarima. Jasno je zašto. Revizore stavlja u zakonski okvir, a političarima izbjiga ključnu polugu finansiranja predizborne kampanje.

Da li će Republika Srpska ići prvim ili drugim scenarijem, zavisi od političara, a ne od nas građana. Mi se možemo samo tješiti time da vidimo proces i da smo na vrijeme upozoravali. Ukoliko čitalac u stvarnosti RS i BiH prepozna jedan ili drugi scenario, to čini na vlastitu odgovornost, ali svaka sličnost sa stvarnošću vrlo je namjerna.

Zaključak

U ovom radu ukazao sam na to da je BiH u fokusu interesovanja velikih sila zato što se ovdje tri civilizacije susreću na kopnu, što nije slučaj nigdje u svijetu. Osim toga, ukazao sam na proces nastajanja meganacije. Jedna od takvih, ali u mini-formi, bila je jugoslovenska nacija. To nije uspjelo jer gospodarima novog svjetskog poretku nije odgovarala moćna Jugoslavija. U ovom radu odgovaram na pitanje da li rađanje meganacija ugrožava nacionalne identitete pojedinih nacija na Balkanu. Semjuel Hantington, profesor na Harvardu, prepoznaje sedam civilizacija na kraju dvadesetog vijeka: ruska, japanska, kineska, hinduska, islamska, afrička i zapadna. On smatra da se civilizacije istovremeno približavaju i udaljavaju. To se kod nas prelama u formi dramatičnih događanja, pa i rata. Taj preustroj civilizacija odvija se često preko leđa malih naroda, malih država. Između Evrope i Rusije danas registrujemo antagonizam na oficijelnom političkom nivou, ali u suštini Evropi odgovara da se ruska nafta i gas nađu na evropskom tržištu. To je izvanredna šansa za Srbiju, pa i za nas u Republici Srpskoj, jer možemo poslužiti kao most između Evrope i Rusije.

Semjuel Hantington, profesor na Harvardu, prepoznaje sedam civilizacija na kraju dvadesetog vijeka: ruska, japanska, kineska, hinduska, islamska, afrička i zapadna. On smatra da se civilizacije istovremeno približavaju i udaljavaju. To se kod nas prelama u formi dramatičnih događanja, pa i rata.

Na kraju rada dao sam dva scenarija za sadašnjost i budućnost Republike Srpske. Jedan je negativan, a drugi pozitivan. Kojim će scenarijom RS ići zavisi prvenstveno od lidera, od političara. Ukoliko prepozna neki od tih scenarija u aktuelnoj stvarnosti RS, to čitalac čini na vlastitu odgovornost.

Literatura

- Huntington, S. P. (1998). *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretku*. Zagreb: Izvori.
- Оте, М. (2009). Слом долази. Бања Лука: Романов.
- Servan-Schreiber, J. J. (1968). *Američki izazov*. Zagreb: Epoha.

- Smailović, I. (1977). Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Institut za jezike i književnost.
- Suzić, N. (2001). Sociologija obrazovanja. Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Republike Srpske.
- Suzić, N. (2013). Integracioni procesi i nacionalni identitet. *Argumenti* VII (19), 9–21.

Krsto Grujić

Izborne (ne)jednačine

Analiza rezultata Opštih izbora u BiH 2014. godine

Uvod

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini su iza nas. Političke partije su vodile duge i agresivne predizborne kampanje, često bez imalo političke korektnosti. Pravljene su razne političke koalicije, a neke od njih već ne postoje. Rađena su mnoga istraživanja javnog mnjenja, a većina njih nikada javno nisu predstavljena.

Da li su ona imala uticaj na glasače i u kojoj mjeri? Centralna izborna komisija je dan prije roka objavila zvanične rezultate izbora. Skoro čitav mjesec smo čekali da saznamo ko će vršiti vlast u naredne četiri godine. Da li su birači dobili ono što su izabrali, i u kojoj mjeri?

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini su iza nas.

Cilj ovoga teksta je da se na osnovu prikupljenih rezultata pokuša predstaviti analiza najvažnijih detalja i događaja koji su obilježili prethodno održane oktobarske izbore.

Osnovni podaci¹

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini održani su 12. oktobra 2014. godine. Provođeni su za sljedeće nivoe vlasti:

- Predsjedništvo Bosne i Hercegovine,
- Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine,
- Predsjednik i potpredsjednici Republike Srpske,
- Narodna skupština Republike Srpske,
- Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine,
- Skupštine kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini održani su 12. oktobra 2014. godine.

Na njima je učestvovalo **98** političkih subjekata, od toga 50 političkih stranaka, 24 koalicije i 24 nezavisna kandidata. Pojedinačno u izbornoj trci bilo je prijavljeno ukupno **7.748** kandidata, od toga 3.276 žena ili 42% i 4.472 muškarca ili 58%.

Na izborima se biralo 518 nosilaca mandata, i to:

- Predsjedništvo BiH: **tri** (srpski, hrvatski i bošnjački član)
- Parlament BiH: Ukupno **42**, iz FBiH 28 (21 direktnih i sedam kompenzacionih mandata), iz Republike Srpske 14 (devet direktnih i pet kompenzacionih mandata)
- Predsjednik i potpredsjednici Republike Srpske: **tri** (predsjednik i dva potpredsjednika)
- Narodna skupština Republike Srpske: **83** poslanika (63 direktnih i 20 kompenzacionih mandata)
- Parlament FBiH: **98** poslanika (73 direktnih i 25 kompenzacionih mandata)
- Kanton 1 (Unsko-sanski kanton): **30**
- Kanton 2 (Posavski kanton): **21**
- Kanton 3 (Tuzlanski kanton): **35**
- Kanton 4 (Zeničko-dobojski kanton): **35**

¹ Izvor: www.izbori.ba

- Kanton 5 (Bosansko-podrinjski kanton – Goražde): **25**
 - Kanton 6 (Srednjobosanski kanton): **30**
 - Kanton 7 (Hercegovačko-neretvanski kanton): **30**
 - Kanton 8 (Zapadnohercegovački kanton): **23**
 - Kanton 9 (Kanton Sarajevo): **35**
 - Kanton 10 (Livanjski kanton): **25**
-

Birači:

U Bosni i Hercegovini, u skladu sa Izbornim zakonom BiH, postoji više kategorija birača. Birači se u BiH registruju pasivnim putem od 2006. godine.

Posjedovanjem IDDEEA lične karte birači se automatski registruju na Centralnom biračkom spisku. Aktivna registracija birača još uvijek važi za birače koji glasaju iz inostranstva. Birači koji glasaju u BiH dijele se na dvije kategorije: birači koji glasaju na redovnim biračkim mjestima i birači koji glasaju u odsustvu (raseljene osobe unutar BiH). Za Opšte izbore 2014. godine ukupno je registrovano 3.278.908 birača, od toga:

REDOVNI	3.216.177
ODSUSTVO	9.226
LIČNO	11.366
IZ INOSTRANSTVA	42.139 (241 DKP)
UKUPNO:	3.278.908

Izlaznost

Na Opštim izborima u BiH održanim 12. oktobra 2014. godine na redovnim biračkim mjestima i lično ukupno je glasalo 1.747.244 ili 54,14% građana sa pravom glasa. U Republici Srpskoj glasalo je 683.220 ili 56,49%, a u FBiH glasalo je 1.064.024 ili 52,73% građana.

U Bosni i Hercegovini, u skladu sa Izbornim zakonom BiH, postoji više kategorija birača.

Birači se u BiH registruju pasivnim putem od 2006. godine. Posjedovanjem IDDEEA lične karte birači se automatski registruju na Centralnom biračkom spisku.

U poređenju sa Opštim izborima održanim 2006. i 2010. godine, može se zaključiti da se izlaznost glasača nije značajno promijenila.

Izlaznost na opštim izborima						
Nivo vlasti / godina	2006.		2010.		2014.	
	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%
RS	591.926	57,1	671.296	56,19	683.220	56,49
FBiH	920.461	54,2	1.099.092	56,72	1.064.024	52,73
BiH	1.512.387	55,31	1.770.388	56,52	1.747.244	54,14

Tabela 1: Izlaznost na Opštim izborima za u 2006, 2010. i 2014. godinu

Istraživanja javnog mnjenja o izlaznosti birača

U poređenju sa Opštim izborima održanim 2006. i 2010. godine, može se zaključiti da se izlaznost glasača nije značajno promijenila.

Ovdje ćemo se osvrnuti na nekoliko istraživanja javnog mnjenja koja su sprovedena među građanima BiH, a koja su tretirala izlaznost građana na nedavno održanim Opštim izborima 2014. godine:

Fridrih Ebert Štiftung (Friedrich Ebert Stiftung): „Četrdeset pet posto birača u BiH ne izlazi na izbole“

Prema istraživanju koje je u 2013. godini u BiH provela njemačka fondacija (FES) pod nazivom "Apstinenti u Bosni i Hercegovini / Nevidljiva strana izbora", gotovo 45 posto birača u BiH ne izlazi na izbole.

Prema istraživanju koje je u 2013. godini u BiH provela njemačka fondacija (FES) pod nazivom "Apstinenti u Bosni i Hercegovini / Nevidljiva strana izbora", gotovo 45 posto birača u BiH ne izlazi na izbole.

Istraživanje o apstinenciji birača provedeno je u martu 2013. godine na uzorku od 1.225 punoljetnih građana u BiH, metodom anketiranja licem u lice.

„Ovih 45 posto ljudi koji ne izlaze na izbole ne znači da nisu politički zainteresovani, već da je ključ u tome što oni zapravo ne vide alternative“, izjavila je Judith Illerhues, direktorica FES-a u BiH.

NDI (National Democratic Institute) – 53% građana sigurno izlazi na izbore u oktobru

Istraživanje američkog NDI-ja, provedeno maju ove godine, pokazuje da je više od polovine ispitanika u BiH (53 posto) sigurno da će izaći na izbore u oktobru.

„Iako se uporno ponavlja kako su bosanskohercegovački građani umorni od izbora i razočarani u političke opcije koje im se nude na glasačkim listićima, provedena istraživanja govore da bi ovogodišnji izbori mogli biti čak rekordni po odzivu glasača“.

Istraživanje američkog NDI-ja iz maja ove godine pokazuje da će više od polovine ispitanika u BiH (53 posto) sigurno izaći na izbore u oktobru, a da će još 21 posto vjerovatno to uraditi. Prema ovom istraživanju, raspoloženje bh. građana na ovogodišnjim opštim izborima trebalo je da se kreće između 53 i 74 posto od ukupnog broja glasača.

Istraživanje američkog NDI-ja, provedeno maju ove godine, pokazuje da je više od polovine ispitanika u BiH (53 posto) sigurno da će izaći na izbore u oktobru.

Anketa portala Klix.ba (www.klix.ba): Na izbore će izaći više od 60 posto glasača

Internet anketa o izlaznosti na Opšte izbore koju je proveo sarajevski portal Klix.ba (<http://www.klix.ba/ankete/974>) pokazuje da je na oktobarske izbore trebalo da izade oko 75% građana. Na pitanje: „Hoćete li izaći na Opšte izbore 2014?“, njih 15.650 ili 75% je odgovorilo potvrđno, negativan odgovor je dalo 4.095 ili oko 20%, dok je njih 1.161 ili oko 6% tog trenutka bilo neodlučno.

Istraživanje američkog NDI-ja iz maja ove godine pokazuje da će više od polovine ispitanika u BiH (53 posto) sigurno izaći na izbore u oktobru, a da će još 21 posto vjerovatno to uraditi.

Anketa portala Frontal (www.frontal.ba): Velika izlaznost na Opštim izborima 2014.

Rezultati ankete internet portala Frontal, koja glasi: „Da se danas održavaju opšti izbori, vi biste...?“, a kojom je ispitivana spremnost glasača na izlazak na izbore, pokazala je kako bi najveći broj anketiranih izašao i glasao za nekog od ponuđenih partija ili kandidata.

Tu spremnost iskazalo je 76,31% glasača u anketi ili 261 osoba.

Da bi izašli na izbore ali, umjesto glasanja, glasački listić učinili nevažećim, istaklo je 16,37 odsto anketiranih, dok je 3,8 odsto odabralo opciju da ne bi glasalo uopšte.

Neopredijeljenih, odnosno onih koji nisu sigurni da li bi izašli i glasali na predstojećim izborima, bilo je 3,5 odsto.

Neopredijeljenih, odnosno onih koji nisu sigurni da li bi izašli i glasali na predstojećim izborima, bilo je 3,5 odsto.

U anketi su ukupno učestvovala 342 posjetioца portal Frontal. Istu možete pogledati na:

<http://www.frontal.ba/novost/72549/frontal-anketa-velika-izlaznost-na-opstim-izborima-2014>

Poredeći istraživanja javnog mnjenja vođena na klasičan način i istraživanja provedena putem interneta, jasno i nedvosmisleno je demonstriran mnogo veći stepen tačnosti i pouzdanosti u korist prvih.

Međutim, uočena i je i određena kontradiktornost u samom istraživanju na klasičan način, te njihovoј analizi; naime, predstavnici FES-a (njemačka fondacija) navode da je razlog apstinencije nepostojanje alternative kada je politički izbor građana u pitanju, a NDI (američka nevladina organizacija) u svojim izvještajima prepostavlja da nam predstoji izuzetna politička zainteresovanost i da možemo očekivati rekordnu izlaznost na Opštim izborima 2014. godine u odnosu na prethodnih 20 godina višestranačkih izbora u BiH.

S obzirom na to da su nam u ovom trenutku poznati rezultati Opštih izbora održanih oktobra ove godine, gorenavedene analize i poređenja nije potrebno dodatno komentarisati.

Poredeći istraživanja javnog mnjenja vođena na klasičan način i istraživanja provedena putem interneta, jasno i nedvosmisleno je demonstriran mnogo veći stepen tačnosti i pouzdanosti u korist prvih.

Rezultati Opštih izbora 2014. godine

Predsjedništvo BiH

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine u narednom četvoro-godišnjem mandatu činiće Mladen Ivanić (Savez za promjene) sa osvojenih 317.799 glasova iz izborne jedinice Republika Srpska, i iz izborne jedinice Federacija BiH dva kandidata, iz reda Bošnjaka Bakir Izetbegović (SDA), koji je osvojio 247.235 glasova ispred deset kandidata iz tog naroda, i iz reda Hrvata Dragan Čović (HDZ BiH), koji je osvojio 128.053 glasova.

Predsjedništvo BiH – srpski član

U trci za srpskog člana Predsjedništva BiH pobjedio je Mladen Ivanić (Savez za promjene) sa osvojenih 317.799 glasova ili 48,697% od broja izašlih. Izbornu pobjedu osvojio je u „foto-finišu“ u odnosu na svog direktnog protivkandidata, Željku Cvijanović (SNSD-DNS-SP), koja je osvojila 310.867 glasova ili 47,635%. Treće mjesto osvojio je Goran Zmijanac (Stranka pravedne politike) sa osvojenih 23.936 ili 3,668% glasova.

Ovdje je jako važno istaći da se između Ivanića i Cvijanovićeve, kada su u pitanju glasači koji su svoja biračka prava ostvarili na redovnim biračkim mjestima, vodila „mrtva trka“ do samog kraja. Presudili su glasovi iz tzv. „vreća“ (rekordnih **21.453** glasa pristigla poštom, u odsustvu, mobilni, DKP i potvrđeni). Podsetimo se, 2010. godine za srpskog člana Predsjedništva BiH u „vrećama“ je bilo 15.284, a 2006. godine 18.842 glasa!? Postavlja se sljedeće pitanje: ako je broj izašlih na ovim i prethodna dva izborna ciklusa za opšte izbore bio približno isti broj, otkud tolika zainteresovanost za ovu strukturu glasača? Naravno, njihova legitimnost je potpuna i niko je i ne želi dovoditi u pitanje.

Jednostavnom analizom lako je bilo utvrditi da su ti glasovi bili dominantno bošnjački, što je još jedna bitna karakteristika koja je presudila pobjednika izborne trke za srpskog člana Predsjedništva

Ovdje je jako važno istaći da se između Ivanića i Cvijanovićeve, kada su u pitanju glasači koji su svoja biračka prava ostvarili na redovnim biračkim mjestima, vodila „mrtva trka“ do samog kraja. Presudili su glasovi iz tzv. „vreća“ (rekordnih 21.453 glasa pristigla poštom, u odsustvu, mobilni, DKP i potvrđeni).

BiH. Tako disciplinovana, „referendumska“ podrška Bošnjaka ovaj put je bila usmjerena ka srpskom predstavniku, Mladenu Ivaniću, kandidatu Saveza za promjene. U prethodna dva izborna ciklusa, Bošnjaci su svojim glasovima uspjeli izabrati hrvatskog člana Predsjedništva BiH (Željko Komšić – SDP, hrvatski član Predsjedništva BiH u periodu 2006–2010. i 2010–2014. godine).

OPŠTE INFORMACIJE		VAŽEĆIH GLASOVA	
Ukupno važećih glasova	652.602	Ukupno redovni	631.059
Nevažeći po drugim kriterijima	21.684	Ukupno poštomi	16.405
Ukupno nevažećih praznih listića	32.268	Ukupno u odsustvu, mobilni i DKP	4.331
		Ukupno potvrđeni	807

Tabela 2: Struktura glasova za srpskog člana Predsjedništva BiH

Kandidat	Broj glasova	%
IVANIĆ MLADEN – SAVEZ ZA PROMJENE	317.799	48,697
CVIJANOVIĆ ŽELJKA – SNSD-DNS-SP	310.867	47,635
ZMIJANJAC GORAN – STRANKA PRAVEDNE POLITIKE	23.936	3,668

Tabela 3. Broj osvojenih glasova kandidata za srpskog člana Predsjedništva BiH

Takođe, ovdje se postavlja još jedno jako bitno pitanje; ako su Bošnjaci u prethodna tri izborna ciklusa uticali na izbor hrvatskog i srpskog člana Predsjedništva BiH, šta će biti jedan od njihovih sljedećih izbornih ciljeva na nekom od narednih izbora? Da li će to biti uticaj na izbor Predsjednika Republike Srpske, ili nešto treće, ostaje da se vidi. Očigledno, ovakav izborni zakon omogućuje da se „višak“ glasačkog potencijala usmjeri na inženjering izbora i to do sada isključivo iz pravca jednog nacionalnog korpusa (bošnjačkog) ka onom drugom ili trećem (srpskom, odnosno hrvatskom). O ovome će biti riječi i nešto kasnije.

Predsjedništvo BiH – bošnjački član

Kandidat Stranke demokratske akcije (SDA) Bakir Izetbegović dobio je najviše glasova za bošnjačkog člana predsjedništva BiH, 247.235 ili 32,867% glasova. Slijede lider Saveza za bolju

budućnost (SBB) BiH Fahrudin Radončić sa 201.454 (26,781%), Emir Suljagić u ime Demokratske fronte (DF) sa 114.334 (15,199%), i Bakir Hadžiomerović, predstavnik Socijaldemokratske partije BiH (SDP), sa 75.369 (10,019%) osvojenih glasova, itd.

Kandidat	Broj glasova	%
IZETBEGOVIĆ BAKIR – SDA – STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE	247.235	32,867
RADONČIĆ FAHRUDIN – SBB – FAHRUDIN RADONČIĆ	201.454	26,781
SULJAGIĆ EMIR – DEMOKRATSKA FRONTA – ŽELJKO KOMŠIĆ	114.334	15,199
HADŽIOMEROVIĆ BAKIR – SDP – SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BIH	75.369	10,019
HALILOVIĆ SEFER – BPS – SEFER HALILOVIĆ	66.230	8,804
CERIĆ MUSTAFA – CERIĆ MUSTAFA	33.882	4,504
BAJRAMOVIĆ DŽEBRAIL – STRANKA DIJASPORE BOSNE I HERCEGOVINE	5041	0,670
KEBO MIRSAD – KEBO MIRSAD	3.893	0,518
TUZLIĆ HALIL – TUZLIĆ HALIL	3.162	0,420
ŽIGIĆ ADIL – ŽIGIĆ ADIL	1.637	0,218

Tabela 4: Broj osvojenih glasova za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH

Aktuelni potpredsjednik SDA, Bakir Izetbegović, sa blizu 46.000 glasova prednosti je po drugi put zaredom postao bošnjački član Predsjedništva BiH. U odnosu na prethodne izbore u „istoj konkurenciji“ nad istim rivalom (Fahrudin Radončić, Savez za bolju budućnost), kada je imao preko 20.000 glasova viška, ovoga puta je svoju prednost više nego udvostručio.

Predsjedništvo BiH – hrvatski član

Na izborima za hrvatskog člana Predsjedništva BiH, predsjednik Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) BiH Dragan Čović je sa 128.053 (52,204%) glasa odnio ubjedljivu pobjedu nad liderom HDZ 1990 Martinom Ragužem, koji je dobio 94.695 ili (38,605%) glasova. Ostala dvojica protivkandidata, Živko Budimir – Stranka pravde i povjerenja, te Anto Popović u ime Demokratske fronte – Željko Komšić nisu bili dostojni politički takmaci Čoviću, koji je ovaj put ostvario dominantu pobjedu nad svojim konkurentima.

Na izborima za hrvatskog člana Predsjedništva BiH, predsjednik Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) BiH Dragan Čović je sa 128.053 (52,204%) glasa odnio ubjedljivu pobjedu nad liderom HDZ 1990 Martinom Ragužem, koji je dobio 94.695 ili (38,605%) glasova.

Kandidat	Broj glasova	%
ČOVIĆ DRAGAN – HDZ BIH – HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA BOSNE I HERCEGOVINE	128.053	52,204
RAGUŽ MARTIN – HDZ 1990 HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA	94.695	38,605
BUDIMIR ŽIVKO – STRANKA PRAVDE I POVJERENJA	15.368	6,265
POPOVIĆ ANTO – DEMOKRATSKA FRONTA – ŽELJKO KOMŠIĆ	7.179	2,927

Tabela 4: Broj osvojenih glasova za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH

Nakon punih osam godina, hrvatski nacionalni korpus dobio je svog autentičnog predstavnika, hrvatskog člana Predsjedništva BiH, izabranog voljom glasova svog naroda. Lider HDZ BiH,

Nakon punih osam godina, hrvatski nacionalni korpus dobio je svog autentičnog predstavnika, hrvatskog člana Predsjedništva BiH, izabranog voljom glasova svog naroda.

Dragan Čović, na ovom mjestu je zamijenio Hrvata Željku Komšića, koji je u prethodna dva izborna ciklusa bio izabiran uglavnom glasovima Bošnjaka. Inače, Komšić je kao kandidat na ovu funkciju bio predložen od strane SDP BiH (Socijaldemokratska partija BiH), a koji je sada lider novoosnovane političke partije DF BiH (Demokratska fronta BiH) o čemu će biti govora u narednim redovima.

Istraživanja javnog mnjenja za kandidata za Predsjedništvo BiH

Anketa portala Klix.ba: Izetbegović, Raguž i Cvijanović, novi članovi Predsjedništva BiH

Bakir Izetbegović (SDA), Martin Raguž (HDZ 1990) i Željko Cvijanović (SNSD) dobili su najviše glasova za člana Predsjedništva BiH u anketi koju je u tokom septembra mjeseca provodio portal Klix.ba. U anketi je učestvovalo skoro 20 hiljada posjetilaca portala www.klix.ba i korisnika Facebooka istoimenog portala.

Za učestvovanje u anketi korisnici su morali imati Facebook nalog. Kako bi se navodno spriječila zloupotreba sistema glasanja i time se svela na minimum, bilo je onemogućeno glasanje tek registrovanim korisnicima Facebooka, što je dodatno spriječilo pokušaje malverzacije.

U trci za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH ove godine, a prema anketi portala Klix.ba, na predstojećim ubjedljivo bi trebalo da slavi kandidat Stranke demokratske akcije (SDA) Bakir Izetbegović (5.261 glasova) koji je imao 8,54 posto više glasova od kandidata Demokratske fronte (DF) Emira Suljagića (3.846 glasova). Na trećem mjestu našao se Fahrudin Radončić (SBB), ispred Bakira Hadžiomerovića (SDP), Sefera Halilovića (BPS) i Mustafe Cerića (nezavisni kandidat) itd.

Kada je riječ o kandidatima za hrvatskog člana Predsjedništva BiH, Martin Raguž (HDZ 1990) imao je veliku podršku naših čitalaca ovog portala, te je sa 682 glasa zauzeo prvo mjesto ispred Dragana Čovića (HDZ), Živka Budimira (SPP) i Ante Popovića (DF).

Željka Cvijanović (SNSD) zauzela je prvo mjesto među kandidatima za srpskog člana Predsjedništva BiH, ispred Mladena Ivanića (SZP) i Gorana Zmijanjca (SPP RS).

Konačni rezultati ove ankete mogu se pogledati na linku: <http://www.klix.ba/vijesti/bih/klix-ba-anketa-izetbegovic-raguz-i-cvijanovic-novi-clanovi-predsjednistva-bih/140929105>.

NDI: Čović i Radončić novi članovi Predsjedništva BiH

Američki Nacionalni demokratski institut (NDI) sproveo je istraživanje javnog mnjenja između 13. i 24. maja ove godine. Intervjujsanjem ispitanika "licem u lice" ispitano je 2.040 građana, čija nacionalnost približno odgovara nacionalnoj strukturi Federacije BiH.

Prema tom istraživanju, najviše izgleda da pobijedi u trci za hrvatskog člana Predsjedništva imao bi Željko Komšić, koji bi osvojio 14 posto glasova birača, za Dragana Čovića, kandidata HDZ BiH, glasalo bi osam posto ispitanika, Slavka Kukića pet, a Martina Raguža, kandidata HDZ 1990, četiri posto ispitanika.

Kao što je poznato, Kukić i Komšić uopšte nisu kandidati za hrvatskog člana Predsjedništva BiH, ali jesu kao takvi spominjani, u vrijeme kada je rađeno istraživanje.

Najviše izgleda da pobijedi u trci za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH imao je kandidat SBB-a Fahrudin Radončić, kome bi svoj glas dalo 15 posto ispitanih u istraživanju NDI-ja.

Najviše izgleda da pobijedi u trci za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH imao je kandidat SBB-a Fahrudin Radončić, kome bi svoj glas dalo 15 posto ispitanih u istraživanju NDI-ja.

Za Bakira Izetbegovića, kandidata SDA, glasalo bi 13 posto, a za nezavisnog kandidata, bivšeg reisa Mustafu Cerića, samo 2 posto ispitanih, koliko bi, takođe, dobio i, nezavisni kandidat Mirsad Kebo.

Želim napomenuti da NDI iz nepoznatog razloga rezultate ovog istraživanja skriva od javnosti. Ne samo da ga ne publikuje, već i od političkih stranaka, kojima je predstavio rezultate svog istraživanja, zahtijeva da ga ne objavljuju.

Hrvatski medijski servis (www.hms.ba), uspio je, međutim, doći do rezultata istraživanja NDI-ja.

Anketa agencije Valicon: Da su izbori u nedjelju, za Suljagića bi glasalo 25%, a za Cerića samo 3% građana²

Istraživanja koje je agencija Valicon provela putem telefonskog anketiranja na području Federacije BiH na reprezentativnom uzorku od 600 ispitanika pokazuju da, kada je u pitanju izbor za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH, Emir Suljagić, kandidat Komšićevog DF-a, ima povjerenje 25% ispitanih na području Federacije BiH, što ga nesumnjivo stavlja u red favorita.

Aktuelni član Predsjedništva iz reda bošnjačkog naroda, Bakir Izetbegović, uživa povjerenje od 16% ispitanih. U krug najužih favorita ulazi i Fahrudin Radončić, s trenutnom podrškom od 14%, te Bakir Hadžiomerović s podrškom od 13%.

Očekivano, u trci za hrvatskog člana Predsjedništva najveći broj ispitanih daje prednost Draganu Čoviću, kandidatu HDZ BiH, s 8% podrške. Martin Raguž trenutno je uživao 6% podrške od svih ispitanih, što mu je dalo za pravo da ohrabren uđe u predizbornu borbu. Živko Budimir je imao 3% i Anto Popović, drugi kandidat DF-a, 1% podrške.

² Izvor: www.oslobodjenje.ba

DVIJE AGENCIJE, DVA REZULTATA: Čović ispred Raguža, Raguž ispred Čovića!³

Tokom maja mjeseca, u razmaku od samo nekoliko dana, tokom maja i juna ove godine dvije agencije za istraživanje javnog mnjenja iz Mostara, "Megaloper" i "Polis", istražile su podršku glasača hrvatskim stranačkim liderima i došli do dijametalno različitih rezultata.

Prema rezultatima nezavisne agencija „Megaloper“, 41,54 posto ispitanika bi, da su „danас“ izbori u BiH, glasalo za Dragana Čovića, 6,08 posto za Martina Raguža, 2,30 posto za Živka Budimira, 1,75 posto za Zvonka Jurišića te 1,70 posto za Željka Komšića.

Istraživanje agencije Polis dalo je blagu prednost predsjedniku HDZ 1990 Martinu Ragužu nad liderom HDZ-a BiH Dragom Čovićem te je 37 posto ispitanika odgovorilo kako bi prvom čovjeku "devedesetke" ukazalo povjerenje, dok bi njih 34 posto glasalo za Čovića.

Tokom maja mjeseca, u razmaku od samo nekoliko dana, tokom maja i juna ove godine dvije agencije za istraživanje javnog mnjenja iz Mostara, "Megaloper" i "Polis", istražile su podršku glasača hrvatskim stranačkim liderima i došli do dijametalno različitih rezultata.

Anketa agencije Frontal (www.frontal.ba): Ivanić za srpskog člana Predsjedništva BiH

Dobijeni rezultati anketnog pitanja: "Na oktobarskim opštim izborima glasaćete za kojeg kandidata za srpskog člana Predsjedništva BiH?" pokazuju da bi najveći broj glasača izabrao Mladena Ivanića u ime Saveza za promjene - PDP.

On je dobio ukupno 339 glasova učesnika ankete ili 47,34 odsto.

Željka Cvijanović u ime Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) dobila je 292 glasa anketiranih ili 40,78 odsto.

Da uopšte neće glasati izjavila su 85 učesnika ili u procentima 11,87 odsto.

U anketi koja je ukupno trajala tri sedmice (kraj jula i prva polovina avgusta 2014. godine) učestvovalo je 716 posjetilaca portala Frontal.

³ Izvor: www.slobodna-bosna.ba

Predsjednik Republike Srpske – Rezultati izbora

Milorad Dodik, kandidat koalicije SNSD-DNS-SP za predsjednika Republike Srpske, po drugi put uzastopno je postao predsjednik Republike Srpske. On je dobio povjerenje od 303.496 (45,398%) glasova, dok je njegov protivkandidat Ognjen Tadić u ime Saveza za promjene osvojio 296.021 (44,280%) glasova. Potpredsjednik Republike Srpske iz reda bošnjačkog naroda

Milorad Dodik, kandidat koalicije SNSD-DNS-SP za predsjednika Republike Srpske, po drugi put uzastopno je postao predsjednik Republike Srpske.

postao je Ramiz Salkić u ime Koalicije Domovina sa osvojenih 24.294 (3,634%), a iz reda hrvatskog naroda kao drugi potpredsjednik Republike Srpske izabran je Josip Jerković u ime Koalicije HDZ BIH, HSS, HKDU BIH, HSP Herceg Bosne sa osvojenih 6.562 (0,982%) glasova.

Kandidat	Broj glasova	%
DODIK MILORAD – SNSD-DNS-SP	303.496	45,398
TADIĆ OGNJEN – SAVEZ ZA PROMJENE	296.021	44,280
SALKIĆ RAMIZ – DOMOVINA	24.294	3,634
TOKIĆ SEJFUDIN – A-SDA STRANKA DEMOKRATSKE AKTIVNOSTI	11.312	1,692
JOVIČIĆ DRAGOMIR – STRANKA PRAVEDNE POLITIKE	7.569	1,132
SULJKANOVIĆ ENES – SDP – SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BIH	6.809	1,019
JERKOVIĆ JOSIP – HDZ BIH, HSS, HKDU BIH, HSP HERCEG BOSNE	6.562	0,982
VLAJKI EMIL – PARTIJA EKONOMSKE I SOCIJALNE PRAVDE	3.202	0,479
HORIĆ AMIR – BPS – SEFER HALILOVIĆ	2.216	0,331
STOJAKOVIĆ SANDA – KOMUNISTIČKA PARTIJA	959	0,143
MARKOVIĆ VLADAN – MARKOVIĆ VLADAN	948	0,142
STOJANOVIĆ MILKO – STOJANOVIĆ MILKO	873	0,131
BLAŽANOVIĆ IVO – DEMOKRATSKA STRANKA INVALIDA BOSNE I HERCEGOVINE	812	0,121
NEŠKOVIĆ MLADEN – NEŠKOVIĆ MLADEN	783	0,117
BEŠIĆ SENAD – BEŠIĆ SENAD	754	0,113
PALIĆ SAMIR – SDU BIH – SOCIJALDEMOKRATSKA UNIJA BOSNE I HERCEGOVINE	605	0,090
SEDLO TOMA – STRANKA PRAVDE I POVJERENJA	582	0,087
MUHAREMOVIĆ INDIRA – PRVA STRANKA	565	0,085
ČENAJ PETRIT – ČENAJ PETRIT	166	0,025

Tabela 5: Broj osvojenih glasova za predsjednika Republike Srpske

Milorad Dodik je prvi predsjednik Republike Srpske koji je u njenoj istoriji izabran dva puta uzastopno. Oba puta mu je protivkandidat bio Ognjen Tadić, ovoga puta kandidat u ime koalicije Saveza za promjene, a na prethodnim izborima Ognjen Tadić je bio kandidat Koalicije za Srpsku. Tada je Dodik osvojio 319.618 (50,52%), a Tadić 227.239 (35,92%) glasova.

Interesantno je primijetiti da je 2010. godine na izborima za predsjednika Republike Srpske Milorad Dodik u odnosu na Ognjena Tadića imao 92.379 glasova više, dok je 2014. godine ta prednost iznosila 7.475 glasova.

Dodik je imao neznatan pad od 16.122 glasa, dok je Tadić zabilježio rast od 68.782 glasa.

Ovdje je vrlo važno dati osvrt i na bošnjačke kandidate za predsjednika Republike Srpske. Naime, Ramiz Salkić je kao kandidat koalicije Domovina osvojio 24.294 glasa, a drugoplasirani bošnjački kandidat bio je Sejfudin Tokić (A-SDA) sa 11.312 glasova. Iz ovog se vrlo jasno da zaključiti da su dva prvoplasirana bošnjačka kandidata osvojili više glasova nego što je razlika u broju glasova između dva prvoplasirana kandidata iz reda srpskog naroda. U prvom slučaju (Salkić), razlika iznosi 16.819 glasova, a u drugom (Tokić), ta razlika je u 9.344 glasa.

Takođe, posebno treba naglasiti da je ukupan broj birača koji su svoj glas dali bošnjačkim kandidatima za predsjednika (potpredsjednika) Republike Srpske iznosi 46.721 glas, što mi daje za pravo da prepostavim da bi Bošnjaci na sljedećim izborima za predsjednika Republike Srpske po važećem izbornom zakonu mogli da budu odlučujući faktor u izboru predsjednika Republike Srpske.

Takođe, posebno treba naglasiti da je ukupan broj birača koji su svoj glas dali bošnjačkim kandidatima za predsjednika (potpredsjednika) Republike Srpske iznosi 46.721 glas, što mi daje za pravo da prepostavim da bi Bošnjaci na sljedećim izborima za predsjednika Republike Srpske po važećem izbornom zakonu mogli da budu odlučujući faktor u izboru predsjednika Republike Srpske, a da im ostane dovoljan broj glasova da izaberu i potpredsjednika iz reda bošnjačkog naroda!

Kada je u pitanju potpredsjednik Republike Srpske iz reda hrvatskog naroda, lako je uočiti da su ovaj put „zbili“ redove i u širokoj koaliciji potpredsjednik Josip Jerković (HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP HERCEG BOSNE) sa svojih 6.652 glasa imao je više nego duplo jači skor od drugoplasiranog kandidata Emila

Vlajkija, koji je osvojio 3.202 glasa. I u ovom slučaju presudili su glasovi iz tzv. „vreća“ odnosno hrvatska dijaspora koja je glasove dala svom favoritu.

Iako je za mnoge izborna pobjeda Milorada Dodika u odnosu na njegovog protivkandidata Ognjena Tadića izvojevana „tijesnom“ većinom, nijedno relevantno istraživanje javnog mnjenja nije prognoziralo drugačiji rezultat.

Istraživanja javnog mnjenja za kandidata za Predsjednika Republike Srpske

Iako je za mnoge izborna pobjeda Milorada Dodika u odnosu na njegovog protivkandidata Ognjena Tadića izvojevana „tijesnom“ većinom, nijedno relevantno istraživanje javnog mnjenja nije prognoziralo drugačiji rezultat. Dodik je od same najave kandidovanja za predsjednika Republike Srpske bio i ostao favorit.

Upitna je bilo samo sa koliko glasova će potući svog protivkandidata ma ko on bio, što se na kraju i dogodilo.

Bolji poznavaoči političkih prilika u Republici Srpskoj su i pored toga smatrali da je opozicija mogla uraditi više u slučaju da Dodikov protivkandidat nije bio Ognjen Tadić. Debakl u prethodnom predsjedničkom okršaju i njegova razočaravajuća izjava: „Laku noć, Republiko Srpsku“ po mnogima ga je zauvijek udaljila u trci za predsjednika Republike Srpske. Otvoreno negodovanje u toku same izborne kampanje na Tadićev račun bilo je upućeno i od strane „stare garde SDS-a“ koja ga nikada nije doživljavala kao svoga, a pogotovo što je svoje prve političke korake napravio u Srpskoj radikalnoj stranci oštro kritikujući tadašnji politički vrh SDS-a. Njegova identifikacija sa matičnom biračkom bazom takođe je nedefinisana – rođen u Sarajevu, porijekлом sa Pala, nastanjem u Laktašima, sa prijavom mjesta boravka u Banjaluci, udaljila ga je toliko dovoljno od SDS-a da ga nikakva podrška ostatka Saveza za promjene nije mogla uvesti u Palatu predsjednika Republike Srpske.

Bolji poznavaoči političkih prilika u Republici Srpskoj su i pored toga smatrali da je opozicija mogla uraditi više u slučaju da Dodikov protivkandidat nije bio Ognjen Tadić.

Ali, u prilog tome, evo i nekoliko ilustrativnih primjera istraživanja javnog mnjenja;

IPSOS istraživanje – kojoj ličnosti se u Republici Srpskoj može najviše vjerovati?⁴

Istraživanje javnog mnjenja koje je radila agencija "Ipsos" metodom "licem u lice" urađena na 1.001 ispitaniku i u periodu od 13. do 27. maja ove godine, a na pitanje: „Kojoj ličnosti se u Republici Srpskoj može najviše vjerovati?”, 19 odsto ispitanika smatra da je to Milorad Dodik, predsjednik RS i lider SNSD-a, dok njih po 3 odsto kaže da su to Ognjen Tadić i Mladen Bosić iz SDS-a. Željka Cvijanović (SNSD), premijerka RS, i Mladen Ivanić (PDP), na četvrtom i petom su mjestu kada su u pitanju političke ličnosti kojima se može najviše vjerovati, a zatim slijede Mićo Mićić (SDS) i Marko Pavić (DNS).

Anketa portala Frontal (www.frontal.ba): Dodiku 49,78, Tadiću 44,92 odsto glasova

Posjetioci portala Frontal koji su uzeli učešće u anketi: „Kojem kandidatu ćeete dati glas za predsjednika RS?” najvećim dijelom su svoj glas dali kandidatu koalicije SNSD-DNS-SP Miloradu Dodiku u postotku od 49,78 odsto ili 697 glasova.

Na drugom mjestu, prema odluci posjetilaca, jeste Ognjen Tadić u ime Saveza za promjene sa 629 dobijenih glasova ili 44,92 odsto.

Trećoj opciji, nekom od ostalih kandidata, pripalo je 74 glasa ili 5,28 odsto.

U anketi koja je trajala dvije nedjelje (početak septembra 2014. godine) ukupno je glasalo 1.400 posjetilaca Frontala.

Istraživanje javnog mnjenja koje je radila agencija "Ipsos" metodom "licem u lice" urađena na 1.001 ispitaniku i u periodu od 13. do 27. maja ove godine, a na pitanje: „Kojoj ličnosti se u Republici Srpskoj može najviše vjerovati?”, 19 odsto ispitanika smatra da je to Milorad Dodik.

Ipsos: Predizborni rejting predsjedničkih kandidata

Agencija IPSOS je u drugoj polovini avgusta 2014. godine izvršila ispitivanje javnog mnjenja na uzorku od 2.040 ispitanika iz cijele BiH. Na osnovu istog se navodi da je Milorad Dodik,

⁴ Izvor www.nezavisne.com

kandidat za predsjednika Republike Srpske u ime koalicije SNSD-DNS-SP u prednosti od 5% u odnosu na svog direktnog

U trci za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH kandidovalo se 15 političkih subjekata iz tri izborne jedinice u Republici Srpskoj.

političkog rivala Ognjena Tadića, kandidata Saveza za promjene. U navedenom istraživanju nije naznačen procenat ili nominalni iznos jednog odnosno drugog kandidata, nego samo procentualna razlika ispitanika.

(izvor: Slobodna Bosna, štampano izdanje od 11. 09. 2014)

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH – rezultati izbora

Republika Srpska

U trci za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH kandidovalo se 15 političkih subjekata iz tri izborne jedinice u Republici Srpskoj. U Parlament je ušlo pet političkih subjekata,

Najveći broj mandata osvojio je SNSD, ukupno šest (5 + 1), zatim SDS pet mandata (4 + 1) dok su po jedan (kompenzacioni) mandat osvojili PDP-NDP, DNS-NS-SRS i SDA.

i to: SNSD sa osvojenih 249.182 (38,48%) glasa, zatim slijede: SDS sa 211.562 (32,67%) glasa, PDP-NDP sa 50.332 (7,77%), DNS-NS-SRS sa 37.052 (5,72%) i SDA sa 31.337 (4,84%) glasova. Na ovom nivou bilo je ukupno važećih 647.615 glasova, a ukupno nevažećih je bilo 58.809 glasova! Broj nevažećih glasova zbirno iznosi više nego što je trećerangirani politički subjekat (koalicija PDP-NDP sa jednim mandatom) ukupno osvojila glasova. Ali o tome ćemo nešto kasnije.

Najveći broj mandata osvojio je SNSD, ukupno šest (5 + 1), zatim SDS pet mandata (4 + 1) dok su po jedan (kompenzacioni) mandat osvojili PDP-NDP, DNS-NS-SRS i SDA.

Naziv stranke	Broj glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA – SNSD – MILORAD DODIK	249.182	38,48	6	5	1
SDS – SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA	211.562	32,67	5	4	1
PDP-NDP	50.322	7,77	1		1
DNS – DEMOKRATSKI NARODNI SAVEZ – NS – SRS	37.052	5,72	1		1
SDA – STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE	31.337	4,84	1		1

Naziv stranke	Broj glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
SOCIJALISTIČKA PARTIJA	18.729	2,89			
SDP – SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BiH	15.595	2,41			
SRPSKA NAPREDNA STRANKA – SNS	11.421	1,76			
STRANKA PRAVEDNE POLITIKE	9.762	1,51			
HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP DR. ANTE STARČEVIĆ, HSP HERCEG-BOSNE	3.554	0,55			
ZAJEDNO ZA PROMJENE (SPP-SDU-DNZ)	3.421	0,53			
BPS – SEFER HALILOVIĆ	2.452	0,38			
KOMUNISTIČKA PARTIJA	1.976	0,31			
UNIJA SOCIJALDEMOKRATA – UNIJA ZA SVE NAS	853	0,13			
VUKIĆ TOMO	397	0,06			

Tabela 6: Politički subjekti za PDPS BiH iz Republike Srpske

U odnosu na prethodne izbore za ovaj nivo vlasti, SNSD je zadržao lidersku poziciju ali je izgubio dva mandata, SDS je zadržao drugo mjesto i osvojio još jedan mandat, PDP je zadržao jednog delegata u odnosu na 2010. (ovaj put u koaliciji sa NDP-om). SP je izgubila mjesto u PDPS BiH, ali je SDA dobila jedan mandat u ovom parlamentarnom tijelu iz Republike Srpske, što predstavlja (1 + 9) ukupno 10 mandata za ovu političku partiju.

U odnosu na prethodne izbore za ovaj nivo vlasti, SNSD je zadržao lidersku poziciju ali je izgubio dva mandata, SDS je zadržao drugo mjesto i osvojio još jedan mandat, PDP je zadržao jednog delegata u odnosu na 2010. (u koaliciji sa NDP-om). SP je izgubila mjesto u PDPS BiH

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
ŠPIRIĆ NIKOLA	43.850	Da	
PRODANOVIĆ LAZAR	23.001	Da	
KOŠARAC STAŠA	22.836	Da	
MILOVANOVIĆ MIROSLAV	20.187	Da	
MAJKIĆ DUŠANKA	18.114	Da	
MARKOVIĆ MILICA	7.053		Da

Tabela 7: PDPS BiH, delegati SNSD-a

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
BOSIĆ MLAĐEN	51.783	Da	
PANDUREVIĆ ALEKSANDRA	26.867	Da	
BABALJ DARKO	24.818	Da	
KRČMAR ĐORĐO	20.084	Da	
LALIĆ NENAD	17.597	Da	
BOJIĆ BORISLAV	15.715		Da

Tabela 8: PDPS BiH, delegati SDS-a

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
NOVAKOVIĆ MOMČILO	2.953		Da

Tabela 9: PDPS BiH, delegat PDP-NDP

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
VUKOVLJAK JOVAN	3.432		Da

Tabela 10: PDPS BiH, delegat DNS-NS-SRS

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
AHMETOVIĆ SADIK	6.374		Da

Tabela 11: PDPS BiH, delegat SDA

Federacija BiH

Za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine iz FBiH učestvovala su 22 politička subjekta. Parlamentarno učešće obezbijedilo je njih sedam, i to:

Za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine iz FBiH učestvovala su 22 politička subjekta.

SDA sa osvojenih 274.057 (27,87%) glasova, zatim slijede: DF – Željko Komšić 150.767 (15,33%), SBB – Fahrudin Radončić 142.003 (14,44%), HDZ BIH, HSS, HKDU BIH, HSP Dr. Ante Starčević, HSP Herceg-Bosne 119.468 (12,15%), SDP BiH 92.906 (9,45%), HDZ – 1990 40.113 (4,08%), PBS – Sefer Halilović sa 35886 (3,65%) i A-SDA 22.088 (2,25%) osvojenih glasova. Ukupno važećih glasova je bilo 983.305, a ukupno nevažećih je bilo 97.720 glasova.

Naziv stranke	Broj glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
SDA – STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE	274.057	27,87	9	7	2
DEMOKRATSKA FRONTA – ŽELJKO KOMŠIĆ	150.767	15,33	5	4	1
SBB – FAHRUDIN RADONČIĆ	142.003	14,44	4	3	1
HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP DR. ANTE STARČEVIĆ, HSP HERCEG-BOSNE	119.468	12,15	4	4	
SDP – SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BIH	92.906	9,45	3	2	1
HDZ 1990 HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA	40.113	4,08	1		1

Naziv stranke	Broj glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
BPS – SEFER HALILOVIĆ	35.866	3,65	1		1
A-SDA STRANKA DEMOKRATSKE AKTIVNOSTI	22.088	2,25	1	1	
NARODNA STRANKA RADOM ZA BOLJITAK	12.927	1,31			
ZAJEDNO ZA PROMJENE (SPP-SDU-DNZ)	12.885	1,31			
NAŠA STRANKA	10.913	1,11			
BOSS – BOSANSKA STRANKA – MIRNES AJANOVIC	7.518	0,76			
UNIJA SOCIJALDEMOKRATA – UNIJA ZA SVE NAS	5.881	0,60			
SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA – SNSD – MILORAD DODIK	5.842	0,59			
LABURISTIČKA STRANKA BOSNE I HERCEGOVINE LABURISTI BiH	5.731	0,58			
SNAGA BiH – HSP BiH – DSİ	5.475	0,56			
HRVATSKI SAVEZ HKDU – HRAST	4.718	0,48			
STRANKA DIJASPORE BOSNE I HERCEGOVINE	3.371	0,34			
KOMUNISTIČKA PARTIJA	3.075	0,31			
NOVI POKRET BiH	1.830	0,19			
PDP-NDP	194	0,02			

Tabela 12: Politički subjekti za PDPS BiH iz FBiH

Najveći broj mandata je osvojila SDA, ukupno devet (7 + 2), zatim slijede: DF – Željko Komšić – pet (4 + 1), SBB – Fahrudin Radončić – četiri (3 + 1), HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP Dr. Ante Starčević, HSP Herceg Bosne – četiri (4 + 0), SDP BiH – tri (2 + 1), HDZ 1990 – jedan (0 + 1), PBS – Sefer Halilović – jedan (0 + 1) A-SDA – jedan (1 + 0) osvojenih mandata.

U odnosu na prethodni izborni ciklus, na ovom nivou jasno se uočava porast mandata u korist SDA koja je tada bila drugoplasirana politička partija (imala sedam, a sada devet mandata). Vodeća politička partija po broju osvojenih mandata na prošlim izborima bila je SDP koja je sada doživjela potpuni debakl. Naime, sa tadašnjih osam mandata, SDP je zadržala samo tri (pad od pet mandata) i kao vodeća partija sa brojem mandata prije četiri godine sada zauzima peto mjesto. Međutim, nije moguće

samo na ovakav način posmatrati pad popularnosti SDP-a kod svojih birača. Poznato nam je da je nekadašnji član Predsjedništva BiH iz SDP-a Željko Komšić istupio iz ove partije, te osnovao novu političku partiju DF (Demokratska fronta) koja je na ovim izborima, očigledno, privukla veći dio glasačkog tijela maticne partije. U tom slučaju, ako bismo pokušali zbrajati mandate DF-a i SDP-a (5 + 3) dobili bismo isti broj mandata koji je ova partija imala i 2010. godine.

Ako bismo pokušali zbrajati mandate DF-a i SDP-a (5 + 3) dobili bismo isti broj mandata koji je ova partija imala i 2010. godine. SBB – Fahrudin Radončić ponovio je izborni rezultat iz 2010. godine.

SBB – Fahrudin Radončić ponovio je izborni rezultat iz 2010. godine (četiri mandata), HDZ je popravio skor za jedan mandat (imao tri), a Stranka za BiH, koja je imala dva mandata, postala je vanparlamentarna partija na ovom nivou i slobodno možemo reći da polako postaje dio političke prošlosti BiH. HDZ 1990 je imala pad sa dva na jedan mandat, Narodna stranka radom za boljitet je sa jednim predstavnikom bila parlamentarna partija, dok to sada nije uspjela ostvariti. Kao što smo naveli gore, umjesto ovih partija, parlamentarnu zastupljenost su obezbijedile partije PBS – Sefer Halilović i A-SDA (Stranka demokratske aktivnosti).

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
DŽAFEROVIĆ ŠEFIK	30.007	Da	
MEHMEDOVIĆ ŠEMSUDIN	24.624	Da	
DEMIROVIĆ SAFER	23.413	Da	
FAZLIĆ AMIR	22.184	Da	
SARAJLIĆ ASIM	18.618	Da	
ŠEPIĆ SENAD	15.517	Da	
GENJAC HALID	13.398		Da
KAPETANOVIĆ NERMINA	12.646	Da	
SOKOLOVIĆ SALKO	8.540		Da

Tabela 13: PDPS BiH, delegati SDA

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
KOMŠIĆ ŽELJKO	42.407	Da	
BEĆIROVIĆ DAMIR	10.359	Da	
BEGANOVIĆ MENSURA	6.705	Da	
VAJZOVIĆ HANKA	4.174	Da	
GASAL-VRAŽALICA MAJA	2.527		Da

Tabela 14: PDPS BiH, delegati DF – Željko Komšić

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
ŠKALJIĆ FEHIM	14.958	Da	
ISAKOVIĆ MIRSAD	11.461	Da	
ĐONLAGIĆ MIRSAD	9.679	Da	
ARNAUT DAMIR	5.272		Da

Tabela 15: PDPS BiH, delegati SBB – Fahrudin Radončić

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
TOMIĆ MONIKA	19.772	Da	
BEVANDA VJEKOSLAV	13.305	Da	
LOVRINOVIC NIKOLA	9.941	Da	
KRIŠTO BORJANA	6.379	Da	

Tabela 16: PDPS BiH, delegati HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP Dr. Ante Starčević, HSP Herceg-Bosne

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
BEĆIROVIĆ DENIS	19.230	Da	
MEŠIĆ MIRSAD	5.904	Da	
MAGAZINOVIC SAŠA	2.489	Da	Da

Tabela 17: PDPS BiH, delegati SDP – BiH

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
ZELENIKA DIANA	5.609		Da

Tabela 18: PDPS BiH, delegat HDZ 1990

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
BACKOVIĆ ZAIM	3.240		Da

Tabela 19: PDPS BiH, delegat PBS – Sefer Halilović

Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
EMRIĆ JASMIN	7.660	Da	

Tabela 20: PDPS BiH, delegat A-SDA

Istraživanja javnog mnjenja za PDPS BiH

Agencije za istraživanje javnog mnjenja nisu se pretjerano bavile anketama koje se odnose na ovaj nivo vlasti. Uglavnom, rejting političkih partija mјeren je u prognozama o budućim zastupljenostima u entitetskim parlamentima, a onda su analize pravljene ili se pokušavale matematički preslikavati na ovaj nivo

vlasti. Istina je da su rezultati na Opštim izborima 2014. godine u matematičkom smislu donekle i preslikale takvo stanje, ali ipak „kruške i jabuke“ su i ovaj put pokazale svoju različitost.

Kako ne bismo ostali uskraćeni bar jednim ilustrativnim primjerom istraživanja i za ovaj nivo vlasti, ovdje ćemo prezentovati istraživanje OHR-a, a vi ćete sami donijeti zaključak o kvalitetu procjena istih.

Istraživanje OHR-a – Pad popularnosti SNSD-a⁵

Istraživanje javnog mnjenja u organizaciji OHR-a urađeno početkom maja pokazuje nastavak trenda smanjenja izborne podrške dvjema vladajućim partijama – SNSD-u u Republici Srpskoj i SDP-u u Federaciji BiH. Podrška partiji Milorada Dodika skoro je prepolovljena u poređenju s istraživanjem od prije šest

mjeseci i trenutno iznosi svega 3,7% na državnom nivou. Oslabila je i podrška SDP-u, koja je doduše i u ranijem istraživanju bila vrlo niska – trenutno iznosi svega 3,6 posto na državnom nivou.

Podrška partiji Milorada Dodika skoro je prepolovljena u poređenju s istraživanjem od prije šest mjeseci i trenutno iznosi svega 3,7% na državnom nivou. Oslabila je i podrška SDP-u, koja je doduše i u ranijem istraživanju bila vrlo niska – trenutno iznosi svega 3,6 posto na državnom nivou.

Istraživanje OHR-a pokazalo je i stabilnu podršku glasača nacionalnim partijama, naravno unutar vlastitog nacionalnog korpusa. Najviše glasača iz reda srpskog naroda u ovom trenutku vjeruje u SDS – takvih je prema majskom istraživanju OHR-a 6,1%, pa je partija Mladena Bosića po prvi put u posljednje četiri godine potisnula s čelne pozicije Dodikov SNSD. Treću poziciju, kao i u prethodnom istraživanju, drži DNS Marka Pavića s 0,9 posto glasova.

Najveću podršku bošnjačkih glasača, ujedno i najveću podršku među svim partijama u BiH, trenutno uživa SDA – 8,4%. Drugoplasirana je partija Željka Komšića – Demokratska fronta, koja je prema majskom istraživanju OHR-a druga po podršci Bošnjaka, ali i druga po podršci u BiH sa 8,1% glasova. Na trećem mjestu je SDP Zlatka Lagumđije, koji, istina, trenutno stoji nešto bolje nego u prethodnom istraživanju, no još uvijek je

⁵ Izvor: www.depo.ba

daleko ispod prvoplasirane SDA i drugoplasirane Demokratske fronte.

Narodna skupština Republike Srpske – izborni rezultati

SNSD je po treći put za redom osvojio najviše glasova na ovom nivou. Sa svojih 213.665 (32,28%) glasova zadržao je liderško mjesto sa oko 40.000 glasova više od glasova koje je sakupila koalicija okupljena oko SDS-a. Koalicija SDS-PUP-SRSRS osvojila je 173.824 (26,26%) glasova, a iza njih kao trećeplasirana politička grupacija slijedi koalicija DNS-NS-SRS sa 61.016 (9,22%) glasova. PDP je osvojio 48.845 (7,38%), stranke okupljene oko koalicije Domovina 34.583 (5,22%) glasova, NDP 33.977 (5,13%) i na kraju, kao sedma parlamentarna partija, tu je i SP koja je osvojila 33.695 (5,09%) glasova.

Dakle, SNSD je osvojio 29 mandata (24 redovna i pet kompenzacionih), SDS-PUPS-SRSRS 24 mandata (20 redovna i četiri kompenzaciona)⁶, DNS-NS-SRS osam (pet redovnih i tri kompenzaciona), PDP sedam (šest redovnih i jedan kompenzacioni), koalicija Domovina pet (tri redovna i 2 dva kompenzaciona), NDP pet (tri redovna i dva kompenzaciona)⁷ i SP je takođe osvojila pet mandata (jedan redovni i četiri kompenzaciona).

Važećih glasova ukupno je bilo 661.910, nevažećih 44.801. Poređenja radi, kvantum nevažećih glasova veći je od tri politička subjekta (Domovina, NDP i SP) koji su ušli u NSRS. Sam broj nevažećih glasova je u nivou parlamentarne političke partije koja bi mogla imati šest svojih poslanika.

SNSD je po treći put za redom osvojio najviše glasova na ovom nivou. Sa svojih 213.665 (32,28%) glasova zadržao je liderško mjesto sa oko 40.000 glasova više od glasova koje je sakupila koalicija okupljena oko SDS-a.

⁶ U međuvremenu, jedan poslanik koalicije SDS-PUPS-SRSRS je napustio koaliciju i za sada je nezavisni poslanik. Radi se o predstavniku PUPS-a, Iliji Stevančeviću.

⁷ I ovu političku partiju je napustio jedan poslanik. To je Vojin Mitrović, koji je za sada takođe nezavisni poslanik u NSRS.

Grafikon 1: Stranke koje čine sastav NSRS

Zanimljivo je pogledati i strukturu glasova samih parlamentarnih stranaka. Liderski SNSD jeste zabilježio pad broja poslanika u ovom sazivu, u odnosu na prošli (27.062 glasa manje i osam poslanika manje), SDS je zabilježio rast, ali je ostao na drugom mjestu (53.688 glasova više i šest poslanika više). Međutim, SDS je ovoga puta ušao u koaliciju sa Partijom ujedinjenih penzionera (PUP) i sa Srpskom radikalnom strankom Republike Srpske (SRS RS). Na prvoj sjednici NSRS, poslanik „penzionera“ je istupio iz ove koalicije i postao nezavisni poslanik, tako da ovoj koaliciji već nedostaje jedan mandat.

DNS je sada treća grupacija po broju osvojenih glasova. U prethodnom sazivu DNS je bio četvrta politička partija (22.469 glasova više i dva mandata više). Međutim, DNS je sada nastupio u koaliciji sa strankom Napredna Srpska (NS) i sa Srpskom radikalnom strankom (SRS).

DNS je sada treća grupacija po broju osvojenih glasova. U prethodnom sazivu DNS je bio četvrta politička partija (22.469 glasova više i dva mandata više). Međutim, DNS je sada nastupio u koaliciji sa strankom Napredna Srpska (NS) i sa Srpskom radikalnom strankom (SRS). Iz ovog proizlazi da je DNS osvojio pet mandata (jedan manje u odnosu na prethodni izborni ciklus), „Šukalovi naprednjaci“ imaju dva mandata, a „Šešeljevi radikali“ imaju jedan mandat, te tako koalicija DNS-NS-SRS broji $5 + 2 + 1 = 8$ mandata.

PDP je u prošlom sazivu bio treća, a sada je četvrta politička partija po broju osvojenih mandata u NSRS. Iako su dobili 1.039 glasova više nego 2010. godine, imaju jedan mandat manje (imali su osam, a sada imaju sedam mandata).

Koalicija Domovina je po broju osvojenih glasova peta politička partija u Parlamentu Srpske. Domovinu čini veliki broj političkih partija, nevladinih organizacija i udruženja čije sjedište se ne nalazi u Republici Srpskoj, a koji su ovaj put zajedno nastupili u trci za mandatima u NSRS. Osvojili su pet mandata, od kojih četiri pripadaju političkoj partiji SDA, a jedan poslanik je iz partije HSP. Treba napomenuti da je SDA u prethodnom sazivu imala dva mandata, dok nijedna politička partija sa hrvatskim predznakom nije bila zastupljena u NSRS 2010. godine.

Koalicija Domovina je po broju osvojenih glasova peta politička partija u Parlamentu Srpske.

NDP je šesta politička partija u NSRS. U odnosu na prethodni izborni ciklus zabilježila je porast od tri mandata (imala dva mandata, a sada pet). Međutim, važno je istaći činjenicu da je u međuvremenu došlo do ujedinjenja dvaju političkih partija (Demokratska partija DP – Dragan Čavić i Narodna demokratska stranka, NDS – Krsto Jandrić). Tadašnji DP imao je tri, a NDS dva mandata. Vrlo brzo je jedan poslanik DP-a prešao u SNSD (Slavica Jovanović), tako da je DP, a kasnije NDP nastavio svoje djelovanje sa četiri poslanika. Te dvije političke partije su tada imale zajedno 35.044 glasa (DP 21.604 i NDS 13.440 glasova). Ove godine, NDP je imao 33.977 glasova, dakle za 1.067 glasova manje u odnosu na 2010. godinu. Ali to nije sve kada je ova politička partija u pitanju. Nekoliko mjeseci prije ovogodišnjih opštih izbora NDP se ujedinio sa Novom socijalističkom partijom Republike Srpske, prepoznatljivom po svom lideru Zdravku Krsmanoviću. Zasigurno je i on dao značajan doprinos ukupnom broju glasova koje je ova partija osvojila. Međutim, na prvoj sjednici NSRS, ovu partiju je napustio jedan poslanik (Vojin Mitrović), tako da ista u NSRS (za sada) egzistira sa četiri poslanika. Dakle, posebna karakteristika ove političke partije je često „mijenjanje političkih dresova“ njenih istaknutih funkcionera, što teško mogu ispratiti i njeni članovi, a kamoli glasači u Republici Srpskoj. Međutim,

NDP je šesta politička partija u NSRS.

ako se detaljnije obrati pažnja na samu upravljačku strukturu ove partije može se doći do sljedećeg zaključka: lider ove partije, Dragan Čavić, bio je i lider tada vladajućeg SDS-a (koji je došao iz Socijalističke partije RS). Krsto Jandrić je bio takođe

Socijalistička partija je sedma po redu koja je obezbijedila svoje učešće u NSRS.

član Socijalističke partije RS, zatim lider NDS-a, da bi za njega posljednja „politička stanica“ postao NDP. Zdravko Krsmanović je takođe bio član Socijalističke partije RS, zatim Nove socijalističke partije RS. Da li je na pomolu neko novo ujedinjenje „ljevice“ ili izlazak iz nje, ostaje da vidimo.

Socijalistička partija je sedma po redu koja je obezbijedila svoje učešće u NSRS. Sa osvojenih pet mandata u odnosu na prethodni saziv, svoj skor je povećala za jedan mandat, a glasačko tijelo je uvećano za 6.871 birača. I ovaj i prethodni put „socijalisti“ su imali koalicione saveznike. Po jedan mandat su u prethodnom sazivu ustupili „penzionerima“, a ovaj put „radikalima“. Za ovu političku partiju kao izborni kuriozitet se vezuje i struktura mandata sa kojima participiraju u Parlamentu Srpske. Naime, SP je ušao NSRS sa jednim direktnim i čak četiri kompenzaciona mandata!

U ovom izbornom sazivu, Narodna skupština Republike Srpske ostala je bez predstavnika SDP-a, koja je u prethodnom ciklusu imala tri poslanika.

U ovom izbornom sazivu, Narodna skupština Republike Srpske ostala je bez predstavnika SDP-a, koja je u prethodnom ciklusu imala tri poslanika.

Posebna karakteristika koja je obilježila ovu izbornu trku za mandate u Narodnoj skupštini Srpske jeste taktika malih političkih partija i pojedinaca koji su pošto-poto htjeli da se dočepaju mandata. Iako je izborni cenzus za ulazak u skupštinske klupe iznosio samo 3%, mnogi od njih nisu mogli preskočiti ni tako nisko postavljenu izbornu ljestvicu. Predizborni ciklus obilježili su raznorazni politički (nedovršeni) pregovori koji su mnogima omogućili da osiguraju svoje mandate, uvrštavajući se na kompenzacione liste prilikom raspodjele mandata, i/ili su koalirali sa većim političkim partijama. Tako imamo primjere da su pojedini kandidati sa nekoliko stotina glasova postali nosioci mandata, kao i situaciju da su pojedine male političke partije koalirale sa većima i tako na „mala vrata“ postajale dio parlamentarne arene Srpske.

Bilo bi još interesantnije da se ušlo u analizu rezultata po izbornim jedinicama u Republici Srpskoj kojih je u ovom izbornom ciklusu za ovaj nivo bilo devet (ranije je bilo šest izbornih jedinica). Ali o tome nekom drugom prilikom.

Ovdje ćemo dati i tabelarni prikaz učešća parlamentarnih stranaka u Narodnoj skupštini Republike Srpske, kao i imena i prezimena kandidata, te broj glasova koji su osvojili za ovaj izborni nivo.

Naziv stranke	Broj glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA – SNSD – MILORAD DODIK	213.665	32,28	29	24	5
SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS / PENZIONERI – PUP / RADIKALI – SRS RS	173.824	26,26	24	20	4
DNS – DEMOKRATSKI NARODNI SAVEZ – NS – SRS	61.016	9,22	8	6	2
PDP – PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA	48.845	7,38	7	6	1
DOMOVINA	34.583	5,22	5	3	2
NARODNI DEMOKRATSKI POKRET	33.977	5,13	5	3	2
SOCIJALISTIČKA PARTIJA	33.695	5,09	5	1	4
SRPSKA NAPREDNA STRANKA – SNS	13.942	2,11			
SDP – SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BiH	12.471	1,88			
ZA PRAVDU I RED – LISTA NEBOJŠE VUKANOVIĆA	8.874	1,34			
STRANKA PRAVEDNE POLITIKE	8.588	1,30			
HDZ 1990 HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA	3.698	0,56			
BORCI ZA NOVU POLITIKU	3.385	0,51			
SELJAČKA STRANKA	2.021	0,31			
HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP HERCEG BOSNE	1.810	0,27			
SNAGA NARODA	1.768	0,27			
BPS – SEFER HALILOVIĆ	1.141	0,17			
ZAJEDNO ZA PROMJENE (SPP-SDU-DNZ-LDS)	1.060	0,16			
DEVIĆ SLOBODAN	939	0,14			
KOMUNISTIČKA PARTIJA	936	0,14			
PARTIJA EKONOMSKE I SOCIJALNE PRAVDE	484	0,07			

Naziv stranke	Broj glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
SLOŽNA NARODNA STRANKA	475	0,07			
DEMOKRATSKA STRANKA INVALIDA BOSNE I HERCEGOVINE	172	0,03			
PRVA STRANKA	154	0,02			
BOSS – BOSANSKA STRANKA – MIRNES AJANOVIĆ	150	0,02			
UNIJA SOCIJALDEMOKRATA – UNIJA ZA SVE NAS	121	0,02			
TADIĆ ALEKSANDAR	51	0,01			
VUKOVIĆ SLAVKO	40	0,01			
DEURIĆ ĐORĐE	25	0,00			

Tabela 21. Učesnici izbornog procesa za NSRS sa brojem osvojenih glasova i mandata

R. br	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1.	RADOJIČIĆ IGOR	25.838	Da	
2.	BOGDANIĆ DRAGAN	11.832	Da	
3.	TEGELTIJA ZORAN	10.091	Da	
4.	MARKOVIĆ OBREN	9.463	Da	
5.	PETROVIĆ LUKA	9.108	Da	
6.	SAVIĆ DUŠICA	9.040	Da	
7.	AMIDŽIĆ SRĐAN	8.770	Da	
8.	MAKSIMOVIĆ SINIŠA	8.053	Da	
9.	ADŽIĆ ZORAN	7.944	Da	
10.	TEŠANOVICIĆ GORDANA	7.748	Da	
11.	KELEČEVIĆ SNJEŽANA	7.453	Da	
12.	TAMINDŽIJA ILIJA	7.002	Da	
13.	JOVANOVIĆ SVETOZAR	6.533	Da	
14.	TADIĆ DRAGO	6.497	Da	
15.	KUZMIĆ NENAD	6.370	Da	
16.	BAJIĆ VANJA	5.838	Da	
17.	VUKOVIĆ ČEDO	5.706	Da	
18.	LOVRIĆ MILICA	5.631	Da	
19.	MILOVIĆ SRĐAN	5.257	Da	
20.	JERINIĆ GORAN	5.092	Da	
21.	DAVIDOVIĆ DRAGOLJUB	4.765		Da
22.	VIDAKOVIĆ MARKO	4.667	Da	
23.	JAGODIĆ MILORAD	4.532	Da	
24.	VIŠKOVIĆ RADOVAN	4.525		Da

R. br	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
25.	STOJIČIĆ ŽELJKA	4.137		Da
26.	ŽUNIĆ IGOR	3.074	Da	
27.	VUKOVIĆ RADOVAN	3.046		Da
28.	VIDIĆ BOJAN	2.792	Da	
29.	JUNGIĆ VESNA	1.496		Da

Tabela 22. Poslanici NSRS iz SNSD-a

R. br.	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1	MAKSIMOVIĆ ZLATKO	14.891	Da	
2	STEVANDIĆ NENAD	12.841	Da	
3	VASIĆ DRAGOMIR	9.470	Da	
4	JERINIĆ BORIS	9.232	Da	
5	GOVEDARICA VUKOTA	7.950	Da	
6	DUNJIĆ SLAVKO	7.037	Da	
7	STOJANOVIĆ TOMICA	6.847	Da	
8	BJELICA MILOVAN	6.832	Da	
9	OSTOJIĆ IGOR	6.386	Da	
10	GAVRIĆ NIKOLA	5.709	Da	
11	ILIĆ SINIŠA	5.642	Da	
12	BANJAC DARKO	5.510	Da	
13	STANIĆ MILADIN	4.927	Da	
14	BERIĆ DUŠAN	4.416	Da	
15	BOŽOVIĆ MARINKO	4.085	Da	
16	BUTULIJA BRANKO	3.987	Da	
17	GLAMOČAK NEDELJKO	3.944	Da	
18	ŠEŠIĆ DAVOR	3.776	Da	
19	MIHAJLICA MILANKO	3.501		Da
20	KARADŽIĆ-JOVIČEVIĆ SONJA	3.289		Da
21	JOKSIMOVIĆ STEVO	3.238	Da	
22	PLANINČEVIĆ NADE	2.752	Da	
23	NIKOLIĆ SLAĐANA	2.622		Da
24	STEVANČEVIĆ ILIJA	1.420		Da

Tabela 22. Poslanici NSRS iz koalicije SDS-PUP-SRS RS

R. br.	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1	PAVIĆ MARKO	11.823	Da	
2	DAKIĆ MILAN	5.589	Da	
3	ČUBRILOVIĆ NEDELJKO	4.897	Da	
4	STEVANOVIĆ SPOMENKA	3.502	Da	
5	GLIGORIĆ SLAVKO	2.566	Da	
6	ĐORĐIĆ GORAN	1.540	Da	
7	PETRIĆ NEDA	846		Da
8	ŠUKALO ADAM	260		Da

Tabela 23. Poslanici NSRS iz koalicije DNS-NS-SRS

R. br.	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1	MARKOVIĆ SLAVIŠA	5.213	Da	
2	ŠVRAKA MILAN	3.229	Da	
3	BORENOVIĆ BRANISLAV	3.165	Da	
4	VUČUREVIĆ SLAVKO	2.519	Da	
5	BRČALO MIROSLAV	2.234		Da
6	GALIĆ DRAGAN	1.524	Da	
7	BUNDALO PERICA	1.480	Da	

Tabela 24. Poslanici NSRS iz PDP-a

R. br.	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1	OSMANOVIĆ ADIL	4.193	Da	
2	ČIVIĆ NEDIM	3.448	Da	
3	BRATIĆ SENAD	3.157	Da	
4	RAMIĆ EDIN	2.584		Da
5	LOVRIĆ IVANA	320		Da

Tabela 25. Poslanici NSRS iz koalicije Domovina

R. br.	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1	ČAVIĆ DRAGAN	3.469	Da	
2	KRSMANOVIĆ ZDRAVKO	2.796	Da	
3	JANDRIĆ KRSTO	2.177		Da
4	MITROVIĆ VOJIN	1.848	Da	
5	ANDRIĆ ZORKA	363		Da

Tabela 26. Poslanici NSRS iz NDP-a

R. br.	Kandidat	Broj glasova	Direktni	Kompenzacioni
1	MILAKOVIĆ NEDELJKO	3.456	Da	
2	ĐOKIĆ PETAR	2.941		Da
3	RISTIĆ DRAGAN	758		Da
4	PROTIĆ SLOBODAN	607		Da
5	GOJKOVIĆ ZDENKA	575		Da

Tabela 26. Poslanici NSRS iz SP-a

Narodni poslanik sa najviše osvojenih glasova u NSRS je Radojičić Igor, SNSD, za kojeg je glas dalo 25.838 birača i jedini je u Parlamentu Srpske sa osvojenih više od 20.000 glasova, dok je čak sedam poslanika u NSRS osvojilo manje od 1.000 glasova. To su:

- Petrić Neda iz koalicije DNS-NS-SRS, sa osvojenih 846 glasova
- Ristić Dragan, SP, sa osvojenih 758 glasova
- Protić Slobodan, SP, sa osvojenih 607 glasova
- Gojković Zdenka, SP, sa osvojenih 575 glasova
- Andrić Zorka, NDP, sa osvojenih 363 glasa
- Lovrić Ivana, koalicija Domovina, sa osvojenih 320, i na samom začelju
- Adam Šukalo, koalicija DNS-NS-SRS, sa osvojenih 260 glasova.

Narodni poslanik sa najviše osvojenih glasova u NSRS je Radojičić Igor, SNSD.

Dakle, samo na primjeru raspodjele mandata u NSRS ovakve izborne (ne)jednačine u potpunosti su zbulile i političke predstavnike, a glasače da i ne pominjemo. Ako se tome doda i način na koji se računaju kompenzacioni glasovi za poslanike, zatim broj nevažećih glasačkih listova po svim kriterijumima, te dužina i način trajanja prebrojavanja glasova od strane Centralne izborne komisije, jasno dolazimo do zaključka da je ovakav izborni sistem potpuno neuspis eksperiment i da se što prije mora mijenjati!

Raspodjele mandata u NSRS ovakve izborne (ne)jednačine u potpunosti su zbulile i političke predstavnike, a glasače da i ne pominjemo.

Istraživanje javnog mnjenja – Narodna skupština Republike Srpske

Interesantno je posmatrati rezultate istraživanja javnog mnjenja u vezi sa popularnošću stranaka u Republici Srpskoj. Sami rezultati su navedeni dolje, pa ih nećemo komentarisati, ali ipak ne može da se ne primijeti činjenica da sami rezultati ankete zavise od njenog naručioca.

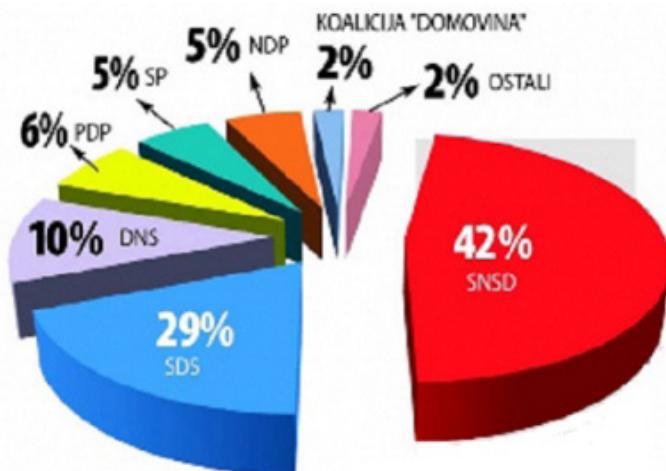
Naime, ankete sa naručiocem (ili pak izvorom) iz Republike Srpske pokazuju da je vladajući SNSD imao solidnu prednost u odnosu na predstavnike opozicije (prvenstveno SDS). Međutim, ako je naručilac istraživanja iz FBiH, pa i sam izvor, prednost je davana opozicionim partijama na čelu sa SDS-om ili sa vrlo malim procentom u korist SNSD-a.

Ipsos: istraživanje – SNSD-u 42 odsto glasova, SDS-u 29 odsto⁸

Kada bi u nedjelju bili održani parlamentarni izbori u Republici Srpskoj, za SNSD bi glasalo 42 odsto opredijeljenih birača, za SDS 29, a za DNS 10 odsto birača.

Ovo se, između ostalog, navodi u istraživanju javnog mnjenja koje je radila Agencija "Ipsos". Istraživanje je "licem u lice" urađeno na 1.001 ispitaniku i u periodu od 13. do 27. maja ove godine.

Prema ovom istraživanju, PDP bi dobio povjerenje šest odsto birača, dok bi SP i NDP dobili podršku od po pet odsto, a koalicija "Domovina" i ostali po dva odsto.

Grafikon 2: Ipsos istraživanje – rejting političkih partija u Srpskoj

⁸ Izvor: www.nezavisne.com

Na pitanje kojoj političkoj ličnosti u RS se najviše može vjerovati, 19 odsto ispitanika smatra da je to Milorad Dodik, predsjednik RS i lider SNSD-a, dok njih po tri odsto kaže da su to Ognjen Tadić i Mladen Bosić iz SDS-a. Željka Cvijanović (SNSD), premijerka RS, i Mladen Ivanić (PDP), na četvrtom i petom su mjestu kada su u pitanju političke ličnosti.

NDI: Bosić Dodiku opasno puše za vrat:⁹

Anketu za NDI tokom aprila i maja izradio je Ipsos Public Affairs, a urađena je na uzorku od preko 2.000 ispitanika na području BiH, od čega u Federaciji 1.078, dok je u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu ispitano 1.035 stanovnika.

Kada je u pitanju Republika Srpska, SNSD-u, sa 22 posto, opasno se približila Srpska demokratska stranka (SDS) sa 21 posto. Od ukupnog broja anketiranih, za Demokratski narodni savez (DNS) i Partiju demokratskog progrusa (PDP) glasalo bi po šest posto, Demokratsku partiju (DP) tri posto, Narodni demokratski savez (NDS)¹⁰ jedan posto, a za Socijalističku partiju (SP) tri posto.

Lider SNSD-a Milorad Dodik rekao je da se ne bi kandidovao za predsjednika Republike Srpske na oktobarskim izborima da nema realnu procjenu da će pobijediti, te istakao da je anketa pokazala da SNSD ima veću podršku od SDS-a.

Press: Anketa pokazala da SNSD ima veću podršku od SDS-a¹¹

Lider SNSD-a Milorad Dodik rekao je da se ne bi kandidovao za predsjednika Republike Srpske na oktobarskim izborima da nema realnu procjenu da će pobijediti, te istakao da je anketa pokazala da SNSD ima veću podršku od SDS-a.

“Prije sedam dana smo saznali za anketu koja je rađena za potrebe SDS-a i koja je pokazala dramatično jačanje i razliku između SNSD-a i SDS-a i stranaka okupljenih oko njih”, rekao je Dodik.

⁹ Izvor: www.bhmagazin.ba

¹⁰ U međuvremenu je došlo do ujedinjenja DP-a i NDS-a u NDP.

¹¹ Izvor: www.pressrs.ba, maj 2014. godine

On je rekao da je anketa pokazala da SNSD ima podršku 34,7 odsto, a SDS 20,6 odsto ispitanih građana. "Razlika između mene i kandidata SDS-a, za koga se, kada je rađena anketa, nije znalo ko će biti, bila je 12 do 13 odsto", naveo je Dodik.

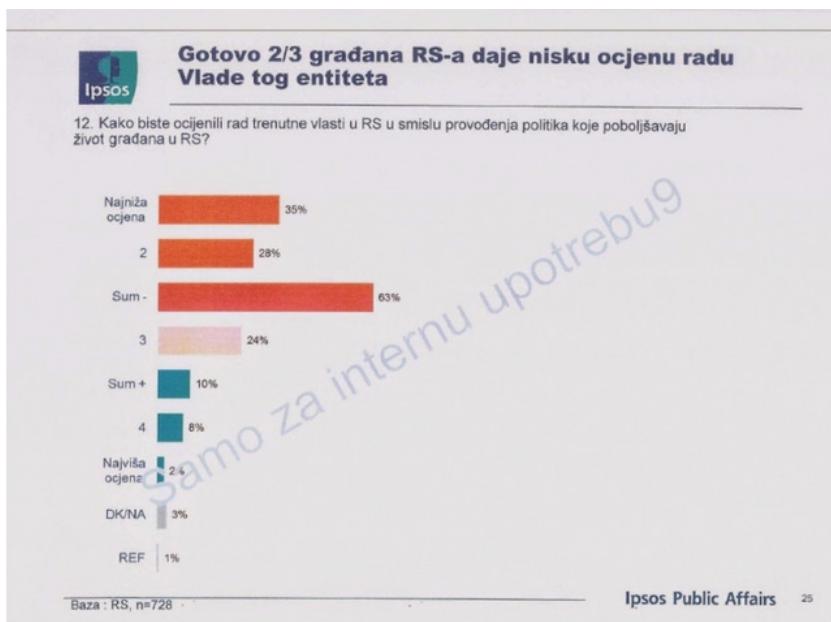
NDI istraživanje (sigurni glasači): Za stranke opozicije 44 posto, za vladajuće partije 30 posto¹²

Istraživanje NDI-ja pokazalo je da opozicione stranke imaju značajnu prednost ispred vladajućih partija kod glasača koji će sigurno izaći na izbore.

Istraživanje NDI-ja pokazalo je da opozicione stranke imaju značajnu prednost ispred vladajućih partija kod glasača koji će sigurno izaći na izbore.

U toj populaciji njih 24 posto opredijelilo se za koaliciju opozicionih stranaka, dok ih se 20 posto opredijelilo za pojedine opozicione partije. U totalu, to je 44 posto.

Istovremeno, 30 posto sigurnih glasača namjerava svoju podršku dati vladajućim partijama. Istraživanje u Republici Srpskoj sprovedeno je tokom avgusta provedeno na uzorku od 728 ispitanika.

Slika 1: Ipsos istraživanje

¹² Izvor: www.slobodna-bosna.ba

Anketa portala Frontal (www.frontal.ba): Da se danas održavaju izbori glasao bih za...

Za samo tri dana u anketi: „Da se danas održavaju izbori glasao/la bih za...“ učestvovalo je 1.435 posjetilaca portala www.frontal.ba. Dvije trećine učesnika glasalo je za dvije najveće stranke u Republici Srpskoj, SNSD i SDS.

Savez nezavisnih socijaldemokrata pobijedio je sa 492 glasa, dok je Srpska demokratska stranka imala 10 glasova manje.

Iza ovih stranka po broju glasova slijedi opcija „Neću glasati / bijeli listić“, koju je izabralo 103 učesnika ankete. Isti broj glasova skupio je i Narodni demokratski pokret.

Sedam odsto glasova u ovoj anketi osvojila je Partija demokratskog progrusa, dok su na začelju Socijalistička partija sa 79 glasova, Demokratski narodni savez sa 62 i na posljednjem mjestu Srpska radikalna stranka RS sa samo 18 glasova.

Ova internet anketa je rađena početkom i sredinom jula 2014. godine.

Na opštim izborima ove godine u trci za Parlament Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) učestvovalo je 27 političkih subjekata. Njih 11 je obezbijedilo parlamentarnu zastupljenost.

Federacija Bosne i Hercegovine – izborni rezultati

Na opštim izborima ove godine u trci za Parlament Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) učestvovalo je 27 političkih subjekata. Njih 11 je obezbijedilo parlamentarnu zastupljenost, i to sljedećim redoslijedom; SDA 275.728 (27,79%) glasova, zatim SBB – Fahrudin Radončić 145.946 (14,71%), DF – Željko Komšić 128.058 (12,90%), Koalicija okupljena oko HDZ-a 118.375 (11,93%), SDP BiH 100.626 (10,14%), HDZ 1990 40.125 (4,04%), PBS – Sefer Halilović 36.873 (3,72%), SBiH 32.790 (3,30%), A-SDA 22.334 (2,25%), Naša stranka 15.248 (1,54) i Laburisti BiH 5.607 (0,57%) osvojenih glasova.

SDA je osvojila 29 mandata, SBB – Fahrudin Radončić 16, DF – Željko Komšić 14, koalicija okupljena oko HDZ-a 12, SDP BiH 12, HDZ 1990 4, PBS – Sefer Halilović 4, SBiH 3 A-SDA 2, Naša stranka 1 i Laburisti BiH 1 osvojen mandat.

Naziv stranke	Br. glasova	%	Mandati	Direktni	Kompenzacioni
SDA – STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE	275.728	27,79	29	21	8
SBB – FAHRUDIN RADONČIĆ	145.946	14,71	16	13	3
DEMOKRATSKA FRONTA – ŽELJKO KOMŠIĆ	128.058	12,90	14	10	4
HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP DR. ANTE STARČEVIĆ, HSP HERCEGBOSNE	118.375	11,93	12	11	1
SDP – SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BIH	100.626	10,14	12	10	2
HDZ 1990 HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA	40.125	4,04	4	4	
BPS – SEFER HALILOVIĆ	36.873	3,72	4		4
STRANKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU	32.790	3,30	3		3
A-SDA STRANKA DEMOKRATSKE AKTIVNOSTI	22.334	2,25	2	2	
NAŠA STRANKA	15.248	1,54	1	1	
NARODNA STRANKA RADOM ZA BOLJITAK	15.121	1,52			
ZAJEDNO ZA PROMJENE (SPP-SP/U-SDU-DNZ-LDS)	13.633	1,37			
SNAGA BIH – HSP BiH – DSI	6.775	0,68			
SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA – SNSD – MILORAD DODIK	6.669	0,67			
BOSS – BOSANSKA STRANKA – MIRNES AJANOVIĆ	6.162	0,62			
LABURISTIČKA STRANKA BOSNE I HERCEGOVINE LABURISTI BIH	5.607	0,57	1	1	
UNIJA SOCIJALDEMOKRATA – UNIJA ZA SVE NAS	4.751	0,48			
STRANKA DIJASPORE BOSNE I HERCEGOVINE	4.422	0,45			
HRVATSKI SAVEZ HKDU – HRAST	4.289	0,43			
KOMUNISTIČKA PARTIJA	3.076	0,31			
NOVI POKRET BiH	2.201	0,22			
RDS – REGIONALNI DEMOKRATSKI SAVEZ TUZLA	1.202	0,12			
AGIĆ SUAD	916	0,09			
KOALICIJA ZA PROMJENE SNS-NDP	687	0,07			
PRVA STRANKA	448	0,05			
SDS – SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA	168	0,02			
STRANKA "NOVA SRPSKA" – NS	112	0,01			

Tabela 27: Politički subjekti koji su imali svoje predstavnike za Parlament FBiH

U Parlamentu FBiH došlo je do promjene. Umjesto SDP-a, koji je na prethodnim izborima zabilježio pobjedu, sada je lidersku poziciju prepustio SDA.

SDA je na prethodnim izborima bila drugoplasirana politička partija. Za četiri godine popravila je svoj skor za 68.802 glasa i šest mandata više.

SDP je zasigurno najveći gubitnik Opštih izbora 2014. godine! Sa prvog, pao je na četvrti mjesto dobivši samo 100.626 glasova. Izgubio je 150.427 birača ili 16 mandata. Samo izgubljeni glasovi SDP-a veći su nego što je SBB - Fahrudin Radončić osvojio kao drugoplasirana partija. Najveći dio glasova SDP-a otisao je DF-u čiji je lider Željko Komšić¹³, dosadašnji hrvatski član Predsjedništva BiH u oba prethodna mandata, istupio iz SDP-a i osnovao svoju partiju.

SBB je dakle, bio trećeplasirana politička partija koja se sada popela na jednu stepenicu više. Osvojila je i 24.249 glasova više nego prethodni put, što joj je donijelo i tri nova mandata (sada ima ukupno 16).

HDZ je sa svojim koalicionim partnerima (HSS, HKDU BIH, HSP Dr. Ante Starčević, HSP Herceg Bosne) zadržao rejting sa prethodnih izbora za Parlament BiH. Ostao je četvrta politička partija u FBiH i naravno i dalje je liderska partija sa hrvatskim predznakom u ovom entitetu. Za nju je glasalo 9.432 glasača više i zadržali su broj mandata (12) kao što su imali i na prethodnim izborima.

SZBiH polako odlazi u politički zaborav i na ovom nivou. Sa 45.296 glasača manje, broj mandata je smanjila sa devet na tri i nalazi se na samoj granici izbornog cenzusa od 3%.

HDZ 1990 takođe je imao stabilan period u prethodne četiri godine. Zadržao je isti broj mandata (4), ali je izgubio 7.816 glasova. Međutim, treba istaći da su u prethodnom sazivu HDZ „brojke i slova“ bili u koaliciji sa HSP BiH.

BPS – Sefer Halilović dobio je, sa 8.921 glasom više u odnosu na 2010. godinu, čak četiri mandata! To se desilo iz razloga što je

U Parlamentu FBiH došlo je do promjene. Umjesto SDP-a, koji je na prethodnim izborima zabilježio pobjedu, sada je lidersku poziciju prepustio SDA.

SDP je zasigurno najveći gubitnik Opštih izbora 2014. godine!

¹³ O ovome je bilo riječi i u analizi izbornih rezultata Parlamenta BiH

ovaj put prešao izborni cenzus (3,72%) i sa solidnom biračkom bazom od 36.873 glasa postao parlamentarna stranka.

Narodna stranka Radom za boljšitak takođe je doživjela potpuni izborni debakl. Izgubila je 33.165 glasova i kao parlamentarna stranka sa pet mandata, sada nije prešla ni izborni prag! Razlog tome leži u činjenici da je samo nekoliko dana prije početka izborne kampanje cjelokupno rukovodstvo ove političke organizacije u spektakularnom hapšenju bilo pritvoreno, što je najveći razlog ovako lošeg izbornog rezultata.

U parlament FBiH ovaj put su ušle i Naša stranka i Laburisti BiH, koji su osvojili po jedan mandat.

A SDA je na ovim izborima „udvostručila“ svoj izborni skor. Sa jednog, sada ima dva mandata iako ni 2010. a ni sada nije prešla izborni cenzus od 3%. Za to je zaslužan aktuelni Izborni zakon sa svim svojim izbornim (ne)jednačinama.

U parlament FBiH ovaj put su ušle i Naša stranka i Laburisti BiH, koji su osvojili po jedan mandat.

SNSD, jedina politička stranka čije je sjedište u Republici Srpskoj, a koja je bila parlamentarno zastupljena, ovaj put se nije mogla izboriti za ulazak u Parlament FBiH. U prošlom sazivu imala je jedan mandat.

SNSD, jedina politička stranka čije je sjedište u Republici Srpskoj, a koja je bila parlamentarno zastupljena, ovaj put se nije mogla izboriti za ulazak u Parlament FBiH. U prošlom sazivu imala je jedan mandat.

Međutim, ovdje bih se još malo zadržao na međusobnim odnosima bošnjačkih i hrvatskih partija. Kao što je gore obrazloženo, polarizacija glasova bivšeg SDP-a na DF i sadašnji SDP najviše je pomoglo partiji SDA da zauzme lidersku poziciju među bošnjačkim političkim partijama. SDP je na nedavno održanom vanrednom kongresu izabrao novog lidera, Nermina Nikšića, dosadašnjeg premijera FBiH. Nekoliko dana nakon izbora, sada već bivši predsjednik SDP-a Zlatko Lagumđija pozvao je lidera DF-a na ujedinjenje

„ljevice“. Komšić je to odbio pravdajući Lagumđžijin poziv ličnim činom, a ne stavom partije. Da li je zasta moguće očekivati neku vrstu fuzije dvaju političkih partija socijaldemokratske orijentacije promjenom njenog lidera? To bi zasigurno otvorilo mnoge predizborne kombinatorike, a da li će do toga doći ostaje da vidimo.

Kod hrvatskih političkih partija, na prvi pogled bi se moglo reći da je stanje nepromijenjeno. HDZ je u prethodnom izbornom periodu „ostao kratkih rukava“, dok je ovaj put HDZ sa istim brojem mandata nezaobilazan faktor bez koga nije moguće formirati buduću vlast. Tome je doprinijela i činjenica da je narodna stranka Radom za boljšitak sada vanparlamentarna politička partija (a bila je u vlasti u prethodnom izbornom ciklusu) i da hrvatske političke partije (a to „stranka Lijanovića“ zasigurno jeste) u Parlamentu FBiH ovaj put imaju pet mandata manje. Ako bi se sabirali „hrvatski“ glasovi u Parlamentu FBiH, manjak u odnosu na 2010. godinu je u iznosu od 46.670 glasova. Podsjetimo, 2010. godine HDZ + HDZ 1990 + Radom za boljšitak su u Parlamentu FBiH imali 205.170 glasova, a sada zbir HDZ sa koalicionim partnerima + HDZ 1990 iznosi 158.500 glasova. Da li će u ovom slučaju, kada su hrvatske političke partije u pitanju, izborna (ne) jednačina sa formulom „manje je više“ dati i očekivani rezultat, ostaje da vidimo.

Istraživanje javnog mnjenja – Federacija BiH

Istraživanja javnog mnjenja koja su se bavila rejtingom političkih partija u FBiH u ovom predizbornom periodu ostaće upamćena po tome što je Demokratska fronta Željke Komšića na većini njih bila rangirana nerealno visoko u odnosu na ostvareni izborni rezultat. Naravno, ovdje nije cilj umanjiti zaista dobar izborni rezultat ove partije, ali se postavlja pitanje zašto su zaista ugledne kuće koje se bave istraživanjem javnog mnjenja imale značajno odstupanje kada su Komšićevi „narandžasti“ u pitanju.

Takođe, paralelno sa ovim u oči upada i veoma agresivna predizborna kampanja iz određenih vrlo uticajnih centara, koja je pozivala glasače da izađu na izbole u što većem broju i da glasaju za promjene. Podsjetimo se samo predizborno „neutralnog“ slogana i predizbornog spota „GLASAJ ILI TRPI“¹⁴ koji je potpuno okupirao ogroman dio medijskog prostora na cijeloj teritoriji BiH.

Istraživanja javnog mnjenja koja su se bavila rejtingom političkih partija u FBiH u ovom predizbornom periodu ostaće upamćena po tome što je Demokratska fronta Željke Komšića na većini njih bila rangirana nerealno visoko u odnosu na ostvareni izborni rezultat.

¹⁴ https://www.youtube.com/watch?v=VJV6TCnV_1k

Slika 2: Logo kampanje „GLASAJ ILI TRPI“

Video 1: Promotivni video spot kampanje „GLASAJ ILI TRPI“

Nakon vješto odabrane ciljne grupe budućih „narandžastih“ birača, pristupilo se friziranju anketa od strane naručioca istih, što svakako ne može biti dovoljan uslov za izbornu pobjedu, ali stvaranjem percepcije pobjednika već u samom startu jasno opredjeljuje budućeg birača kome ovoga puta treba biti naklonjen.

A evo i nekoliko ilustracija istraživanja javnog mnenja:

Koja stranka vodi na izborima na Facebooku?

Demokratska fronta prednjači u broju fanova - ima ih 53.679, od kojih o stranici "govori" 11.098 osoba. Broj fanova se povećao za 3,2 posto u proteklih sedam dana, a najaktivniji su fanovi iz Sarajeva, ovoga puta u dobi od 25 do 34 godine. No, fanova koji dolaze iz Bosne i Hercegovine ima 46.346, odnosno 86,3 posto od ukupnog broja.

Slika 3: „Rejting“ stranaka na Facebooku

Koalicija SBBiH i DF će u oktobru deklasirati SDP i SDA!?!¹⁵

Savez za bolju budućnost Fahrudina Radončića i Demokratska fronta Željka Komšića u ovom trenutku zajedno uživaju podršku više od 50 posto biračkog tijela u Federaciji BiH, pokazuje istraživanje koje je proveo Centar za izbore i javno mnenje (CIJM). Istovremeno, u javnost su procurili i podaci OHR-

¹⁵ Izvor: www.avaz.ba

ovog istraživanja koje pokazuju da veliki pad u popularnosti kod svojih glasača imaju SNSD i SDP.

Istraživanje je provedeno telefonskim putem, od 1. do 5. juna, metodom slučajnog uzorka, uz ciljanu disperziju poziva prema nacionalnoj strukturi Federacije BiH. Ukupno je obrađeno 2.100 ispitanika.

Na pitanje: „Za koju biste stranku glasali da se u ovom trenutku održavaju opšti izbori?“, 29 posto učesnika u anketi odgovorilo je da je to SBB, 23 posto kazalo je da bi glasalo za DF, 15 posto potencijalnih birača izabralo je SDA, 11 posto HDZ, a SDP je na petom mjestu sa svega šest posto glasova. Ostale stranke sve zajedno dobile su pet posto glasova, dok je 11 posto učesnika u anketi bilo neopredijeljeno.

Ovakvi rezultati signaliziraju veliku promjenu raspoloženja u biračkom tijelu, koje je, očito, razočarano i izuzetno nezadovoljno katastrofalnim ekonomskim rezultatima Vlade Federacije BiH, koju posljednje četiri godine vode SDP i SDA.

Građani se, po „Avazu“, zato okreću alternativi, što otvara prostor i SBB-u, kao lideru opozicije, i DF-u, kao posve novom projektu koji vodi **Željko Komšić**. Ove dvije stranke očito mogu računati na glasove razočaranih birača SDP-a i SDA, koji su prije četiri godine glasali za „državu za čovjeka“ i nova radna mjesta, a dobili su Vladu SDP – SDA koja se guši u korpcionim skandalima i u čijem je mandatu broj nezaposlenih porastao na 560.000.

Da je biračima dosta praznih obećanja i korumpirane vlasti, moglo se jasno vidjeti u vrijeme februarskih demonstracija gladnih i obespravljenih građana širom FBiH. Demonstranti su tada tražili hitan odlazak **Nikšićeve** vlade te ostavke **Bakira Izetbegovića** i **Zlatka Lagumdžije**, čelnih ljudi SDA i SDP-a.

Komšić iznad svih u Federaciji¹⁶

Željko Komšić i Milorad Dodik imaju najveću podršku birača u istraživanju koje je radio Nacionalni demokratski institut (NDI), a koje je procurilo u javnost. Po istom istraživanju, Demokratska fronta Željka Komšića vodeća je stranka u Federaciji sa oko 23 posto povjerenja građana, dok je u Republici Srpskoj Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) i dalje prvi sa 22 posto.

Ovih dana je, navodno, jedan visoki funkcioner međunarodne zajednice pozvao telefonom Komšića i čestitao mu na rejtingu koji ima u pomenutom istraživanju.

Anketu za NDI je tokom maja i aprila izradio Ipsos Public Affairs, a urađena je na uzorku od preko 2.000 ispitanika na području BiH, od čega u Federaciji 1.078, dok je u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu ispitano 1.035 stanovnika.

U ovoj nevladinoj organizaciji još uvijek ne žele ustupiti materijale svog istraživanja medijima, ali je preko diplomatskih kanala najzanimljiviji dio procurio u javnost i mnogi su imali uvid u njega.

Kada su u pitanju političke stranke u Federaciji, iza Demokratske fronte i Željka Komšića, druga stranka po jačini je Stranka demokratske akcije (SDA) sa oko 20 posto povjerenja građana. Na trećem mjestu je Socijaldemokratska partija BiH (SDP BiH) sa 17 posto, zatim Savez za bolju budućnost (SBB) sa sedam posto, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ BiH) sa pet posto te Stranka za BiH sa oko tri posto. Sve ostale stranke u Federaciji, po ovom istraživanju, imaju ispod tri posto.

Željko Komšić i Milorad Dodik imaju najveću podršku birača u istraživanju koje je radio Nacionalni demokratski institut (NDI), a koje je procurilo u javnost.

Kada su u pitanju političke stranke u Federaciji, iza Demokratske fronte i Željka Komšića, druga stranka po jačini je Stranka demokratske akcije (SDA) sa oko 20 posto povjerenja građana.

¹⁶ Izvor: www.bhmagazin.ba

Anketa agencije Valicon: DF vodeća u Federaciji BiH¹⁷

Agencija Valicon je provela istraživanje putem telefonskog anketiranja na području Federacije BiH na reprezentativnom uzorku od 600 ispitanika. Istraživanje je urađeno tokom jula 2014. godine.

Demokratskoj fronti Željka Komšića ukazalo bi povjerenje čak 29% ispitanih, koji su se izjasnili da bi na području FBiH

glasali za ovu stranku da se u ovom trenutku održavaju parlamentarni izbori. SDA je druga po preferencijama ispitanika sa 17%, što je nešto manje u odnosu na ostvareni rezultat na prošlim opštim izborima, održanim 2010, dok SBB-u podršku daje 12% anketiranih, što bi bio identičan rezultat u odnosu na prošle parlamentarne izbore za federalni nivo vlasti.

SDP bilježi sve veći pad i nailazi na podršku svega 7% ispitanika, što je identična podrška koju je u anketi dobio HDZ BiH kao najbolja stranka s hrvatskim predznakom među ponuđenim opcijama. HDZ 1990 je u provedenoj anketi zadobio povjerenje 4% anketiranih, dok se narodna stranka Radom za boljšak i nekad snažna Stranka za BiH nalaze na rubu izbornog

praga od 3%. Ostale stranke nemaju velike šanse da na federalnom nivou pređu izborni prag.

Osim što je za očekivanje da A-SDA i DNZ, koji kao regionalno jake stranke ne osvoje ukupno više od 3% glasova, zbog jakog regionalnog uticaja u USK redovno ulaze u Parlament Federacije.

Zanimljivo je da 6% ispitanih odgovara da bi predalo nevažeći listić ili ga pocijepalo.

Kada je u pitanju regionalna zastupljenost podrške, evidentno je da Demokratska fronta preuzima primat u jakim bazama SDP-a, sarajevskom i Tuzlanskom kantonu, dok SDA drži priključak u Srednjobosanskom i Zeničko-dobojskom kantonu. HDZ BiH tradicionalno najbolje stoji u kantonima s hrvatskom većinom.

¹⁷ Izvor: www.oslobodjenje.ba

Ovakvi rezultati istraživanja ne odstupaju značajno od trendova prethodnih istraživanja dostupnih u javnosti, uz očito značajno pomjeranje lijevo orijentisanog biračkog tijela od opadajućeg SDP-a, prema rastućem DF-u. To je trend koji se nastavlja s obzirom na to da smo neformalnim kanalima saznali rezultate anketa koje su u proteklom periodu obavile neke relevantne međunarodne organizacije, a koje još nisu dostupne javnosti i koje ovakav trend potvrđuju.

U smislu trenda može se govoriti da će se glavna izborna trka voditi između svježih snaga DF-a i SBB-a s jedne strane i tradicionalne SDA s druge strane, uz vrlo izvjestan istorijski najlošiji rezultat SDP-a na opštim izborima.

Ipsos: Predizborni rejting političkih partija¹⁸

Agencija IPSOS je u drugoj polovini avgusta 2014. godine izvršila ispitivanje javnog mnjenja na uzorku od 2.040 ispitanika iz cijele BiH. Po ovom istraživanju, među partijama čije je sjedište u FBiH, a za Parlament BiH, ispitanici su najviše povjerenja ukazali Demokratskoj fronti Željke Komšića, i to 18% od ispitanih. Slijedi SDA sa 15%, zatim SDP sa 11%, SBB sa 9% i HDZ sa 7% posto glasova ispitanih.

Nakon ovih primjera svaki komentar postaje suvišan.

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini su završeni i što se tiče samog izbornog procesa, crta je podvučena. Prizivane promjene u Republici Srpskoj nisu se desile. Pobjedio je Milorad Dodik i SNSD. Po treći put zaredom.

Zaključak

Opšti izbori u Bosni i Hercegovini su završeni i što se tiče samog izbornog procesa, crta je podvučena. Prizivane promjene u Republici Srpskoj nisu se desile. Pobjedio je Milorad Dodik i SNSD. Po treći put zaredom.

Hrvati su i ovaj put povjerenje dali Draganu Čoviću i HDZ-u. Sa približno istim biračkim tijelom kao i prije četiri

¹⁸ Izvor: Slobodna Bosna, štampano izdanje od 11. 09. 2014.

godine, ovaj se put HDZ osjeća potpunim pobjednikom. Naruku mu ide raspored snaga među političkim konkurentima.

Bošnjaci su izabrali SDA. SDP je potučen do nogu. Zlatko Lagumdžija više nije lider, a na vanrednom kongresu je izabran

Narodna skupština Republike Srpske je prva u BiH započela rad u novom mandatu. Po svemu sudeći, Srpska će prva formirati i izvršnu vlast.

Nermin Nikšić. Demokratska fronta Željke Komšića zabilježila je značajan izborni rezultat. Da li je na pomolu novo ujedinjenje „ljevice“, znaćemo uskoro.

Narodna skupština Republike Srpske je prva u BiH započela rad u novom mandatu. Po svemu sudeći, Srpska će prva formirati i izvršnu vlast.

Da li će se poštovati volja naroda i na drugim nivoima vlasti? Da li će se desiti demokratija ili postizborna matematika, ostaje da vidimo.

Vanja Malidžan

Analiza opštih izbora 2014. godine u Republici Srpskoj

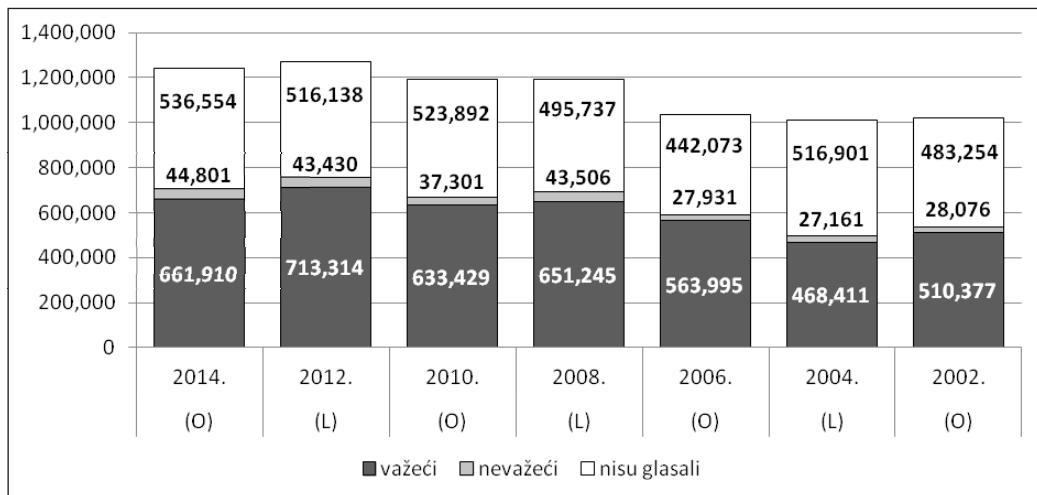
Politika se sastoji od mnogo dogovaranja, kompromisa i popuštanja, ali na kraju se sve svodi na matematiku – ili imate ili nemate dovoljno glasova poslanika da donosite odluke, kreirate zakone i izaberete vladu.

Na opštim izborima 2014. godine opozicija je najavljivala veliku pobjedu, promjenu vlasti nakon skoro devet godina, ali to se nije dogodilo. Jednostavno, nije bilo kritične mase birača koji bi dali glas opozicionim strankama da bi imali većinu u Narodnoj skupštini Republike Srpske (NSRS). Navodnih milion nezadovoljnih građana Republike Srpske¹ nisu izašli na izbole i glasali za promjene. Često mediji, ali što je gore i političari, zaboravljaju da pored čvrstih pristalica određenih stranka, neodlučnih birača, postoji i velika armija čvrstih

Politika se sastoji od mnogo dogovaranja, kompromisa i popuštanja, ali na kraju se sve svodi na matematiku – ili imate ili nemate dovoljno glasova poslanika da donosite odluke, kreirate zakone i izaberete vladu.

¹ <http://www.oslobodjenje.ba/intervju/aleksandra-pandurevic-dodik-je-izgubio-dodir-sa-realnoscu>

apstinenata koji nikada ne izlaze na izbore. Grafikon 1 pokazuje kako se od 2002. godine kretao broj onih koji glasaju i ne glasaju:

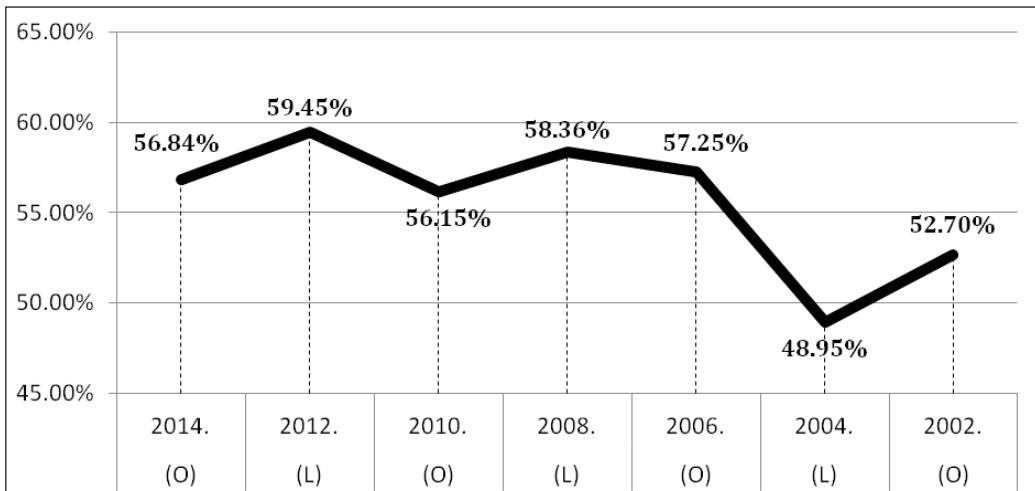

Grafikon 1: Broj važećih, nevažećih listića i birača koji nisu glasali –
O označava opšte, a L lokalne izbore (rezultati za SO i NSRS)

Zanimljivo je primijetiti da posljednja dva izborna ciklusa glasači više izlaze na lokalne nego na opšte izbore.

Grafikon jasno pokazuje da konstantno postoji oko pola miliona građana koji ne izlaze na izbore. Stranke sa dužim stažom i dobrom organizacijom bi već trebalo da poznaju apstinente i da ne troše svoje resurse na njihovo ubjeđivanje tokom predizborne kampanje. Zanimljivo je primijetiti da posljednja dva izborna ciklusa glasači više izlaze na lokalne nego na opšte izbore. Razloge sa jedne strane treba tražiti u lokalnim problemima koji su vezani za svakodnevni život građana, pa im se i problematika na lokalnim izborima čini bližom. Drugi razlog je ogroman broj kandidata (oko 15.000 po stranci koja učestvuje na izborima u svim opštinama) koji čine sve u svojoj moći da bi prošli u lokalne parlamente i samim tim povećavaju odziv.

Iako i gornji grafikon pokazuje kakav je bio odziv, evo pojednostavljenog prikaza:

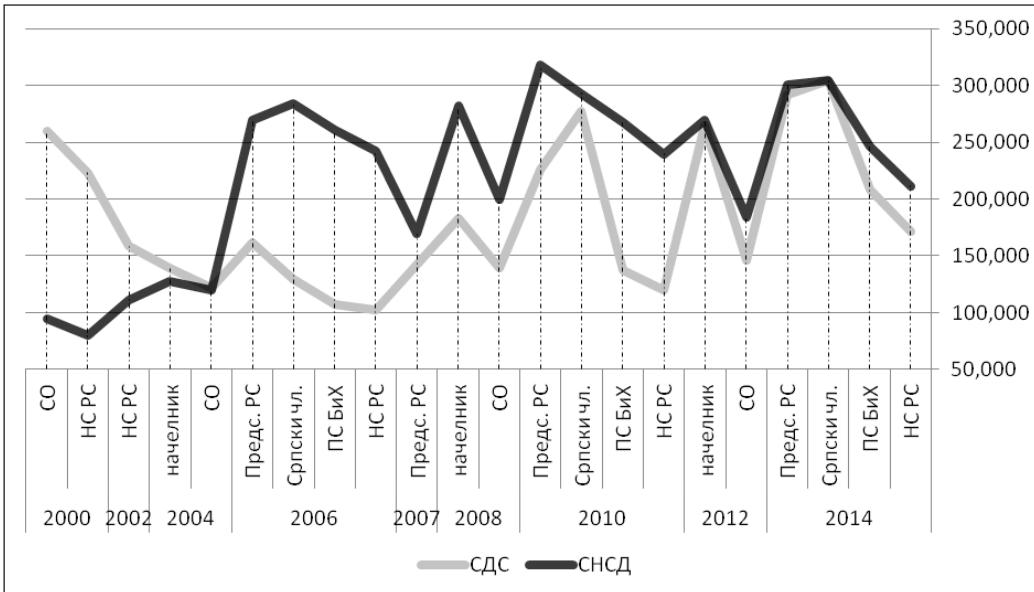
Grafikon 2: Odziv na izborima u Republici Srpskoj – O označava opšte, a L lokalne izbore

Nema nikakvih značajnih odstupanja od prethodnih izbora. Iako je na dan izbora izgledalo da će odziv biti velik, vremenski uslovi su bili idealni za glasanje, na kraju dana ništa spektakularno se nije desilo.

Bez obzira na to što opozicija nije pobijedila u Republici Srpskoj, ni SNSD ne može biti prezadovoljan rezultatima na izborima. Izgubljen je srpski član Predsjedništva BiH, a broj mandata u NSRS značajno je smanjen u odnosu na 2010. godinu. Kako se čini, i SNSD-u i SDS-u ostaje gorak ukus u ustima da se moglo bolje na ovim izborima.

Željka Cvijanović je ostvarila odličan rezultat od 310.867 glasova, što je 15.000 glasova više nego Nebojša Radmanović 2010. godine, a ipak je Mladen Ivanić postao srpski član Predsjedništva BiH. Savez za promjene je ostao na 36 mandata u NSRS, što je premalo za formiranje Vlade Republike Srpske. Još veći gubitnik je Ognjen Tadić, koji treći put uzastopno gubi od SNSD-ovog kandidata (istina, ovaj put je bio najbliže pobjedi).

Nema nikakvih značajnih odstupanja od prethodnih izbora. Iako je na dan izbora izgledalo da će odziv biti velik, vremenski uslovi su bili idealni za glasanje, na kraju dana ništa spektakularno se nije desilo.

Grafikon 3: Uporedni rezultati SNSD-a i SDS-a 2000–2014. godine
(glasovi za pojedinačne funkcije su glasovi koalicija)

Ako govorimo o rezultatima za Narodnu skupštinu Republike Srpske, SDS je povećao broj glasova za oko 7,2% i isto toliko učešće u NSRS – sa 18 na 24 poslanika. SNSD je sa 38% glasova, koje je imao 2010. godine, pao na 32,28% glasova. Tih oko 5,7% manje glasova donijelo je mnogo veći pad u broju poslanika – sa 37 na 29 ili oko 10% manje učešća u NSRS.

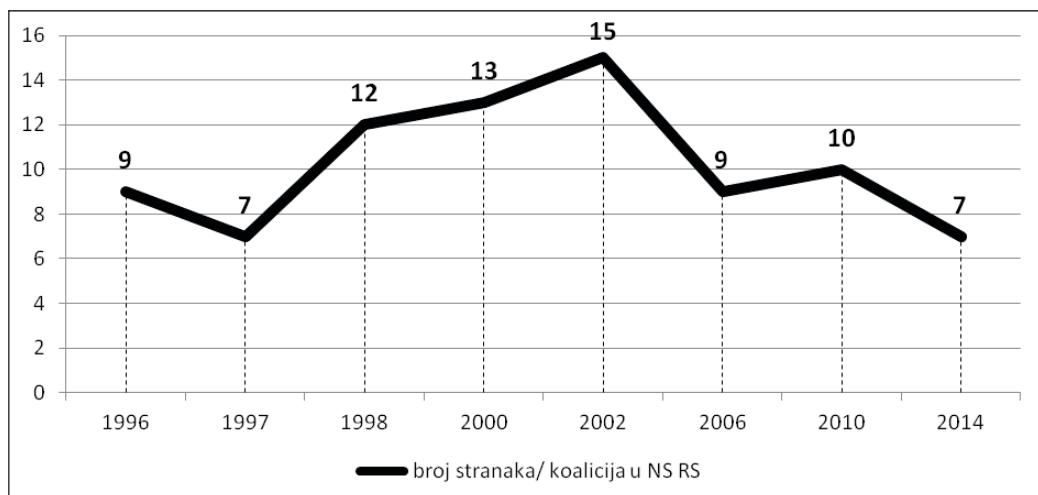
Stranke srednje veličine mogu biti zadovoljne rezultatima.

Stranke srednje veličine mogu biti zadovoljne rezultatima. DNS je povećao broj mandata, istina uz pomoć koalicionih partnera, dok je PDP zadržao sedam mandata koje je imao i 2010. godine iako su mu mnogi analitičari predviđali značajan pad, slično kao i Socijalističkoj partiji, koja je osvojila jedan mandat više.

NDP ima isti rezultat kao i prije četiri godine, ako se uzmu u obzir DP i NDS, od kojih je ova stranka nastala.

Bošnjačke stranke okupile su se u koaliciju Domovina, ali ova široka koalicija nije pomogla da se osvoji veći broj mandata u NSRS. Rezultat je pet poslanika, isto kao i 2010. godine, odnosno tri manje nego 2006. godine.

Jedan od trendova koji treba uočiti jeste smanjivanje broja političkih subjekata koji ulaze u NSRS.

Grafikon 4: Broj političkih subjekata koji su osvojili mandate u Narodnoj skupštini Republike Srpske

Grafikon pokazuje isključivo izborne rezultate, jer redovno se dešava (pa i ovaj put) da poslanici izlaze iz koalicija i svojih klubova, prelaze u samostalne poslanike, odnosno priključuju se klubovima drugih stranaka.

Očito je da su mnogi shvatili da samostalno nemaju šanse da uđu u parlament, pa su ušli u predizborne koalicije. Naravno, bilo je i onih koji su prvi put učestvovali na izborima i naivno vjerovali da mogu samostalno osvojiti poslanički mandat, npr. lista Nebojše Vukanovića ili Stranka pravedne politike.

Učešće žena

Nažalost, treba primijetiti smanjivanje broja izabralih žena u Narodnu skupštinu Republike Srpske. Prilično nezapaženo je prošla promjena Izbornog zakona, koji sada, umjesto 33%, zahtijeva 40% predstavnika manje zastupljenog pola na kandidatskim listama. Povećanje kvota nije donijelo željeno povećanje zastupljenosti žena, već se desilo suprotno.

Nažalost, treba primijetiti smanjivanje broja izabralih žena u Narodnu skupštinu Republike Srpske. Prilično nezapaženo je prošla promjena Izbornog zakona, koji sada, umjesto 33%, zahtijeva 40% predstavnika manje zastupljenog pola na kandidatskim listama.

	Broj žena u NSRS	Direktni mandati	Kompenzacioni mandati
2006.	17 (20,48%)	8	9
2010.	18 (21,69%)	8	10
2014.	13 (15,66%)	5	8

Tabela 1: Broj izabralih žena u Narodnu skupštinu Republike Srpske

Situacija postaje još gora ako obratimo pažnju na to da većinu mandata žene osvajaju sa kompenzacionih lista, na kojima nema preskakanja i ličnih glasova. Postoje regije iz kojih nije izabrana ni jedna žena, na primjer Hercegovina.

Situacija postaje još gora ako obratimo pažnju na to da većinu mandata žene osvajaju sa kompenzacionih lista, na kojima nema preskakanja i ličnih glasova. Postoje regije iz kojih nije izabrana ni jedna žena, na primjer Hercegovina. Razloge možemo tražiti u patrijarhalnim sredinama koje ne smatraju da je mjesto žene u politici, ali i to što žene (kao većinski dio biračkog tijela) ne glasaju za žene. U svakom slučaju, ovo je fenomen koji zaslužuje posebno istraživanje.

Nemam običaj kritikovati stranke, ali SDS bi trebalo, ako pretenduje da postane vodeća stranka, da posveti više pažnje ženama. U poslaničkom klubu imaju samo dvije žene.

	Broj izabralih žena / ukupan broj poslanika u NS RS		
	2006.	2010.	2014.
SNSD	11/41	10/37	6/29
SDS	2/17	2/18	2/24
DNS	1/4	3/6	2/8
PDP	1/8	1/7	0/7
NDP/DP+NDS	-	1/5	1/5
SP	0/3	1/4	1/5
Domovina	-	-	1/5
SDP	0/1	0/3	-
SDA	1/3	0/2	-
SRS RS	0/2	0/1	-
SBiH	1/4	-	-

Tabela 2: Broj žena u poslaničkim klubovima parlamentarnih stranka

Možda bi Savez za promjene imao bolji rezultat da je imao veću zastupljenost žena, jer zbirno poslanički klubovi SDS-PUP-SRSRS-PDP-NDP imaju samo tri žene, ili malih 8,33%, što ne

popravlja ni činjenica da su ih napustila dva muškarca koji sada djeluju kao samostalni poslanici.

Odnos lokalne vlasti i opštih izbora

Sjećamo se euforije opozicije, prije svega SDS-a, koji je od SNSD-a preuzeo mnogo načelničkih mjeseta na lokalnim izborima 2012. godine. Sad se ispostavilo da je to bilo teško breme.

Sjećamo se euforije opozicije, prije svega SDS-a, koji je od SNSD-a preuzeo mnogo načelničkih mjeseta na lokalnim izborima 2012. godine. Sad se ispostavilo da je to bilo teško breme.

Opština	Rezultat opštih izbora 2014. godine
KOZARSKA DUBICA	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
OŠTRA LUKA	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
KOSTAJNICA	neriješeno
GRADIŠKA	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
SRBAC	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
PRNJAVOR	pobjeda SDS-a na svim nivoima
KNEŽEVO	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
ŠIPOVO	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
PETROVO	relativna pobjeda SNSD-a
TESLIĆ	relativna pobjeda SNSD-a
DONJI ŽABAR	pobjeda SDS-a na svim nivoima
ŠEKOVIĆI	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
VLASENICA	pobjeda SDS-a na svim nivoima
SOKOLAC	pobjeda SDS-a na svim nivoima
HAN PIJESAK	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
TRNOVO	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
ROGATICA	relativna pobjeda SDS-a
VIŠEGRAD	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
ČAJNIČE	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
RUDO	pobjeda SNSD-a na svim nivoima
TREBINJE	pobjeda SNSD-a na svim nivoima

Tabela 3: Rezultati opštih izbora u opštinama u kojima je SDS / opozicija preuzela poziciju (grado)načelnika 2012. godine od SNSD-a

Od 21 opštine u kojima je došlo do smjene načelnika na prošlim lokalnim izborima, SNSD je ostvario absolutnu pobjedu

(na sva četiri nivoa) u 13 opština i još dvije relativne pobjede (pobjeda na tri nivoa). Očigledno je da su birači vrlo brzo kaznili lokalnu vlast i glasali za njihove prethodnike. Nije samo SDS gubio opštine gdje ima lokalnu vlast. Slično se desilo SNSD-u, koji je izgubio u svojim tradicionalno jakim opštinama, Derventa i Modriča, odnosno izgubio za pojedinačne pozicije u Novom Gradu i Brodu.

Ostaje veoma mali broj opština u kojima stranke mogu računati na sigurnu pobjedu, kao što su Bijeljina, Lopare, Sokolac, Novo Goražde (SDS) ili Laktaši, Ribnik, Mrkonjić Grad, Kalinovik (SNSD).

Nedostaci u izbornom procesu

Ipak, sama brzina prebrojavanja glasova nije najveći problem koji je isplivao u ovom izbornom procesu. Ovaj put su nedostaci izbornog procesa i potrebe za promjenama Izbornog zakona postali očigledniji nego ikada.

Više nego ikada do sada javnost je kritikovala rad Centralne izborne komisije (CIK). Iako su ispoštovani svi zakonski rokovi, a rezultati objavljeni u potpuno istim rokovima kao i 2010. godine, mediji su stalno prozivali CIK da je nesposoban da prebroji sve glasačke listiće i objavi rezultate. Najveći razlog za ove kritike je vrlo mala razlika između kandidata za pojedinačne pozicije, kao i tjesna većina u Narodnoj skupštini Republike Srpske.

Ipak, sama brzina prebrojavanja glasova nije najveći problem koji je isplivao u ovom izbornom procesu. Ovaj put su nedostaci izbornog procesa i potrebe za promjenama Izbornog zakona postali očigledniji nego ikada.

1. Previše niski kriterijumi za kandidovanje nezavisnih kandidata (visina takse i broj potpisa) što omogućava strankama da kandidovanjem „nezavisnih“ manipulišu ostalim aspektima izbornog procesa.
2. Potpuno jednak položaj malih stranaka / nezavisnih kandidata, koji uopšte nisu zastupljeni u parlamentima, sa velikim parlamentarnim strankama u raspodjeli mesta u biračkim odborima.

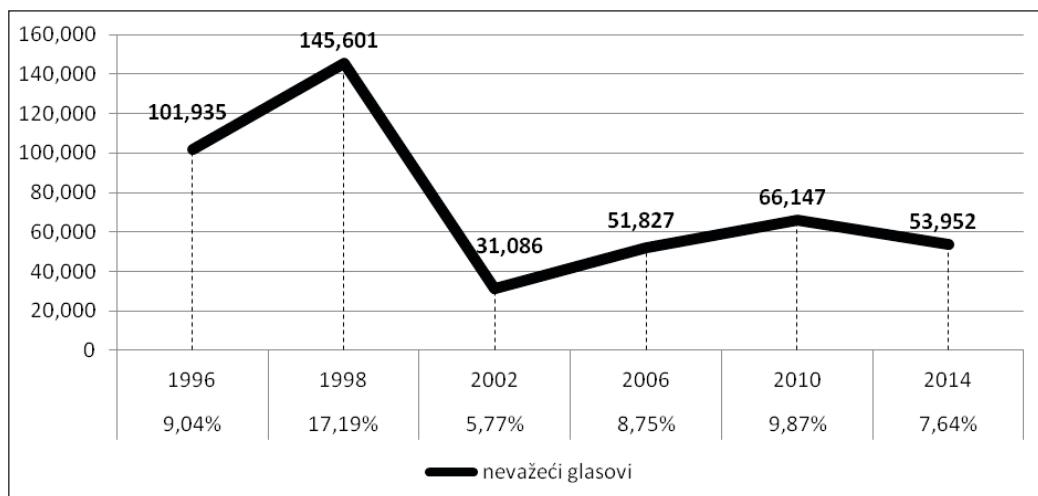
3. Neprofesionalan rad biračkih odbora koji prave mnoge namjerne i nemamjerne greške, ali i dopisivanje ličnih i stranačkih glasova nije rijetko.

Očigledno, najveći problemi vezani su uz izbornu administraciju, prije svega biračke odbore. S obzirom na to da političke stranke predlažu članove biračkih odbora, njihov kvalitet značajno varira, a i odgovornost im je veća prema strankama nego prema opštinskim i centralnoj izbirnoj komisiji.

Jedno od rješenja bi bila profesionalizacija biračkih odbora pod kontrolom CIK-a, ali je realno teško očekivati da se to desi. Nažalost, ako ne dođe do promjena izbornog zakonodavstva, na lokalnim izborima 2016. godine možemo očekivati eskalaciju neprofesionalnog i zlonamernog obavljanja procedura na nivou biračkog mjesta.

Neprofesionalan rad biračkih odbora koji prave mnoge namjerne i nemamjerne greške, ali i dopisivanje ličnih i stranačkih glasova nije rijetko.

Pored problema sa izbornom administracijom, postoji još nekoliko akutnih tačaka u izbornim procedurama kod nas. Jedan od konstantnih problema jesu nevažeći listići. Godine 2010. naglasak je bio na nevažećim listićima u izborima za srpskog člana Predsjedništva BiH. Srećom, na opštlim izborima 2014. godine nevažećih listića je manje, iako i dalje mnogo više nego za npr. NSRS, gdje su listići znatno komplikovaniji.

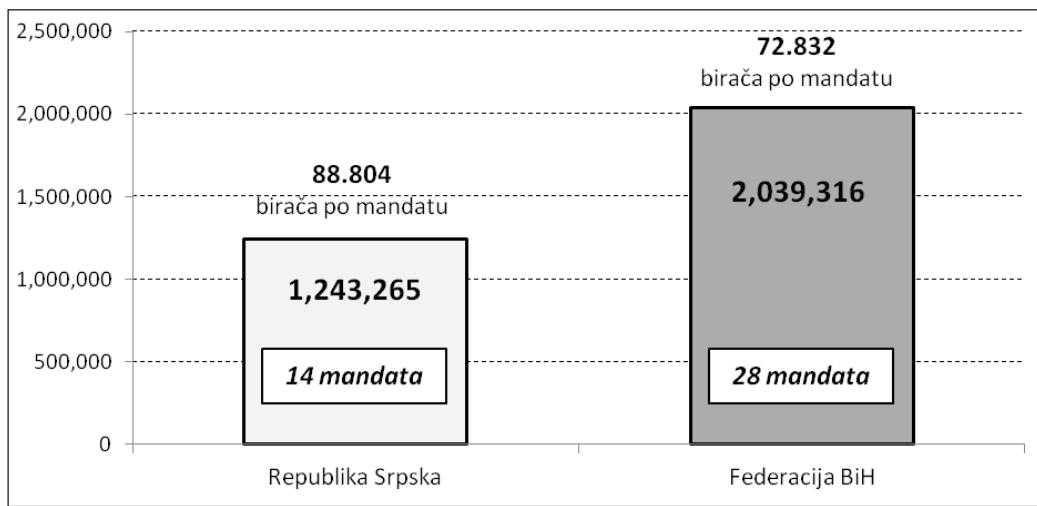

Grafikon 5: Broj nevažećih listića u izborima za srpskog člana Predsjedništva BiH

Dva su osnovna razloga za ovaj broj nevažećih listića:

- Mali broj kandidata (tri) tako da svi birači ne mogu pronaći odgovarajući izbor i pravljenjem nevažećeg listića izražavaju svoj protest; i
- Namjerno pravljenje nevažećih listića na biračkim mjestima od strane biračkih odbora i/ili posmatrača, što je povezano sa ranije pomenutim problemom izborne administracije.

Drugi problem, koji sam pominjao i u analizama prethodnih izbora, jeste neravnomjerna distribucija mandata u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (PD PS BiH).

Grafikon 6: Broj registrovanih birača za PD PS BiH u Republici Srpskoj i Federaciji BiH

To je dovelo do nesrazmjere u broju osvojenih glasova i mandata između stranka iz Republike Srpske i FBiH:

	Broj glasova	Broj osvojenih mandata	Prosječan broj glasova za jedan mandat
Republika Srpska			
SNSD	249.182	6	41.530
SDS	211.562	5	42.312
Federacija BiH			
SDA	274.057	9	30.450
DF	150.767	5	30.153

Tabela 4: Poređenje broja mandata i broja glasova za PD PS BiH stranka iz Republike Srpske i Federacije BiH

Očigledno je da strankama iz Republike Srpske treba desetak hiljada glasova više da bi osvojile jedan mandat. Ova anomalija teško da će biti ispravljena jer zahtijeva ustavne promjene.

Slična nesrazmjera je i u Republici Srpskoj, gdje Izborna jedinica 1 ima 564.328 registrovanih birača, a Izborna jedinica 3 294.903 birača (skoro 48% manje), a iz obje se bira po tri poslanika u PD PS BiH.

I treći veliki problem za stranke jeste odredba po kojoj su mandati lični, a ne stranački. Nakon svakih izbora dolazi do prelazaka poslanika; ovaj put se to desilo već na konstitutivnoj sjednici NSRS. Vraćanje na zatvorene liste bio bi korak nazad u demokratiji i otvorenosti izbornog procesa. Ali je, isto tako, činjenica da niko od „prebjega“ ne bi samostalno prošao u NSRS bez stranačke organizacije, pa nije demokratski napustiti organizaciju koja vam je omogućila da postanete poslanik.

Otvorene liste donose i problem dopisivanja ličnih glasova za kandidate, što je naročito izraženo na lokalnim izborima. S obzirom na to da su do sada birački odbori, posmatrači, stranački aktivisti i kandidati jako dobro savladali ovu tehnologiju, ako ne bude promjena u izbornom zakonodavstvu, bojim se da će na sljedećim lokalnim izborima doći do ogromnog broja neregularnosti i da rezultati u velikoj mjeri neće odražavati stavove birača.

Mišljenja sam da bi u ovom trenutku bolje bilo zatvoriti kandidatske liste, što odgovara većini stranaka, dok se ne pronađu bolja rješenja za sprečavanje izbornog inženjeringu – npr. većinski sistem biranja poslanika.

Očigledno je da strankama iz Republike Srpske treba desetak hiljada glasova više da bi osvojile jedan mandat. Ova anomalija teško da će biti ispravljena jer zahtijeva ustavne promjene.

Mišljenja sam da bi u ovom trenutku bolje bilo zatvoriti kandidatske liste, što odgovara većini stranaka, dok se ne pronađu bolja rješenja za sprečavanje izbornog inženjeringu – npr. većinski sistem biranja poslanika.

Zaključak

Nevezano za rezultate, ovaj izborni ciklus pokazao je mnoge manjkavosti u izbornom zakonodavstvu. Potrebno je ozbiljno početi razmatrati promjene Izbornog zakona, jer smo trenutno na putu gdje se iz izbornog ciklusa u izborni ciklus volja birača sve

više razlikuje od konačnih rezultata, što prijeti da eskalira već na sljedećim lokalnim izborima.

A kada govorimo o rezultatima, opšti zaključak bi mogao biti da dvije najveće stranke, SNSD i SDS, nemaju previše razloga za

U Republici Srpskoj postoji zasićenost birača aktuelnom vlašću koja je na sceni već devet godina. Ali opozicija, okupljena oko SDS-a, nije uspjela da kanališe to nezadovoljstvo, prije svega jer biračima nije ponudila nadu da će sa njima biti bolje.

zadovoljstvo. SDS-ovi kandidati nisu izabrani ni na jednu značajniju poziciju, iako je kandidat koga su podržavali izabran za srpskog člana Predsjedništva BiH. SNSD je tu poziciju izgubio, a zadržao mjesto predsjednika Republike Srpske i formirao Vladu. Ipak, većina u NSRS je tjesna, da ne kažem nestabilna, pa možemo očekivati mnogo turbulencija u parlamentarnom radu. Zadovoljne mogu biti ostale parlamentarne stranke, jer su poboljšale rezultate i podigle sebi cijenu u koalicionim pregovorima.

U Republici Srpskoj postoji zasićenost birača aktuelnom vlašću koja je na sceni već devet godina. Ali opozicija, okupljena oko SDS-a, nije uspjela da kanališe to nezadovoljstvo, prije svega jer biračima nije ponudila nadu da će sa njima biti bolje. Nisu kod birača pobudili pozitivne emocije već im se kampanja zasnivala na kritici vlasti, koja je prelazila u jasno ispoljavanje mržnje. I, naravno, opozicija nije ponudila ni jedno novo lice, u njihovim redovima nema ni trunke svježine koja bi motivisala birače.

Ako ima pretenzija ka dobroim rezultatima već na sljedećim lokalnim izborima, SNSD mora napraviti korjenite promjene u svojoj organizaciji i načinu rada.

Vlast, prije svega SNSD, pokazala je da ima najjaču stranačku organizaciju. Ta masivna organizacija i veliki broj aktivista sprečavaju drastičan pad, iako je očigledan trend smanjivanja broja glasova za SNSD. Ako ima pretenzija ka dobroim rezultatima već na sljedećim lokalnim izborima, SNSD mora napraviti korjenite promjene u svojoj organizaciji i načinu rada.

Stefan Karganović

Svetska „obojena revolucija“ na raskršću

Analogno odvažnoj vojnoj doktrini istovremenog uspešnog vođenja „dva i po rata,“ inaugurisanoj u opojnoj atmosferi svemoći devedesetih godina, samouverena imperija je tekuće godine širom sveta povela tri istovremene operacije političkog prevrata (Ukrajina, Venecuela i Republika Srpska) ili čak četiri, ako ovom spisku dodamo Hong Kong, odnosno Kinu.

Na delu je novi tip svetske revolucije koji je dobio popularni naziv „obojena“ ili, na ruskojezičnom području „narandžasta.“¹

Ovaj ambiciozni program političkog čišćenja terena na udaljenim tačkama sveta nije u potpunosti urođio očekivanim plodovima na svim mestima gde su se 2014. godine dogodili pokušaji njegovog sprovođenja. U Ukrajini, posle višemesečne agitacije propraćene nasiljem i uloženih pet milijardi dolara, ograničena pobeda ostvarena državnim udarom u prestonici relativizovana je

Na delu je novi tip svetske revolucije koji je dobio popularni naziv „obojena“ ili, na ruskojezičnom području „narandžasta.“

¹ Po boji koja je simbolizirala prva revolucija ovakve vrste koja je 2004. godine bila izvedena u Ukrajini.

snažnim i rastućim otporom na periferiji zemlje. U Venecueli i Hong Kongu, projekat promene režima trenutno je zablokiran. U Republici Srpskoj, „obojena revolucija“ počela je da se zahuktava pre više od godinu dana i bilo je programirano da ove jeseni, uoči ili u periodu održavanja izbora 12. oktobra, dostigne svoj cilj. Ipak – pretrpela je krah.²

U pokušaj „obojenog“ prevrata u Republici Srpskoj, sudeći po infrastrukturi izgrađenoj i puštenoj u dejstvo pre više od godinu dana, bila su uložena znatna sredstva, srazmerna veličini i strateškom značaju naciljane mete. Teško je tačnu sumu pouzdano

U pokušaj „obojenog“ prevrata u Republici Srpskoj, sudeći po infrastrukturi izgrađenoj i puštenoj u dejstvo pre više od godinu dana, bila su uložena znatna sredstva, srazmerna veličini i strateškom značaju naciljane mete.

ustanoviti, ali moglo bi se poći javnih podataka za jednu od krupnih „NVO“ aktera u tom poduhvatu, „Centra za civilne inicijative,³ koja istovremeno služi kao transmisioni kaiš – da bi se zameo trag novca – za indirektno prebacivanje sredstava od krajnjih finansijera (USAID i NED) prema terenskim akterima pozicioniranim niže na infrastrukturnoj lestvici. Ti podaci ubedljivo sugerisu da su u pitanju sume koje nisu zanemarljive.⁴ Podrazumeva se da u Republici Srpskoj nije bilo uloženo ni blizu pet milijardi dolara,⁵ kao u geostrateški ključnoj Ukrajini.⁶ Ipak, s obzirom na znatnu logističku podršku koja je nesumnjivo pružena saradnicima „obojene revolucije“ u Republici Srpskoj, rezultati njihovog rada ove godine nisu nimalo impresivni.

Republiku Srpsku zato možemo tretirati kao studiju slučaja kada je reč o neuspelu pokušaju „obojenog“ prevrata izvedenog po standardnoj matrici.⁷ Šta se dogodilo u Republici Srpskoj i zašto

² Konstatacija se odnosi na etapu prevratničkog procesa u Republici Srpskoj koja je upravo priveden kraj. To ne isključuje verovatnoću da će, posle analize počinjenih grešaka, od proleća 2015. biti otvorena nova etapa.

³ Internet prezentacija na <http://www.cci.ba/>, donatori su navedeni na <http://www.cci.ba/pages/1/35/8.html>

⁴ CCI je 2012. godine, poslednje za koju su objavljeni podaci, od raznih donatora dobio 4.866.674 KM. (Vidi internet prezentaciju Centra za civilne inicijative, <http://www.cci.ba/pages/1/58/28.html>)

⁵ Govor Viktorije Nuland na Međunarodnoj poslovnoj konferenciji za Ukrajinu, 13. decembra 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=2y0y-JUsPTU#t=449>

⁶ Po uticajnom američkom spoljnopoličkom stručnjaku i predsedniku „Nacionalnog fonda za demokratiju“, Karlu Geršmanu, „Ukrajina je najveći zgoditak.“ „Washington Post,“ 26. septembar 2013.

⁷ U politici, nijedan ishod nije konačan i zato je važno podvući da se ova ocena

je prevrat, koji je na početku godine izgledao toliko obećavajuće, na kraju podbacio i izneverio očekivanja režisera? Ova pitanja su interesantna u prvom redu sa stanovišta građana Republike Srpske, ali i mnogo širem krugu. Orkestirani prevrati izvođeni po svetu primenom tehnologije „obojene revolucije“, pored sticanja geopolitičke prednosti na lokalnom planu, imaju još jednu opštu svrhu: to je generalna proba za glavnu predstavu, koja je tek na redu da bude izvedena u Rusiji.⁸

Orkestirani prevrati izvođeni po svetu primenom tehnologije „obojene revolucije“, pored sticanja geopolitičke prednosti na lokalnom planu, imaju još jednu opštu svrhu: to je generalna proba za glavnu predstavu, koja je tek na redu da bude izvedena u Rusiji.

I Studija slučaja: neuspeh u Srpskoj

Operacija u Republici Srpskoj nije uspela iz nekoliko ključnih razloga.⁹ Izdvajamo one uzroke neuspeha koji pored značaja koji imaju za Republiku Srpsku istovremeno nose i univerzalno obeležje. To ih čini posebno interesantnim u drugim sredinama koje se suočavaju sa sličnom vrstom indukovanih nemira.

(1) Pokušaj prevrata se suočio sa proaktivnim otporom.

Značaj ovog faktora nije moguće preuveličati. Slično se do sada nije dogodilo nigde. Standardni redosled poteza je da se infrastruktura prevrata dugo vremena (godinu ili više) neometano priprema dok targetirana

Operacija u Republici Srpskoj nije uspela iz nekoliko ključnih razloga.

odnosi na trenutno stanje stvari. Analitičari moraju biti otvoreni za mogućnost ispravljanja operativnih grešaka a državni organi moraju biti spremni da pruže uspešan otpor pri sledećem pokušaju.

⁸ U pogledu krajnjeg cilja jedva da može biti sumnje. „Stratfor,” publikacija istoimenog američkog trusta mozgova sa bliskim obaveštajnim vezama, ovako komentariše daljnje ambicije zapadnih centara moći: „Zapad namerava da uspeh postignut podrškom koja je pružena nosiocima protesta protiv vlade u Ukrajinu pretvori u širi pohod koji bi obuhvatio ceo region.“ („Stratfor,” *After Ukraine, the West Makes Its Move for the Russian Periphery*, 25. februar 2014.) Ovo trijumfalističko otvaranje karata usledilo je samo nekoliko dana posle naizgled uspešno izvedenog puča u Kujevu.

⁹ Postupanje po matrici, u velikoj meri nekreativno i dogmatski, jedan je od najvažnijih uzroka neuspeha svih poduhvata ovakve vrste, i detaljno je obrađeno u studiji „Rušenje Republike Srpske,” *op. cit.*, s. 38-41. Organizatori „obojenih revolucija“ time krše kardinalno načelo Sun Cua: „Krajnji cilj prilikom organizovanja vojske je da se izbegne šablon. Kada vaše jedinice nisu raspoređene po nekom šablonu, špijuni ništa nemogu otkriti, mudre glave ne mogu kovati strategiju... Stoga se u ratu do pobede nikada ne dolazi na isti način, već je potrebno stalno prilagođavanje.“

vlast drema ili aragonantno veruje da raspolaže dovoljnim resursima da se opasnosti efikasno suprostavi kada i ako postane akutna. Usled toga, subverzivne snage biraju vreme i mesto kada će početi da deluju ofanzivno. Prethodno, one neometano vode dugotrajni psihološki rat za osvajanje mentalnog prostora u društvu. U trenutku koji izaberu da izazovu provokaciju kojom se otpočinju aktivna dejstva, organizatori „obojene revolucije“ su već ostvarili brojne asimetrične prednosti pomoću kojih se neutrališe preimcuštvo vlasti u domenu fizičke sile.¹⁰

U Republici Srpskoj, po prvi put u iskustvu orkestratora „obojenih revolucija“, ubičajeni redosled poteza je bio poremećen.¹¹

Sirena za uzbunu se oglasila znatno pre nego što su prevratnici, naviknuti na glatke uspehe zahvaljujući dugotrajanju pripremi ispod radara i zatim primenom jednolične ali oprobane matrice, bili spremni ili su to očekivali. Reflektor je bio neočekivano upaljen i uperen na zaprepašćene „buba švabe“ – i to na samom početku operacije. Tokom procesa koji je usledio lokalni izvođači radova nisu uspeli da se snađu u operativnom ambijentu koji matricom nije predviđen.

(2) Protivnici prevrata su se rukovodili uputstvom klasičnog kineskog stratega Sun Cua: ako poznaćeš sebe i poznaćeš neprijatelja, ne moraš da strahuješ od ishoda ni stotinu bitaka, a ako ne znaš ni neprijatelja ni sebe, svaku ćeš bitku izgubiti.

Sledstveno tome, građani koji su na vreme prozreli namere prevratnika i odlučili da se suprotstave puču izdvojili su dovoljno vremena da urade svoj domaći zadatak. Pažljivo su proučili priručnike teoretičara „obojene revolucije“ Džina Šarpa i Roberta Helvija i analizirali *modus operandi* korišćen u prethodnim epizodama. Pošto se operacija izvodi po ustaljenom obrascu, potezi suprotne strane su uglavnom predvidljivi. To omogućava da javnosti budu otkriveni unapred, čime se poništava elemenat

¹⁰ Matrica po kojoj se odvijaju aktivnosti prevratnika „obojene revolucije“ detaljno je izložena i analizirana u studiji „Rušenje Republike Srpske: Teorija i tehnologija prevrata“ (Banjaluka, „Besjeda“, 2014.)

¹¹ Po izričitom savetu Sun Cua: „Dejstvujte kada oni to ne očekuju.“

iznenađenja. Prevratnici su se često nalazili u dilemi. Oni nisu imali kreativnosti da u hodu smišljaju nova rešenja izvan priručnika, a ako bi ipak postupili kao što je najavljeno time bi samo potvrdili procene svojih protivnika i, samim tim, delovali bi jadno i smešno.

U Republici Srpskoj zbumjeni prevratnici su više puta morali da odustanu od zacrtanog scenarija zato što su bili „provaljeni“ unapred, a rezervnih opcija nisu imali.

(3) Otpor (bez ikakve ironije) planiranom prevratu organizovali su isključivo privatri građani po svojoj savesti, na sopstvenu inicijativu i apsolutno bez ikakve institucionalne podrške. U naciljanim institucijama je nesumnjivo postojala neodređena svest o ugroženosti, ali njihova glomazna, birokratska priroda sprečavala je organizovanje efektivnih protivmera sa te strane. Važno je istaći da je u svim uspešno izvedenim operacijama „obojene revolucije“ birokratska tromost vlasti, bez iznimke, služila kao najjači objektivni strateški saveznik prevratnika.

U Republici Srpskoj, metežnici su bili lišeni tog vrlo komfornog faktora, čemu u svim prethodnim operacijama suštinski duguju uspeh. Za razliku od ranijih epizoda u drugim državama, oni ovog puta više nisu bili suočeni sa kolebljivim birokratama nego sa upornim građanima koji nisu imali nikakve fotelje da sačuvaju ili dobiju, ali su znali – u slučaju da plaćenički puč uspe – da će svoju zemlju izgubiti. To je motivacioni faktor koji nadaleko prevazilazi domete i sitnih birokratskih proračuna i efekte vreća punih gotovine.

Dejstvom zakona nenameravanih posledica, u Republici Srpskoj je doktrina „samooslobodenja“ profesora Šarpa najzad doživelu svoju prvu autentičnu, nelicemerno uspešnu primenu. Šarpova teza da samoorganizovani građani mogu da savladaju institucionalne prepreke i ostvare društveno korisne ciljeve – konačno je dokazana, mada verovatno ne na način koji bi njega i njegove lokalne sledbenike oduševio.

U Republici Srpskoj zbumjeni prevratnici su više puta morali da odustanu od zacrtanog scenarija zato što su bili „provaljeni“ unapred, a rezervnih opcija nisu imali.

U Republici Srpskoj, metežnici su bili lišeni tog vrlo komfornog faktora, čemu u svim prethodnim operacijama suštinski duguju uspeh.

(4) Otpor prevratnicima u Republici Srpskoj je bio organizovan na nestranačkoj i apolitičkoj, strogo principijelnoj osnovi. Ova tačka je ključna. Po priručniku doktora Šarpa, taktika izvođenja „obojene revolucije“ oslanja se velikim delom na demonizaciju targetiranih ličnosti i političkih subjekata, kao i na izazivanje što

Otpor prevratnicima u Republici Srpskoj je bio organizovan na nestranačkoj i apolitičkoj, strogo principijelnoj osnovi. Ova tačka je ključna.

dublje polarizacije u društvu, što se zatim eksplatiše u cilju izazivanja nereda i sukoba. Iz tog razloga, svaki pokušaj odbrane „režima“ predodređenog za „smenu“¹² ide na ruku pučistima. To im omogućava (1) da pažnju javnosti propagandno odvrate od svoje subverzivne delatnosti i (2) da nastupe njihovih kritičara stigmatizuju stranačkom opredeljenošću, čime unapred deligitimišu raskrinkavanje sopstvenog projekta.

Građani koji su nastupili u odbranu Republike Srpske pažljivo su izbegli da upadnu u tu zamku. Njihovi istupi pučistima su ostavljali malo prostora za propagandnu manipulaciju. Naglašavali su obmanjivački, antidemokratski karakter „obojene revolucije“ i značaj poštovanja demokratskog procesa bez obzira ko izašao kao pobednik na izborima, ali pod samo jedinim uslovom: da svi građani imaju priliku da glasaju informisano i u mirnoj, nenasilnoj atmosferi. Taj načelno besprekoran stav, koji im uopšte nije odgovarao, pučisti nisu smeli javno da dovedu u pitanje zato što bi na taj način razotkrili svoju nepoštenu igru.

U konačnici, u Republici Srpskoj pučisti su bili ti koji su ušetali u zamku.

U konačnici, u Republici Srpskoj pučisti su bili ti koji su ušetali u zamku. Izuvez u odnosu na korumpirane pojedince i lažne „nevladine organizacije“ finansirane iz inostranstva koji su delovali u prilog strane agende, građani koji su istupali u odbranu Republike nisu iznosili nikakve kritike na račun političkog krila prevrata, pogotovo ne stranački obojene, iako je bilo jasno da su se ti subjekti takmičili za osvajanje vlasti sa vrlo sličnih pozicija sa kojih su istupali oni prvi. Međutim, burnim reakcijama i napadima na zabrinute građane koji su upozoravali na pripreme za rušenje Republike Srpske, ovi subjekti su sami nesmotreno otkrili svoje karte. Ako se upozorenja zaista nisu odnosila na njih, odakle potreba da tako žestoko (i često vrlo lično) reaguju?

¹² Po tehničkoj terminologiji stranih sponsora, *regime change*.

Da rezimiramo. Prvi talas „obojene“ ofanzive na Republiku Srpsku nije uspeo. Opasnost nije prošla, ali je pod kontrolom i znatno je smanjena u ovom trenutku. Ključna stvar je to da je odsada pojam „obojene revolucije“ neizbrisivo utisnut u političku svest građana u Republici Srpskoj. Sve buduće mahinacije prevratnika javnost će neizbežno i sa nepoverenjem razmatrati iz te perspektive. Za njih, to predstavlja prvorazredni (i neoprostivi) psihološki poraz.

Da rezimiramo. Prvi talas „obojene“ ofanzive na Republiku Srpsku nije uspeo.

Sa lokalnog stanovišta to, naravno, predstavlja pozitivan detalj od velikog značaja ali istovremeno nalaže budno praćenje, bez obzira na to što je trenutan ishod povoljan. Međutim, ovo pitanje se takođe mora posmatrati u širim okvirima, iz globalnog ugla. Svaka od „obojenih revolucija“ pokušanih ili sprovedenih tokom 2014. godine samo je uvod u glavnu predstavu koja je na programu za Rusiju.

Građani Ruske Federacije će dobro postupiti ako raznovrsna iskustva iz ove materije nakupljena tokom 2014. godine pažljivo prouče i bogate lekcije koje sadrže uspešno primene u odbrani svoje zemlje.

II Istovremene “revolucije” 2014. godine: kratak komparativan pregled

Da bi se došlo do pravilne ocene geostrateškog dometa talasa „obojenih revolucija“ pokrenutih širom sveta tokom ove godine, biće korisno učiniti kratak osvrt na preostale tri glavne epizode. Pri tom, treba imati u vidu nesumnjivo povezani sličan fenomen „arapskog proleća,“ koji se odigrao periodu neposredno pre toga i čiji su efekti prisutni na Bliskom Istoku i Severnoj Africi.¹³

Ključna stvar je to da je odsada pojam „obojene revolucije“ neizbrisivo utisnut u političku svest građana u Republici Srpskoj.

¹³ Kao što su sa zakašnjenjem, posle petooktobarskog puča 2000. godine, zapadni izvori otvoreno priznali da je „Otpor“ bio obaveštajni projekat zamišljen i finansiran iz inostranstva („Njujork tajms,“ 26. novembar 2000.) potvrdili su nešto slično i za navodno spontano „arapsko proleće“: „Mnoge organizacije i pojedinci koji neposredno učestvuju u pobunama i reformama što zapljuškuju region, uključujući pokret ‘6. april’ u Egiptu, ‘Centar za ljudska prava u Bahrainu,’ kao i popularni omladinski vođa Entsar Kadhi u Jemenu, dobili su obuku i finansijska sredstva od ‘Međunarodnog republikanskog instituta’, ‘Nacionalnog

(1) **Ukrajina.** Od odvajanja od Rusije, posle raspada SSSR-a 1991. godine, Ukrajina je meta od posebnog značaja u geopolitičkom planiranju Zapada. Ogromna materijalna i ljudska sredstva uložena su da se obezbedi da ni politički ni kulturno

Od odvajanja od Rusije, posle raspada SSSR-a 1991. godine, Ukrajina je meta od posebnog značaja u geopolitičkom planiranju Zapada.

Ukrajina nikada više ne bude deo „ruskog sveta.“ Kao što je na početku devedesetih istakao Karl Geršman, direktor „Nacionalnog fonda za demokratiju“ (NED), u strateškom smislu Ukrajina nije obična nekretnina već predstavlja „najveći zgoditak“ (*„the biggest prize“*) Jer, kako pojašnjava Zbignjev Brežinski u jednoj seminalnoj raspravi, kaže: „Nije moguće prenaglasiti činjenicu da Rusija lišena Ukrajine više ne predstavlja imperijalnu državu; međutim pridobijanjem i zatim potčinjavanjem Ukrajine ona se automatski pretvara u carstvo.“¹⁴

Da bi osigurale ne samo političko odvajanje već i trajni razdor sa Rusijom, zapadne zemlje (u prvom redu SAD i Nemačka) su u Ukrajini organizovale i finansirale mrežu „nevladinih organizacija“ zaduženih ne samo da rekomponuju politički pejsaž zemlje već i da suštinski utiču na samopercepciju i

način razmišljanja najširih slojeva ukrajinskog društva, posebno omladine. Mobilisani su svi raspoloživi kapaciteti i, po priznanju visoke funkcijerke Stejt departmana SAD Viktorije Njuland, ključne figure u izvođenju kijevskog puča u februaru ove godine, za zadnjih dvadeset godina nezavisne Ukrajine u to je uloženo pet milijardi dolara. Pored formiranja pro-zapadnih NVO uobičajenih profila i aktiviranja mreže agenata uticaja u svim društvenim sferama, pripreme da u Ukrajini vlast preuzme garnitura koja bi zemlju definitivno politički prestrojila i pretvorila u bazu NATO pakta bile su propraćene jednom pojavom koja je potencijalno značajna za daljnji razvoj događaja i na drugim prostorima.

demokratskog instituta' i 'Kuće slobode' (*Freedom House*), neprofitne organizacije za ljudska prava sa sedištem u Vašingtonu," „Njujork tajms,” 14. april 2011, „US groups helped nurture Arab uprisings“ („Američke ustanove su doprinile izazivanju arapskih pobuna“).

¹⁴ Foreign Affairs, „The premature partnership,“ mart-april 1994: „It cannot be stressed strongly enough that without Ukraine, Russia ceases to be an empire, but with Ukraine suborned and then subordinated, Russia automatically becomes an empire.“

Ostaci pronacištičke ukrajinske emigracije, kojoj je za vreme hladnog rata bilo pruženo utočište na teritorijama SAD, Kanade i drugih vodećih zapadnih država, aktivirani su 2013. godine u Majdanskim neredima kao udarna pesnica pokreta za potpuno podčinjavanje Ukrajine zapadnim interesima.¹⁵ Spremnost zapadnih struktura da koriste i ovakve elemente za postizanje političkih ciljeva (nesumnjivo pod predpostavkom će ih posle korišćenja lako neutralisati i odbaciti) trebalo bi da izazove zabrinutost u Bosni i Hercegovini, posebno u RS. Sličan pokušaj korišćenja Talibana, kao što je poznato, pretvorio se u potpuni fijasko i vratio se u vidu bumeranga onima koji su ga lakomisleno koncipirali. Ni slični pokušaji manipulisanja nestabilnim elementima u Severnoj Africi i Siriji nisu urodili plodom. U svetu pokazane sklonosti da se koriste instrumenti ovakve prirode, svi nivoi vlasti u BiH trebali bi da se zabrinu i postave očigledno pitanje: postoji li mogućnost korišćenja ekstremnih elemenata sa ratnim iskustvom stečenim na Bliskom Istoku kao oruđa za postizanje političkih ciljeva koji su za sada ostali neostvareni primenom standardne tehnologije „obojene revolucije“?

Ostaci pronacištičke ukrajinske emigracije, kojoj je za vreme hladnog rata bilo pruženo utočište na teritorijama SAD, Kanade i drugih vodećih zapadnih država, aktivirani su 2013. godine u Majdanskim neredima kao udarna pesnica pokreta za potpuno podčinjavanje Ukrajine zapadnim interesima.

(2) **Venecuela.** Geostrateški značaj Venecuele određuje, u prvom redu, njeno bogatstvo prirodnim resursima. Procenjuje se da su njene zalihe petroleja po veličini četvrte u svetu. Do kraja devedesetih, kada je na vlast izabran izrazito levičarski nastrojeni predsednik Ugo Čaves, Venecuela je vodila prozapadnu politiku. Sa dolaskom Čaveza to se promenilo. Bogatstvo zemlje više nije bilo iznošeno u inostranstvo već je stavljeno na raspolaganje širokim društvenim slojevima u obliku socijalnih programa, svima dostupne zdravstvene zaštite, besplatnog obrazovanja, itd. Za vrlo kratko vreme, pod Čavezom je Venecuela postala „negativan model“ autonomnog razvitka koji je pretio da se prenese na druge do tada kooperativne južnoameričke države.

¹⁵ Prema podacima koje je objavio francuski politolog Tjeri Mejsan, pripadnike ukrajinskih pronaciških organizacija zapadne službe su obučavale u Poljskoj i baltičkim republikama znatno pre nego što su inscenirani neredi na Majdanu. *Thierry Meyssan, Voltaire Net*, 22. april 2014.

Prvi korak ka rešavanju pitanja Čavez bio je preduzet 2002. godine standardnom metodologijom vojne zavere u režiji ambasade hegemonističke sile koja je bila najzainteresovanija za demontažu socijalnog projekta koji je predsednik olicavao. Taj

Za vrlo kratko vreme, pod Čavezom je Venecuela postala „negativan model“ autonomnog razvijatka koji je pretio da se prenese na druge do tada kooperativne južnoameričke države.

puč je trajao samo 24 sata. Bio je ugušen kao posledica spontanog masovnog protivljenja uspostavljanju vojne diktature i povratku na neoliberalno društveno-ekonomsko uređenje koje je postojalo pre Čaveza. Nakratko uhapšeni predsednik vraćen je na dužnost i tokom narednih godina on i njegova stranka su ubedljivo pobedivali na svim izborima i referendumima koji su bili organizovani u Venecueli.

Dvanaest godina posle neuspelog vojnog puča, u Venecueli se pribeglo tehnologiji „obojene revolucije“ kao izglednjem sredstvu za rušenje popularne vlasti. U međuvremenu, predsednik Čavez je umro od raka od kojeg je oboleo pod nerazjašnjениm okolnostima. Na čelo države je došao njegov ideoološki istomišljenik Nikolas Maduro i od početka 2014. vlada se suočava sa indukovanim društvenim neredima, uz uobičajene optužbe za „represiju“ i „korupciju.“ Neredi se odvijaju po matrici koja neodoljivo podseća na već viđene procese „obojene revolucije“ u Severnoj Africi i nizu istočnoevropskih i srednjoazijskih zemalja.

Dvanaest godina posle neuspelog vojnog puča, u Venecueli se pribeglo tehnologiji „obojene revolucije“ kao izglednjem sredstvu za rušenje popularne vlasti.

Predsednik Maduro je jasno definisao pozadinu tih događaja:

„Protestanti nastupaju sa samo jednim ciljem: protivustavno svrgavanje demokratski izabrane vlade.

Vode protivnika vlade su to nedvosmisleno istakli kada su započeli svoju kampanju u januaru, uz pretnju da će izazvati haos na ulicama. Građani koji se opravdano žale na ekonomske uslove ili stopu kriminaliteta zloupotrebljeni su od strane vođa protesta, čija je agenda nasilnička i antidemokratska.“¹⁶

Mudrom edukacijom društva o stvarnim motivima prevratnika i širokom mobilizacijom iza politike utemeljene u vrednostima društvene pravde i solidarnosti, predsednik Maduro

¹⁶ „Njujork tajms“, 2. april 2014.

je uspeo da obuzda nerede koji su početkom godine zahvatili Karakas i veće gradske centre i da rukovodstvo pobune raskrinka i neutrališe kao agente stranog uticaja.

(3) **Hong Kong.** Navodni uzrok krize u Hong Kongu, koja traje od sredine 2014. godine je nedovoljno demokratski način biranja lokalnog rukovodstva ove teritorije sa političkim sistemom različitim od preostalog dela Kine. Ovi neredi mogu se posmatrati simetrično u odnosu na Ukrajinu. Ako je haos u Ukrajini izazvan da bi se destabilizovala Rusija, pokušaj u Hong Kongu ima sličnu namenu u odnosu na Kinu.

Dok su protesti u Hong Kongu bili u fazi pripreme, ključne figure u njihovom organizovanju, Martin Li i Anson Čan, su početkom aprila 2014. gostovali u Vašingtonu. Tamo su u televizijskoj emisiji „Zašto je bitna demokratija u Hong Kongu?“ možda neoprezno otkrili ceo plan.¹⁷ Li je izneo stav da je Hong Kongu dodeljena uloga da Kinu „inficira“ svojim sistemom po ugledu na zapadni obrazac. Istovremeno, Li je na svoje domaćine otvoreno apelovao da „nastave da štite svoje interese u Hong Kongu“.

Pošto je Kina ozbiljna država koja shvata važnost efikasnog i pravovremenog reagovanja na svako osporavanje autoriteta njenih ustanova, ma gde to bilo na teritoriji koja joj pripada, predvodnici planiranih nereda ubrzo su bili razotkriveni kao marionete stranog interesa. Kineski organi bezbednosti su precizno ustanovili poreklo i trag novca kojim su protesti bili finansirani. Ispostavilo se da su glavni izvori već poznati „Nacionalni fond za demokratiju“ (NED) i filijala Demokratske strane SAD, „Nacionalni institut za demokratiju“ (NDI).¹⁸ Usledilo je javno raskrinkavanje

Navodni uzrok krize u Hong Kongu, koja traje od sredine 2014. godine je nedovoljno demokratski način biranja lokalnog rukovodstva.

Dok su protesti u Hong Kongu bili u fazi pripreme, ključne figure u njihovom organizovanju, Martin Li i Anson Čan, su početkom aprila 2014. gostovali u Vašingtonu.

¹⁷ "Why Democracy in Hong Kong Matters," <https://www.youtube.com/watch?v=Xfr481R8ZnU>

¹⁸ „Njujork tajms“ od 14. aprila 2011. pojašnjava da su „Republikanski i Demokratski instituti produžene ruke Republikanske i Demokratske stranke. Utemeljio ih je Kongres a finansiraju se preko ‘Nacionalnog fonda za demokratiju’ [NED] koji je osnovan 1983. godine da bi se preko njega vršila raspodela grantova za promovisanje demokratije u zemljama u razvoju. ‘Nacionalni fond’ dobija oko

rukovodstva „kišobranske revolucije“ (naziv pod kojim su neredi u Hong Kongu bili projektovani), Edvarda Čina, Ču Jiu-minga,

Martina Lia i Beni Taja, i uz pomoć neoborivih dokaza ova lica su bila povezana sa zapadnim centrima moći i njihovim ustanovama specijalizovanim za proizvodnju „obojenih“ prevrata.

Usledilo je javno raskrivanje rukovodstva „kišobranske revolucije“ (naziv pod kojim su neredi u Hong Kongu bili projektovani), Edvarda Čina, Ču Jiu-minga, Martina Lia i Beni Taja, i uz pomoć neoborivih dokaza ova lica su bila povezana sa zapadnim centrima moći i njihovim ustanovama specijalizovanim za proizvodnju „obojenih“ prevrata.

Od tada u Hong Kongu „obojena revolucija“ stagnira.¹⁹

Ovom pregledu prevrata koji su izvedeni ili su u toku može se dodati još nekoliko potencijalnih „obojenih revolucija upozorenja“ u Turskoj,²⁰ Mađarskoj i Srbiji. Iako neizvedene do kraja, one emituju jasnu poruku o tome šta bi se moglo dogoditi političkim faktorima na koje se odnose²¹.

Fundamentalan zaključak koji iz ovih primera proizilazi je da su dirigovani prevrati u okviru „obojene revolucije“ u suštini antidemokratski proces izведен pod lažnom demagoškom zastavom. Veštački izazvanim komešanjem u društvu, stvara se simulakrum narodnog bunta koji se, ustvari, na svim etapama nalazi pod diskretnim rukovodstvom profesionalaca.

100 miliona dolara godišnje od Kongresa. ‘Kuća slobode’ [Freedom House] takođe najveći deo svojih sredstava dobija od američke države, u prvom redu od Stejt departmana.”

¹⁹ Pokušaj krajem novembra 2014. da se pobuni povrati momentum slanjem delegacije britanskih parlamentaraca u Hong Kong, navodno da „prouče stanje na terenu,” a ustvari da svojim prisustvom uzburka duhove i internacionalizuje krizu poput neprekidnog defilea zapadnih posetilaca visokog ranga Kijevu u vreme majdanskih događaja, u Hong Kongu je propao. Poučene iskustvom drugih, kineske vlasti su jednostavno odbile da im izdaju vize. „BBC News,” 30. novembar 2014.

²⁰ Biće zanimljivo posmatrati da li će, kao posledica postizanja energetskog sporazuma između Rusije i Turske početkom decembra 2014, u Istanbulu i Ankari zakonomerno izbiti neredi protiv Erdoganove „nedemokratske“ i „korumpirane“ vladavine.

²¹ Neredi u Istanbulu pre nekoliko meseci mogli bi se povezati sa preambicioznim pretenzijama turskog predsednika Tajipa Erdogana i oklevanjem da u nekim važnim pojedinostima svoju politiku usaglasi sa očekivanjima zapadnih partnera; ulični protesti u Budimpešti protiv vlade premijera Viktora Orbana, na početku navodno zbog uvođenja poreze na internet a sada sa dodatkom standardne optužbe za „korupciju,” verovatnije su motivisani namerom da se blokira energetska saradnja premijerove vlade sa Ruskom Federacijom; naizgled paranoidno insistiranje potrošene vladajuće garniture u Beogradu da Zapad protiv nje vodi kampanju destabilizacije – možda i nije sasvim bez osnova.

On se ne izvodi u interesu naroda već isključivo stranih faktora koji tim procesom rukovode.

Da li je i na koji način moguće efikasno neutralisati primenu ove subverzivne metodologije, uz minimum institucionalnih potresa i društvenih trzavica?²²

III Protivotrov: kako neutralisati obojeni prevrat?

Sun Cu je tačno primetio da „onaj ko ima strategijsku prednost, pobeduje; onaj ko nema strategijsku prednost, biva poražen – da i ne govorimo o onom generalu koji nije razradio nikakvu strategiju.“ Sun Cu upozorava da je borba za opstanak države „područje smrti i života, staza opstanka i propasti, i stoga se mora što bolje proučiti.“ Za Republiku Srpsku i Rusiju bilo bi katastrofalno ako bi se pokazalo da su ljudi koji brinu o njihovom opstanku „generali koji nisu razradili nikakvu strategiju.“

U vezi sa vrlo specifičnom varijantom prevrata pod nazivom „obojena revolucija,” zahvaljujući skoro dvodecenijskom praktičnom iskustvu širom sveta, na raspolaganju nam je bogat materijal za proučavanje. Dosadašnje iskustvo, uključujući značajne uvide odnedavno stečene u Republici Srpskoj, uči da u borbi za demokratski opstanak društvo koje želi strategijsku prednost nad snagama koje ga podrivaju mora bezuslovno voditi računa bar o sledećim faktorima.

(1) NVO. Prevrat ovakve vrste zavisi od simboličnog odnosa i usklađivanja aktivnosti između lažnih „nevladinih organizacija“ i pažljivo pripremljene i korumpirane političke ekipe, koja naoko lojalno učestvuje u političkom procesu ali samo zato da bi prevratu,

Sun Cu je tačno primetio da „onaj ko ima strategijsku prednost, pobeduje; onaj ko nema strategijsku prednost, biva poražen – da i ne govorimo o onom generalu koji nije razradio nikakvu strategiju.“

Za Republiku Srpsku i Rusiju bilo bi katastrofalno ako bi se pokazalo da su ljudi koji brinu o njihovom opstanku „generali koji nisu razradili nikakvu strategiju.“

²² Radikalne promene u sistemu često jesu neophodne da bi se kvalitet života poboljšao i da bi ljudi stekli uverenje da vladaju svojom sudbinom. Sadržaj takvih politika i reformi je izvan opsega ovih razmatranja. Manifestacije koje tome teže su pozitivna pojava u društvu sve dok idu u prilog široj i dubljoj demokratiji i društvenoj pravdi, a pre svega informisanom donošenju odluka koje su od opštег značaja. Dirigovani prevrati o kojima je ovde reč sa time nemaju ničeg zajedničkog.

kome i ona jednako teži, stekla pokriće legitimnosti. NVO se obično formiraju namenski i određeno vreme pre otpočinjanja operacije u naciljanoj državi. Politička fasada najčešće se sastoji iz već postojećih stranaka za čije programe i namere birači misle da su im „poznati,” neznaјući da su, daleko od očiju javnosti, njihova podmićena ili ucenjena rukovodstva već pristala da posle dolaska na vlast podu u potpuno drugom pravcu. Zadatak NVO je da svojom agitacijom

NVO se obično formiraju namenski i određeno vreme pre otpočinjanja operacije u naciljanoj državi. Politička fasada najčešće se sastoji iz već postojećih stranaka za čije programe i namere birači misle da su im „poznati,” neznaјući da su, daleko od očiju javnosti, njihova podmićena ili ucenjena rukovodstva već pristala da posle dolaska na vlast podu u potpuno drugom pravcu.

pripreme odgovarajuću klimu mišljenja i psihološke uslove za nastup političke garniture.²³ Bez pripremne delatnosti dobro finansiranih NVO i njihovih obučenih kadrova, politička ekipa bi se suočila sa drastično suženim poljem za uspešan rad.

Zato su NVO ona glava hidre koja, figurativno govoreći, mora prvo biti odsečena. Na tom planu Rusija je ispred Republike Srpske, a Sjedinjene Države su ispred obe.²⁴ Usvajanje zakona o nevladinim organizacijama kojim bi se spojila najbolja svojstva američkog i ruskog zakonodavstva i prakse prioriteten je zadatak novog saziva Narodne Skupštine Republike Srpske.

(2) Edukacija. Podizanje javne svesti o činjenici da svi masovni pokreti nisu spontani i autohtonii i da postoje tehnologije pomoću kojih je moguće proizvesti veštačke pojave ove vrste koje se golim okom teško razlikuju od originala, vrlo je zahtevan ali uz pažljivu pripremu sasvim izvodljiv zadatak. Lažne revolucije uspevaju zahvaljujući mimikriji, oponašanju istinski narodnih pokreta. Masovnom obrazovnom kampanjom politički aktivni sloj društva mora se edukovati da kritički razmišlja i postavlja prava pitanja.

²³ Primetna je gruba sličnost sa Irskom Republikanskom Armijom (IRA) u Belfastu. Dok se jedno krilo IRA bavilo „direktnom akcijom“ na ulicama, političko krilo je na prividno redovan način učestvovalo u političkom procesu. Imalo je izabranog predstavnika koji je sedeо u britanskom u parlamentu i kada je nastupio pogodan trenutak povelo je pregovore sa britanskom vladom. Taktički pristupi su se razlikovali, ali strategijski cilj je bio isti.

²⁴ Zakon koji nalaže registrovanje i kontrolu nad organizacijama koje se finansiraju iz inostranstva u SAD je donet još 1938. godine.

(3) **Društveno samoorganizovanje.** Težište suprotstavljanja „obojenoj revoluciji“ preneti sa institucija (koje ionako zakasnelo i neadekvatno reaguju) na građane i civilno društvo. Plaćenicima i obmanutim fantastama zadojenim nabojem negativne energije suprotstaviti dobrovoljce koje nadahnjuje požrtvovana rešenost da opšte dobro (*res publica*) olako ne prepuste uništenju. Ovaj stav bi izgledao utopijski da upravo nije bio praktično potvrđen u Republici Srpskoj. Kao što je Marks postavio Hegela „na glavu,“ sada je vreme da se to isto učini sa subverzivnom doktrinom Džina Šarpa. Samoorganizovani građani, uz samo blagonaklonu neutralnost, bez institucionalne podrške, mogu da poraze plaćeničke falange Džina Šarpa i njihovih obaveštajnih i finansijskih pokrovitelja.

(4) **Proaktivno delovanje.** Uputstvo koje je možda najvažnije glasi: delovati proaktivno. Operativna prepostavka suprotne strane je da će reakcija njihovih protivnika biti *too little, too late* (premalo, isuviše kasno).²⁵ Dosadašnje iskustvo uglavnom opravdava takvu procenu. Savršeni – pa čak i antološki – *post festum* istupi, kao što je bio govor Slobodana Miloševića održan 2. oktobra 2000. godine, nimalo ih ne uznemiruju niti kvare njihove račune. Oni pravilno rezonuju da je puka briljantnost nedovoljna da promeni odnos političkih snaga, a pri tom svesni su da je u danom slučaju meta svoje impresivne proročke sposobnosti demonstrirala isuviše kasno da bi se to odrazilo na razvoj događaja.

Međutim, od trenutka kada se – umesto lagodne formule na koju su navikli – suoče sa pravim otporom, i to svim raspoloživim sredstvima i pravovremeno, prevratnici „obojene

Težište suprotstavljanja „obojenoj revoluciji“ preneti sa institucija (koje ionako zakasnelo i neadekvatno reaguju) na građane i civilno društvo.

Samoorganizovani građani, uz samo blagonaklonu neutralnost, bez institucionalne podrške, mogu da poraze plaćeničke falange Džina Šarpa i njihovih obaveštajnih i finansijskih pokrovitelja.

²⁵ Na um dolazi izjava Lava Trockog, kada je rekao da je „naša najveća prednost nesposobnost protivnika da shvati naše prave ciljeve.“ U tom svetlu taktički saveti bivšeg Trockiste, a sada „demokratskog konvertita“ Džina Šarpa, poprimaju dubok smisao. Konspirativno rukovođenje masovnim pokretom svrstanim ispod lažne zastave, koji vođe usmeravaju u samo njima znanom ali sledbenicima potpuno nepoznatom pravcu ukazuje na model političke akcije koji je sušta suprotnost izvornoj demokratiji. Kada stavimo na stranu Šarpove kitnjaste fraze o „samoooslobodenju,“ zar elitistički stavovi vrlo sličnog ideološkog nadahnuća ne povezuju obe inkarnacije idejnog tvorca „obojene revolucije“?

revolucije” padaju u pometnju i gube svoju najubojitiju strategijsku prednost: inicijativu.

Tokom 2014. godine osvedočili smo se da tehnologija „obojene revolucije“ više nije nesavladivo sredstvo za postizanje

Tokom 2014. godine osvedočili smo se da tehnologija „obojene revolucije“ više nije nesavladivo sredstvo za postizanje političkih ciljeva.

političkih ciljeva. Odgovori i reakcije na ulične izazove nisu svuda i uvek bili adekvatni, ali dobra vest glasi da je sve veći broj specijalista počeo da se bavi ovom značajnom temom. Najvažnije je to da se u analitičkim krugovima koji ovo prate kristališe opšti zaključak da kao što za svaki otrov postoji protivotrov, tako i za svaki izazov (uključujući ovaj) posvećenim trudom moguće je naći odgovarajuće rešenje.

Možda je serijsko izvođenje prevrata po matrici tokom zadnjih nekoliko meseci bilo upravo taj katalizator koji je privukao

kritičku pažnju, čime će se konačno doprineti raščlanjivanju ove zanimljive pojave.

Branimir Kuljanin
Filozofski fakultet
Univerzitet u Banjoj Luci
branimir.kuljanin@unibl.rs

Politika, istorija i kultura

Sažetak: Zapad je oglasio „kraj istorije“ i krenuo u pokoravanje svijeta nakon što je s puta uklonio glavnu prepreku – SSSR i njegove saveznike. Ako su mu ljudi iz svoje naivnosti i neznanja i povjerovali početkom 1990-ih, ubrzo se pokazalo da ga ne vode nikakve plemenite namjere i univerzalne vrijednosti već sebični interesi udruženih imperijalističkih sila, naučenih da žive na tuđi račun. Globalizacija „zapadnih vrijednosti“ već je pokosila mnoge zemlje i narode i ojadila mnoge ljudе. Društva se ne grade i ne drže na sili već na dobroj volji, na duhu i kulturi; to pokazuje čitava pisana istorija stara pet hiljada godina.

Društva se ne grade i ne drže na sili već na dobroj volji, na duhu i kulturi.

Ključne riječi: politika, istorija, kultura, civilizacija, zakon, duh, sloboda.

Uvod

Istinska istorija je uvijek savremena, ona je „nužno pisana sa stanovišta sadašnjosti“¹. Treba da joj se obratimo da bismo imali uvid u ono što se danas događa. Pored saznajne, ona ima i svoju praktičnu vrijednost, razumijevanje sadašnjosti je uslov

Istinska istorija je uvijek savremena, ona je „nužno pisana sa stanovišta sadašnjosti“

za prognoziranje i planiranje budućnosti. Političko planiranje je neophodno sredstvo prilagođavanja društva „izazovima vremena i specifičnosti zemlje, osobenostima njenih regiona... prirodnom i kulturnom specifikom, ka životnim interesima i mentalitetu osnovnih društvenih grupa, a takođe i uslovima uspostavljanja i funkcionisanja svjetskog političkog sistema“². Pojednostavljivanja se u životu skupo plaćaju, i sami nasilnici postaju žrtve svog neznanja i nerazumnosti. Tim više su slabiji dužni da izučavaju i znaju zakone istorijskog života.

SAD su, nakon sloma dvopolarnog svijeta, „novi svjetski poredak“, navodno, zamislile kao „zasnovan na zajedničkom uvažavanju međunarodnih normi i moralnih standarda, a ne na ideološkom sukobu i ravnoteži straha“, „rešavanje nesuglasica mirnim putem“, kao i „osiguranje pravednog postupanja

s domaćim stanovništvom uz puno poštovanje ljudskih prava“³. Mada je u Parizu novembra 1990. potpisani sporazum koji je zvanično bio kraj Hladnog rata, obećanje da će biti uspostavljen „međunarodni sklad i saradnja ubrzo se pokazalo varljivim“⁴, izbili su novi sukobi. Najmoćnija zemlja je uzela sebi za pravo

da uređuje svijet po svom viđenju i volji. U sudaru sile i pravde dugoročno, ipak, pobjeđuje pravda, Bog je Zemlju dao „smjernim duhom“. Današnji političari i svjetska oligarhija ponavljaju već ne jednom viđene greške svojih prethodnika. Još je Špengler u *Propasti Zapada*, nakon gorkog iskustva Prvog svjetskog rata, u nastojanju

¹ Risto Tubić, Pogовор, u: Robin Dž. Kolingvud, *Ideja istorije*, JP Službeni list SCG, Beograd, 2003, str. 316.

² Валерий Н. Растрогуев, *Философия и методология политического планирования*, Седьмая буква, Тверь, 2009, str. 13.

³ Endru Hejvud, *Politika*, CLIO, Beograd, 2004, str. 260.

⁴ Isto, str. 260–261.

da odredi mjesto evropske kulture u svijetu, dao oštru kritiku zapadne istorijske nauke, njenog „evropocentrizma, panlogizma, istorizma, ‘linijske’ usmjerenosti“⁵. On je razlikovao osam kultura, među kojima je zapadna samo jedna, možda ne i najbolja. To su „egipatska, indijska, vavilonska, kineska, ‘apolonska’ (grčko-rimska), ‘faustovska’ (zapadnoevropska) i kultura Maja“⁶. Jedinstvo kulture (umjetnosti, nauke, običaja) je glavna odrednica istorijskog organskog života civilizacija, različitih po mjestu i vremenu svog nastanka, procvata, starenja i smrti.

Jedinstvo kulture (umjetnosti, nauke, običaja) je glavna odrednica istorijskog organskog života civilizacija, različitih po mjestu i vremenu svog nastanka, procvata, starenja i smrti.

Hronopolitika

Političko vrijeme je u klasičnoj teoriji imalo svoj vektor, skalu i društvene i kulturne osobenosti. Ono je istorijska kategorija koja daje život političkim vrijednostima. Još su Grci „razlikovali hronos – formalno vrijeme i kairos – istinsko vrijeme, ispunjeno sadržajem i smislom“⁷ (istakao B. K.). Samo apstraktno mišljenje vrijeme shvata kao prazan oblik, istinski ono je puno napona i raznolikih mogućnosti. Političko vrijeme je „vrijeme – kairos“, vezano za prelomne trenutke i velika istorijska doba. U skladu sa opštom teorijom političkog razvoja razlikujemo formacionu, modernizacionu i civilizacionu podjelu političkog vremena.

Političko vrijeme je u klasičnoj teoriji imalo svoj vektor, skalu i društvene i kulturne osobenosti.

Marksistička teorija društveno-ekonomskih formacija razlikuje pet doba – prvobitnu zajednicu, robovlasništvo, feudalizam, kapitalizam i komunizam. Osnova raspodjele je način proizvodnje materijalnih dobara. On određuje cijelo istorijsko razdoblje, pa i osobenost političkog vremena. Antičko društvo je „prva u istoriji antagonistička formacija“⁸, država je robovlasnička. I feudalizam je bio zasnovan na „vanekonomskoj

⁵ О. Хеффе, В.С. Малахов, В. П. Филатов (ред.), *Современная западная философия, энциклопедический словарь*, Российская академия наук. Институт философии. Революция культурная, Москва, 2009, str. 362.

⁶ Isto, str. 362.

⁷ И. А. Василенко, *Политическая философия*, ИНФРА-М, Москва, 2009, str. 92.

⁸ Е.М.Сергейчук, *Философия истории*, Издательство „Ланъ“, СПб, 2002, s. 207.

prinudi i ličnoj zavisnosti⁹. Iz raspada feudalnog društva nastaju činioci „ekonomске strukture kapitalizma“¹⁰ (istakao B. K.), tu su i korijeni opustošenja savremene politike, njenog raskida sa svakim duhovnim i kulturnim sadržajem. Protivrječnosti između rada

Teorija modernizacije uprostila je sliku. Za nju postoji samo prelaz od tradicionalnog ka savremenom industrijskom društvu, i, prema tome, i dva tipa političkog vremena: tradicionalno i savremeno.

i kapitala vode uspostavljanju vlasti proleterijata i nastanku nove društveno-ekonomске formacije, koja se od socijalizma kreće ka komunizmu.

Teorija modernizacije uprostila je sliku. Za nju postoji samo prelaz od tradicionalnog ka savremenom industrijskom društvu, i, prema tome, i dva tipa političkog vremena: tradicionalno i savremeno. Tu se tradicionalnost vezuje za tromost, zaostalost, arhaičnost i kružnost političkog vremena, a za savremenost, modernost, suprotne odlike – pokretljivost, naprednost i brzo kretanje ka konačnom cilju istorije po pravolinijskoj putanji.

Civilizacija i kultura

Teorija civilizacija razlikuje političke kulture raznih velikih prostora. Podjela istorije na stari, srednji i novi vijek zasnovana je na razlici paganskog, monoteističkog i racionalnog tipa duhovnosti, i njima odgovarajućih društvenih tvorevina.

Teorija civilizacija razlikuje političke kulture raznih velikih prostora.

Drevni, paganski Rim propao je u 5. vijeku, a skoro istovremeno se uzdigao „Novi Rim“, hrišćanski – Vizantija. I hrišćanstvo su razni narodi usvajali u razna vremena, u istoriji nema istovremenih događaja opšteg značaja. Sve civilizacije su, kao i sve organsko, imale istoriju svog razvoja. Da bi se

istorijske pojave mogle na odgovarajući način razvrstati treba razlikovati *stepene* od *tipova* razvoja. Stepeni se razlikuju unutar jednog tipa civilizacije, a tipovi su vrste civilizacija po nekim karakteristikama svog *organetskog* razvoja. Unutrašnja podjela je drugorazredna, glavno je određivanje kulturno-istorijskih tipova kao svojevrsnih samostalnih načina istorijskog razvoja

⁹ Isto, str. 209.

¹⁰ Isto, str. 210.

društva. I pored svega uticaja Rima, Evropa je drukčija od njega po svojim kulturno-civilizacijskim osnovama. Kulturno-istorijski tipovi, „samobitne civilizacije“ (egipatska, kineska, vavilonska, indijska, iranska, jevrejska, helenska, rimska, arapska, germano-romanska ili evropska) nastajale su u različita vremena i razvijale se srazmjerno samostalno u duhu vlastite kulture i istorijskih zadataka koji su nicali pred njima. Razvoj američkih civilizacija je prekinut nasilno.

Samo narodi ili zajednice naroda koji čine ove tipove kao originalne duhovne i društvene tvorevine su istorijski subjekti, samostalni stvaraoci istorije. Ovde treba razlikovati više usamljene, *zatvorene* civilizacije (Indija, Kina) i prijemljive, *otvorene*, kakva je većina njih. Zapad se od cijelog ostalog svijeta razlikuje time što je donekle, u nekim oblastima društvenog života (naučno-tehnički razvoj, prvenstveno), uspio da probije oklop kružnog kretanja i usvoji linijski pravac postojanog napretka. U tome je objašnjenje „zapadnog progrusa i istočnog zastoja“¹¹. Narodi u istoriji mogu da budu: 1) samobitni stvaralački kulturno-istorijski tipovi, 2) rušioci oronulih civilizacija, ili 3) „etnički materijal“¹² za izgradnju civilizacija koje imaju svoje tvoračko načelo. U istoriji pojedinih civilizacija razlikuju se njihovo *etničko*, *političko* i *kulturno* doba. U etničkom razdoblju civilizacija postoji „po sebi“, u političkom se organizuje u jednu ili više država, a u kulturnom u potpunosti razvija svoj duhovni tip. Politička samostalnost je uslov slobodnog samostalnog kulturnog procvata. Treba li tražiti bolju potvrdu od srpske istorije pod Turcima i Germanima? Duhovni razvoj srpskog naroda uveliko je zaustavljen padom pod tuđinsku vlast. Zato je on u određenom smislu okrenut prošlosti, kosovskom mitu u kom prosijava etos slobode.

Politička samostalnost je uslov slobodnog samostalnog kulturnog procvata.

Duhovni razvoj srpskog naroda uveliko je zaustavljen padom pod tuđinsku vlast.

¹¹ Nikolaj Danilevski, *Rusija i Evropa*, Službeni list SRJ, Dosije, Beograd, 1994, str. 104.

¹² Isto, str. 105. Upravo ovu ulogu „etničkog materijala“ Zapad je namijenio Slovenima, uz genocidnu politiku, koju provodi prema *prtavolavnim* narodima (Grci, Srbi, Rusi i drugi). Od deset zemalja sa najvećim padom stanovništva u svijetu osam su pravoslavne, među njima i srpske zemlje.

Civilizacije se razlikuju po svojoj ritmici, ne postoji jedan jedinstven prostor-vrijeme. Jedne su više okrenute prošlosti, izgubljenom raju, druge budućnosti kojoj teže svim snagama. U tome je dramatični paradoks istorije. U susretu dviju civilizacija, dinamičnija sužava prostor tromije. Ovde se postavlja pitanje koliko je politički život uslovljen kulturom? Treba razlikovati 1) *društveno*, sociokulturalno i 2) *političko* vrijeme, mada su ona međusobno povezana. Vrijeme se u raznim civilizacijama računa prema kulturnim događajima koji su ih zasnovali, nastanak vjera bio je odlučujući u njihovoј istoriji. Zato se tako i nazivaju: budistička, hrišćanska, islamska civilizacija.

U susretu dviju civilizacija, dinamičnija sužava prostor tromije.

Prve velike civilizacije vjerovatno su nastale kao rezultat seljenja plemena, što je budilo njihovu radoznalost, duh i svijest uspavane i usklađivane sa prirodnim tokom, u susretu sa njima novim, stranim i nepoznatim narodima, običajima i vjerovanjima. Civilizacije nisu nastale iz odvojenog dejstva rase ili prirodnog okruženja, već njihovim *uzajamnim djelovanjem*. Stanje duševnog blaženstva ili prirodne ravnoteže narušava suparnik koji ima ulogu „Zmije o kojoj se govori u Postanju, Satane u knjizi o

Jovu, Mefista u *Faustu*, ... božjeg para u mitovima o Devici“¹³. Izazov traži odgovor. Adam i Eva u rajskom vrtu su ljudi koji još žive u prirodi, od njenih plodova i Božje ruke, sami još ništa ne stvaraju. Da bi to mogli, moraju se upustiti u istraživanje Božjeg poretku. „Čovekov pad, kao odgovor na iskušenje da pojede voćku sa drveta znanja Boga i Nečastivog, simboliše prihvatanje izazova da se napusti ova dostignuta sjedinjenost i upusti u neki novi razvoj iz koga može – a i ne mora – nastati jedna nova sjedinjenost.

Isterivanje iz Raja u jedan neprijateljski svet u kome Žena mora rađati decu u bolu a muškarac jesti hleb u znoju lica svoga, jeste iskušenje do koga je dovelo prihvatanje Zmijinog izazova¹⁴. Polni čin Adama i Eve do kog je došlo po istjerivanju iz raja u stvari je čin društvenog stvaranja. U susretu sa surovom

¹³ Arnold Tojnbi, *Proučavanje istorije*, JP Službeni list SRJ, Beograd, CID, Podgorica, 2002, str. 61.

¹⁴ Isto, str. 64.

prirodom i neljubaznim ljudima čovjek je morao pokrenuti svoju glavnu sposobnost – „moć svesnog izumevanja“¹⁵. Preokret je bilo umijeće loženja vatre, koje je omogućilo opstanak u hladnim krajevima. Od poslušnosti prirodnom zakonu čovjek prelazi na *osvajanje* prirode. Promjene i opasnosti pokreću duh i misao, volju čitavih naroda. Ključni činilac dramaturgije istorije je *patnja čovjeka*. Iz potrebe i želje za usklađivanjem načina života nastaju nove vjere i kulture. Najstarije sjedilačke civilizacije nastaju u dolinama plodnih rijeka – Nila (egipatska), u Međuriječju (mezopotamska – vavilonska), u dolini Inda (indijska). Nastaju prije oko pet hiljada godina, u trećem milenijumu prije Hrista. U njima i sa njima se podižu prvi gradovi, „gradska revolucija“ je „granica istorijskog i preistorijskog sveta“¹⁶. U gradu je čovjek izašao iz prirode, iz nomadskih naselja i sela, i stvorio svoj svijet. Grad je prokletstvo i blagoslov istorije, on pokreće duh i oslobađa ličnost, istovremeno zatvarajući čovjeka u njegov unutrašnji svijet.

Vjera je oduvijek bila moćan činilac u životu država, *moral* je držao društvo na okupu. Time se objašnjava „nastanak svetog prava“¹⁷, koje je trebalo da dâ trajnost i postojanost državi. Narodi svetog prava postizali su velike rezultate zahvaljujući državnoj i svešteničkoj moći. Međutim, to je rađalo i mogućnost dvostrukе zloupotrebe – sputavanja svega ličnog od strane duhovne i svjetovne vlasti. Svaki lični stav kažnjava se kao svetogrđe, dalji razvoj je u potpunosti onemogućen. Sveti pravo je sudbina, za slobodu, duhovnu kulturu, ti narodi više nisu sposobni. Takav je bio stari Egipat.

Ova drevna zemlja je spona Afrike i Sredozemlja, u njoj su začeti veliki duhovni pokreti. Društveno uređenje Egipta je sveti poredak, vlast je božanska ustanova potekla od nadljudskih bića. „Smatra se da velika sfinga u Gizi predstavlja prikaz sina Sunca – božanskog cara“¹⁸, ona je jedan od najizrazitijih simbola carskog

Od poslušnosti prirodnom zakonu čovjek prelazi na osvajanje prirode.

Vjera je oduvijek bila moćan činilac u životu država, moral je držao društvo na okupu.

¹⁵ Isto, str. 64.

¹⁶ Aleksandar Menj, *Istorija religije*, Plato, Beograd, 2005, str. 34.

¹⁷ Jakob Burkhart, *Razmatranja o svetskoj istoriji*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1996, str. 121.

¹⁸ Aleksandar Menj, *Istorija religije*, str. 35.

samodržavlja kao božanskog poretka. Mada su se dinastije smjenjivale, vjerovanje da je čovjek na vrhu društvene ljestvice ključ sreće svojih podanika je bilo neupitno. Vlast faraona bila je dio kosmičkog poretka, a čitavo društveno uređenje Egipta s njim je dobijalo višu sankciju. Staleški sklop društva postaje nesporan i tokom tri hiljade godina se ne mijenja.

Mada su se dinastije smjenjivale, vjerovanje da je čovjek na vrhu društvene ljestvice ključ sreće svojih podanika je bilo neupitno.

lizovana civilizacija zato što su Sumeri i Akađani, stopivši se oko dviјe hiljade godina prije Hrista u jedan narod, stvorili značajnu kulturu (nauku, književnost, religiju) i preko Vavilonaca je prenijeli Helenima, Jevrejima i drugim narodima. Nazivi dana nedjelje, helenske legende i biblijska simbolika potiču iz drevnog Senara. Otvorenost zemlje izložene napadima nomada ubrzala je razvoj gradova, koji su građeni kao vojne tvrđave.

Lijek za tri neizbjježna zla (starost, patnju i smrt) budizam vidi u miru i spokoju koje donosi askeza. Asketizam nije toliko tjelesni koliko duhovni.

Pravi gospodari ovih gradova bili su mjesni bogovi koji su živjeli u hramovima ili na vrhu stepenaste kule (*zigurata*). Bog je čovjeka stvorio da bi mu u svom kratkom životu kao rob, čija je sudbina unaprijed određena, služio i prinosio žrtve. U duhu i vjerovanju ovog darovitog naroda željnog istine i pravde osjeća se nemoć pred sudbinom – nepravdom, smrti i besmislim postojanja.

Budizam

Buda (rođen, prema raznim izvorima, između 624. i 448. prije Hrista, živio 80 godina) na sanskritu znači „prosvijetljeni“¹⁹, prototip je „božanskog čovjeka“, umnogome sličan savršenim ljudima kakvi su Isus i Mani, osnivači kasnijih vjera. Lijek za tri neizbjježna zla (starost, patnju i smrt) budizam vidi u miru i spokoju koje donosi askeza. Asketizam nije toliko tjelesni koliko

¹⁹ Isto, str. 40.

duhovni. Savladavanje iskušenja, žudnje kroz patnju prosvjetljuje čovjeka, vodi nirvani – duhovnom miru, blaženstvu. Budistička zajednica se okuplja oko ove ideje. Budino učenje usmjereno je na spasenje. Ono je u prihvatanju Budinog zakona (dharma) i njegove zajednice (samgha). Induski budizam je, zajedno sa drugim asketskim pokretima, bio odgovor na raslojeno samodovoljno indusko društvo. On se iz Indije raširio sve do Srednje Azije, Kine, Koreje i Japana, Indokine i Indonezije, razgranavajući se teorijski i praktično u različitim pravcima.

Tokom pet vijekova od svoga nastanka budizam je razvio svoje učenje i način života, uporedo sa razvojem judaizma. Međutim, dok je helenistička civilizacija i kultura izvršila veliki uticaj na Palestinu, u Indiji je susret sa nasleđem Aleksandra Velikog „prošao gotovo nezapaženo“²⁰. Budistička zajednica se širila zajedno sa državom Magadha, koja je gutala „nekadašnje plemenske teritorije“²¹, prelaz sa plemenskog društva na monarhiju pogodovao je tom kretanju.

Induski budizam je, zajedno sa drugim asketskim pokretima, bio odgovor na raslojeno samodovoljno indusko društvo.

Judaizam

U vrijeme velike seobe narodâ, početkom 2. milenijuma prije Hrista, pojavio se jevrejski narod. On dijelom potiče iz Mesopotamije, od Amorita. Njihovi preci su u Egiptu, u koji su došli kao slobodni ljudi, pretvoreni u robe. Napustili su ga, predvođeni Mojsijem, oko 1260. prije Hrista i naselili se u Hananu, u dvanaest plemena.

Car David je, nakon smirivanja oblasti, Jerusalim pretvorio u vjersko središte u kom je „čuvan Kovčeg Božji (Zavetni)“²². Davidov sin, mudri car Solomon (oko 961–22. prije Hrista) izgradio je jerusalimski hram u koji je stavljen Kovčeg. Poslije Solomona, država se podijelila na Izrael i Judeju,

U vrijeme velike seobe narodâ, početkom 2. milenijuma prije Hrista, pojavio se jevrejski narod.

²⁰ Trevor Ling, *Istorija religije Istoka i Zapada*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2000, str. 160.

²¹ Isto, str. 161.

²² Mirča Elijade, *Vodič kroz svjetske religije*, Narodna knjiga, ALFA, Beograd, 1996, str. 202.

sjeverno i južno carstvo. Asirsko carstvo je 722. p. H. pobijedilo Izrael, a vavilonski car Nabukhadnezar (Nabukodonosor) je 587. p. H. uništil prvi jerusalimski hram. Većina stanovništva Judeje preseljena je u Vavilon u ropsstvo, odakle ga je 539. p. H. izbavio osvajač Mesopotamije, persijski car Kir.

Jevrejski narod je bio organizovan teokratski.

Vecina Jevreja vratila se u Jerusalim, gdje su obnovili hram. Jevrejski narod je bio organizovan teokratski. Judejom je upravljaо veliki sveštenik, vremenom uz pomoć savjeta (*sinhedrion*). Mojsijevstvo je postalo stvarnost, u vjeri poučavaju učitelji zakona ili književnici, pojavljuju se bogoslovska učilišta i kuće za molitvu, *sinagoge*, u kojima su vjernici čitali svete knjige i raspravljali o njima. „Iz sinagoga, a ne iz Hrama, razvila se hrišćanska nauka“²³.

Poslije Aleksandra Velikog (323. p. H.), Judejom vladaju Ptolomeji, vladari Egipta, u čijoj je prestonici Aleksandriji bilo dosta Jevreja. Judeju je 198. p. H. osvojilo Seleukidsko carstvo. Antiohije Četvrti je 167. p. H. „ukinuo jevrejski zakon i oskrnavio Hram, postavivši u njega Zevsov kip“²⁴. Makaveji su se pobunili, zauzeli i očistili hram 164. p. H. Sjećanje na taj događaj je osmodnevni praznik novog posvećenja Hanuka. Posljednji od braće Makaveja, Simon, 140. p. H. proglašen je za vrhovnog sveštenika i guvernera.

„Iz sinagoga, a ne iz Hrama, razvila se hrišćanska nauka“.

Hasmoneanska dinastija, koja je tada nastala, i pod rimskim protektoratom obavljala je vjersku dužnost (60. p. H.).

Irod, nadzornik Judeje, u Rimu je 40. p. H. proglašen za cara Jevreja. Od 6. p. H. Judeja je neposredno pod upravom rimskog prefekta, a potom prokuratora. Nasilje prokuratora Florusa je 66. izazvalo pobunu, koju su podržali jevrejski nacionalisti ziloti (*sikari*). Vojska imperatora Vespačijana je 28. avgusta 70. spalila Drugi jerusalimski hram, a u septembru razorila grad. Otpor je 74. ugušen. Pad hrama je osovina oko koje se vrti dalja istorija Jevreja. U gušenju pobune 133. Rimljani su razorili Judeju, Hadrijan je na ruševinama Jerusalima 136. osnovao koloniju Elija Kapitolina. Time je jevrejski narod konačno raseljen. Ima mišljenjâ da je ovo raseljavanje glavni

²³ Salomon Renak, *Orfej, opšta istorija religije*, UTOPIJA, Beograd, 2005, str. 196.

²⁴ Isto, str. 203.

uzrok propasti Rimskog carstva, jer je „u svakoj jevrejskoj opštini bila uspostavljena jedna hrišćanska opština, što je značilo jednu etapu u pobedi hrišćanstva nad antičkim svetom“²⁵. Iz judaizma se razvilo hrišćanstvo, pobijeđeni narod je pobijedio svoje pobjednike. Od kada su raseljeni, Jevreji su među drugim narodima „gotovo uvek proganjani ili ponižavani, ali postojani u svojoj veri“²⁶. Isključeni iz drugih poslova, razvili su trgovinu od koje su se obogatili i zato postali predmet mržnje. Jevrejski vjerski obredi su zabranjeni, ali je položaj Jevreja poboljšan početkom 3. vijeka. Krajem 4. vijeka, u kom je hrišćanstvo postalo rimska državna vjera, Jevrejima je onemogućeno bavljenje javnim poslovima. To stanje je potrajalo sve do 18. vijeka u svim hrišćanskim i muslimanskim zemljama, izuzimajući donekle muslimansku Španiju. Sefardski Jevreji su iz Španije i Portugala protjerani 1492., odnosno 1497., i raselili se u Sjevernu Afriku, Malu i Srednju Aziju, Balkan i sjevernije evropske zemlje. Krajem 19. vijeka stvoren je cionistički pokret, čiji je rezultat stvaranje države Izrael 1948. U genocidu (*holokaust, ha-šoa*) 1937–45. stradalo je oko šest miliona Jevreja. Mada ima svoje čvrsto, nepromjenljivo jezgro, judaizam se ne može shvatiti bez uvida u istoriju jevrejskog naroda.

Jevrejsko Sveti pismo (*Torah nebi'im we ketuvim*, akronim *Tanakh*), „Zakon, proroci i spisi“, nastajalo je 12 vijekova, od 10. p. H. do 2. vijeka. Sadrži tri dijela: Petoknjižje (Toru, Pentateuh), Proroke i druge istorijske i proročke spise. Petoknjižje, koje se pripisuje Mojsiju, sastoji se od knjiga *Postanje*, *Izlazak*, *Levitski zakonik*, *Brojevi* i *Zakoni ponovljeni*. Proroci su podijeljeni na „drevne“ i „nove“ spise. Obuhvataju spise o trojici velikih (Isaija, Jeremija, Jezekilj) i dvanaest malih proroka, tu su i Knjiga Isusa Navina, Knjiga Samuilova i Knjiga o carevima.

Jevreji novu godinu računaju od nastanka svijeta, što se, prema predanju, desilo 3761. godine p. H. (2014. je 5775. po jevrejskom kalendaru). Praznik nove godine je dan Božjeg suda,

Od kada su raseljeni, Jevreji su među drugim narodima „gotovo uvek proganjani ili ponižavani, ali postojani u svojoj veri“.

Jevreji novu godinu računaju od nastanka svijeta, što se, prema predanju, desilo 3761. godine p. H. (2014. je 5775. po jevrejskom kalendaru).

²⁵ Isto, str. 197.

²⁶ Isto, str. 200.

u kom čovjek razmišlja o tome što je uradio u protekloj. Svevišnji rješava ljudsku sudbinu, odlučuje ko će dočekati sljedeću novu godinu. U sinagogama se na novu godinu pjeva: „Svet, svet, svet je tvorac svega stvorenog, sve je ispunjeno božanskom prisutnošću“.

Sveta istorija jevrejskog naroda je linearna, neciklična, kao i hrišćanska, ona se ne zaustavlja na stvaranju i povremenom podmlađivanju svijeta.

Zakonodavstvo Petoknjižja ispunjeno je *zabranama*, ali se „iz njih razvijaju moralne ideje“²⁷, među Deset zapovijesti postoji i potvrDNA: „Poštuj oca svojega i mater svoju...“ (Izl. 20:12), zabrana (nepoštovanja roditelja) postaje moralna norma. Sve zapovijesti izdate su zapovjedničkim tonom za dobro vjernika, koji se ne smiju isprljati kršenjem zabrane.

Judaizam je nastao kao protivstav prema vavilonskom i hananskem mitu, proroci su pokazali nadmoć biblijskog Jahvea nad hananskim bogom Baalom. Jevreji su promijenili značenja hananskih praznika povezujući ih sa „istorijskim“ događajima (prema Bibliji), tako da se judaizam može odrediti kao *religija istorije*²⁸. Hajdeger je za „istorijska društva“ smatrao ona koja se u osnovi „određuju nekim projektom, imaju projekt“²⁹. U tom smislu jevrejsko društvo se može smatrati prvim istorijskim društvom. Sveta istorija jevrejskog naroda je linearna, neciklična,

kao i hrišćanska, ona se ne zaustavlja na stvaranju i povremenom podmlađivanju svijeta. Jevreji su vjerovali da će im Bog kao svom izabranom narodu poslati Mesiju Izbavitelja, koji će ih oslobođiti od zla i kojeg će poštovati svi narodi na zemlji. Poruka prorokâ je moralna, oni su propovijedali pokajanje i prijetili surovim kaznama Boga svojim nevjernim slugama.

Jevrejski apokaliptički³⁰ spisi (*Prva knjiga Enohova, Knjiga veselja, Knjiga o Danielu, Sibilska proročanstva i drugi*) u svom istorijskom, horizontalnom pravcu govore o kraju svijeta, a u vizacionarskom, vertikalnom o sklopu svemira i nebeskom staništu Boga. Ove priče većinom dijele helenističko-jevrejsko vjerovanje u „eon svetske istorije i eshatološki eon, od kojih prvi sadrži nepostojanosti zemaljskog Jerusalima, stalno u strahu od greha i

²⁷ Isto, str. 177.

²⁸ Mirča Elijade, *Vodič kroz svjetske religije*, str. 208.

²⁹ Р. Арон, *Лекции по философии истории*, URSS, Москва, 2010, str. 70.

³⁰ Apokalipsa (grčki) – otkrivanje, otkrivenje.

neprijatelja, a drugi dolazak nebeskog Jerusalima gde će Pravednici naći krune, prijestole i odežde slave koja ih čeka od stvaranja sveta”³¹. Cilj kabale, srednjovjekovnog jevrejskog misticizma, bio je uspostavljanje prvobitnog jedinstva i sklada između čovjeka i svijeta, kontemplativna meditacija i ekstatično sjedinjenje (*unio mystica*) s Bogom.

U hrišćanskoj civilizaciji vrijeme se računa od rođenja Hrista.

Hrišćanstvo

U hrišćanskoj civilizaciji vrijeme se računa od rođenja Hrista. Ovaj način računanja vremena prihvaćen je u 6. vijeku. Do tada vrijeme se u mediteranskim zemljama računalo od osnivanja grada Rima. U 20. vijeku je utvrđeno da se Hristos rodio 7–6. p. n. e., da je godina rođenja uzeta u 6. vijeku netačna. Najpouzdanije svjedočanstvo o životu i djelu Isusa Hrista su jevandelja³², napisana između 40. i 90. godine.

Tokom pet vijekova od vavilonskog ropstva hrišćanstvo je izgrađeno u jevrejskom svijetu spojem „mojsijevskih, persijskih i grčkih doktrina“³³. Već kod velikih proroka nalazi se ideja o dolasku Mesije, Božjeg pomazanika (grčki *christos*, od glagola *chriein* – pomazati), što je odlučujuće uticalo na nastanak hrišćanstva. Jevreji su očekivali da će Mesija biti „pobedonosni ratnik iz Davidovog plemena, koji će se pojaviti u punoj slavi i vratiti nekadašnji sjaj Izraelu“³⁴, ali pojavila se i zamisao u mesijanskim spisima u Starom zavjetu (Zah. 9 : 9, Isa. 42 : 53), koji najavljuju dolazak Hrista, „o krotkom Mesiji, koji podnosi patnje, o Jehovinom sluzi čiji bi dolazak trebalo više da očisti Izrael nego da ga uzvisi“ (istakao B. K.).

Tokom pet vijekova od vavilonskog ropstva hrišćanstvo je izgrađeno u jevrejskom svijetu spojem „mojsijevskih, persijskih i grčkih doktrina“.

Hrišćanstvo je nastalo kao odgovor na težnje čovekoboga, posljednji pokušaj Izraela da uspostavi svjetovno carstvo. Njime se najavljuje nastanak istinskog Carstva Božjeg, mira između Zemlje i Neba. Hristos, odbačen i progonjen, privlači samo one koji su ga

³¹ Mirča Elijade, *Vodič kroz sovjetske religije*, str. 211.

³² Jevandelje (grčki) – radosna vijest.

³³ Salomon Renak, *Orfej, opšta istorija religije*, str. 197.

³⁴ Isto, str. 192.

„slobodno zavoleli i prihvatali“³⁵, prepoznali u „obličju sluge“ (Flp 2 : 6-7). Jevanđelje u sebi obuhvata „veru proroka, budističku žđ za spasenjem, Zaratuštin dinamizam i Konfučijevu čovečnost“³⁶, sabira sve najbolje u etici helenskih filosofa i misticu indijskih mudraca.

Jevanđelje u sebi obuhvata „veru proroka, budističku žđ za spasenjem, Zaratuštin dinamizam i Konfučijevu čovečnost“.

Hrišćanstvo nije novo učenje već Vijest o stvarnom događaju, zemaljskom i nebeskom, kojim se mjeri i sudi sva istorija – prošlost, sadašnjost i budućnost.

U to vrijeme judaizam je bio jedina vjera koja je poštovala Jedinog Boga, Tvorca svijeta, a ne obogotvorene sile prirode. Bog se ljudima otkrivao kao duhovno načelo, koje je postavljalo visoke moralne zahtjeve. Jovan Preteča, koji je govorio da je poslan da pripremi narod za dolazak Božjeg poslanika – Mesije, od ljudi je tražio pokajanje, koje očišćuje dušu kao voda tijelo, da budu pravedni i poštuju Boga. Uoči pogružavanja u vode Jordana (krštenje) ljudi su isповijedali svoje grijeha. Isus, „Jagnje Božje Koje uzima na Se grijehu svijeta“ (Jn 1 : 29), nakon krštenja postio je u pustinji. Galilejci su očekivali da će Mesija, Spasitelj, doći kao car, koji će zauzeti presto, ali on je došao u haljetku da blagoslovi zemlju. Hrist je blag prema ljudskim slabostima, ali ne odustaje od svojih zahtjeva.

Hristos je svoje učenje nazivao Radosna vijest, Blaga vijest (Jevanđelje).

Starješina Hristovih sljedbenika je bio Simon, kojem je on dao nadimak Kifa, kamen (grčki Petar, „petros“), što je znamenje čvrstine vjere, karaktera. Judu nije vodila samo pohlepa, već gubitak vjere u Učitelja, što je dovelo do izdaje.

Hristos je svoje učenje nazivao Radosna vijest, Blaga vijest (*Jevanđelje*). Ona govori o najvišem čovjekovom pozvanju i radosti sjedinjavanja s Tvorcem. Isusova propovijed je upućena „svakoj ličnosti posebno“³⁷. Tvorac je *Otec* koji voli i očekuje uzvratnu ljubav, lično opštenje s njim je nezamjenljivo. Vjerni očekuju da se ispuni njegova volja i da zavlada Carstvo Božje i na nebu i na zemlji, da će ljudi naučiti da se vole i praštaju jedni drugima, odoljeti iskušenjima i zlu koji dolaze iz njih samih i spolja. U molitvi Gospodu na prvom mjestu je volja Božja, a ne ljudske želje.

³⁵ Aleksandar Menj, *Istorija religije*, Plato, Beograd, 2005, str. 205.

³⁶ Isto, str. 204.

³⁷ Isto, str. 213.

Treba pobijediti zlo – bezumne strasti, sebičnost i samoljublje. Ono se prevladava ljubavlju („ljubi bližnjeg svoga kao samog sebe“), priznavanjem i poštovanjem drugog. Čovjek ne treba da sudi, već da saosjeća sa grešnicima pobuđujući ih na pokajanje i žudnju za plemenitim životom. Isus je tražio da se Deset zapovijesti Sinaja, Mojsijevo nasljeđe, ispuni ne kroz zabrane, već istjerivanjem mržnje iz srca, korijena zločina („ljubi neprijatelja svog“). Isus produbljuje i dopunjava etičke zahtjeve Zakona. Zakon osuđuje, a dobrota pobjeđuje zlo. Novi zavjet poziva na praštanje i milost, a ne na osvetu. Hristos i ženi, potisnutoj i poniženoj u starim društvima, vraća ljudsko dostojanstvo. Žene su ga vjerno slijedile, bile na Golgoti u času njegove smrti, ispratile ga do mjesta pogreba i bile prvi svjedoci tajne Vaskrsenja. Jevanđelje ruši sve pregrade, hrišćani čine Božji narod u kome „nema više Judejaca ni Helena... nego je sve i u svemu Hristos“ (Gal 3 : 28, Kol 3 : 11), ljubav. Hrišćanska blagovijest ne otkriva „besmrtnost duše“, već „nadolazeći preporod, vaskrsenje čitavog čoveka“³⁸, novo nebo i novu zemlju u kojima će vladati pravda i zlo biti pobijeđeno. Hrišćanstvo je *vjera u vaskrsenje*, Jevanđelje uči kako treba da živimo.

Besmrtnost i vaskrsenje, Carstvo Božje se ostvaruje u ovom svijetu, istinsko bogatstvo su duhovna blaga. Oko prorokâ su se okupljali „duhovni siromasi“ („nišći duhom“), pravednici koji su nastojali da se oslobole sujete i pohlepe. Takvi su bili i Hristovi učenici: „Blaženi siromašni duhom, jer njihovo je Carstvo Nebesko“ (Mt 5 : 3). „Nišći duhom“ su ljudi koji su dobrovoljno izabrali siromaštvo da bi sabirali blagodatne duhovne darove, siromašni *radi duha*.

Carstvo Božje se u judaizmu smatralo za oslobođenje, spoljašnju pobjedu Izraelja i blagostanje na zemlji. Proroci su vjerovali u pobjedu nad zlom i *preobražaj* svijeta. Ljudsku dušu podižu iznad prirode „težnja ka besmrtnosti i težnja ka pravičnosti“³⁹, moralnom životu. Dva najveća neprijatelja čovjeka „greh i smrt“⁴⁰

Isus produbljuje i dopunjava etičke zahtjeve Zakona. Zakon osuđuje, a dobrota pobjeđuje zlo.

Novi zavjet poziva na praštanje i milost, a ne na osvetu. Hristos i ženi, potisnutoj i poniženoj u starim društvima, vraća ljudsko dostojanstvo.

³⁸ Isto, str. 217.

³⁹ Vladimir Solovjov, Duhovne osnove života, u: *Duhovne osnove života. Smisao ljubavi*, BRIMO, Beograd, 2001, str. 19-125.

⁴⁰ Isto, str. 23.

drže nas u svojoj vlasti. Tri osnovne vrste grijeha su *pohlepa, sujetu i vlastoljublje*. Požuda je grijeh ploti, prevaga čulnosti nad umom i voljom, odnosno robovanje tijelu, grijeh uma – sujetu, samoljublje, a najteži je „*vlastoljublje koje dovodi do nasilja*“⁴¹ (istakao B. K.). Strast tijela pobjeđuje se čistotom (svođenje potreba na najmanju mjeru – ‘hljeb nasušni’ – askeza, omogućava njihovo zadovoljenje). Gordostuma se savladava smirenjem, usvajanjem istine Božje kao jedinog istinitog dobra. Samoljublje slabi volju u borbi protiv iskušenja i predaje dušu strastima, samovolji i nepravdi.

Čovjek ne živi po zakonu već po blagodati, on je duhovno biće.

Bezgranično samoljublje vodi u ludilo i iskušenje nasilnog potčinjavanja svijeta „višoju“ istini, ličnoj ili „božjoj“, što je najopasnije. Upravo s tom opasnošću, težnjom ka bezgraničnoj moći i vlasti putem obmane i nasilja, suočen je savremeni svijet. Zlo se pobjeđuje krotkošću i blagošću. U božanskoj blagodati se začinje novi duhovni život. Čovjek ne živi po zakonu već po blagodati, on je duhovno biće. Hristos je začetnik novog blagodatnog života, on je svojom *dobrovoljnom* žrtvom pokazao čovjeku palom u grijeh sebičnosti put povratka zaboravljenoj i prezrenoj ljubavi i bratstvu cijelog ljudskog roda.

Hristos je začetnik novog blagodatnog života, on je svojom dobrovoljnom žrtvom pokazao čovjeku palom u grijeh sebičnosti put povratka zaboravljenoj i prezrenoj ljubavi i bratstvu cijelog ljudskog roda. Zato ga zovu Car Nebeski.

cijelog ljudskog roda. Zato ga zovu Car Nebeski. Njegovo je carstvo u srcima ljudi, „nije od ovoga svijeta“ (Jn 18 : 36). Nikakva zemaljska sreća ne može se mjeriti sa duhovnom punoćom. Zemaljska sreća je krhka, Carstvo Božje je „život u pravdi Božjoj“⁴², ono čovjeka čini sretnim i zadovoljnim. Ono pripada mirotvorcima i samilosnim, čistim srcem i pravednicima. Blaga vijest Isusa Hrista je „vest o spasenju od duhovne smrti, o uključenju sveta u Božanski život kao njegov najviši cilj“⁴³; spasenje dolazi u svijet ukoliko u ljudskim srcima vlada ljubav. Može li čovjek, bijedni smrtni stvor zarobljen bezbrojnim strastima i neznanjem, ispuniti Hristov zavjet ljubavi?

Protiv Hrista se podiglo sve зло, svi ljudski grijesi i predrasude. Kada se na Pashu uputio prema Jerusalimu, njegovi učenici su pomislili da će Božje Carstvo biti „osvojeno silom“ (Mt

⁴¹ Isto, str. 42.

⁴² Aleksandar Menj, *Istorija religije*, str. 218.

⁴³ Isto, str. 218.

11 : 12). Surovi upravitelj Pontije Pilat je na svaku Pashu očekivao pobunu naroda protiv rimske vlasti, Isusovi učenici su se nadali da će on postati njen vođa. Ali, on se brinuo za duhovno stanje naroda. Fariseji su ga optužili da potkopava pobožnost života zato što je poučavao da je milosrđe, ljubav prema Bogu i ljudima viša i važnija nego obred, poštovanje propisa. U Jerusalimu, na jugu, nisu priznali Hrista, u njegovu zajednicu su ušli pretežno Galilejci, žitelji sjeverne Palestine. I čudotvorna iscijeljenja od duševnih i drugih bolesti, koje su bile jako raširene u to prelomno vrijeme, izazvala su nemir i bijes jerusalimskih čuvara Zakona.

Hristos je otvoreno govorio da su čuda znak njegovog poslanstva, jer ga šalje Otac koji daruje život i blagoslov. Isus je ovim kršio Zakon i uz to sebe nazivao Sinom Božnjim. Na zahtjev da dâ „znak s neba“, koji bi potvrdio njegove riječi, Isus je odgovorio da ga zli i zavidljivi neće vidjeti, da je i sama njegova propovijed dovoljan znak ljubavi Božje. Hristos je došao da srca ljudi otvori dobru, a ne da na moći uspostavi zemaljsko carstvo. Od ljudi je očekivao duhovni i moralni podvig. Po naređenju cara Iroda, Jovanu Krstitelju su odsjekli glavu zato što je, ne misleći o sebi, ukazivao na njegov nedostojan život. Za šire propovijedanje Jevanđelja izabrana su dvanaestorica poslanika (grčki: apostola), koji su napačenima nosili duhovno i tjelesno iscijeljenje.

Najtajanstvenije, glavno u Novom zavjetu jeste to što Isus sebe naziva Jedinim Sinom Božnjim, on nije prorok, čovjek koji je otkrio i obznanjuje istinu, već sam Sušti. Učenja o spasenju svijeta rješenje nalaze u: 1) boljem uređenju društva (Platon), 2) mističkom sozercanju i bjekstvu od života (Buda), 3) preobraženju (Izrailj i Iran). Duhovni pad u grijeh izazvali su prvi ljudi koji su poželjeli da vladaju svijetom samostalno, *nezavisno* od Tvorca. Glavna blagovijest Biblije jeste da Bog nije napustio pali svijet, on poziva pravednike da ga iz mraka bezumlja povedu prema njemu. Većina proroka je Spasitelja vidjela kao moćnog pobjednika, narod se nadao da će moćni vođa srušiti vlast Rimljana, ali „Isus je otkrio da se Bogojavljenje odigralo u njemu samom“⁴⁴, da je on

Po naređenju cara Iroda, Jovanu Krstitelju su odsjekli glavu zato što je, ne misleći o sebi, ukazivao na njegov nedostojan život.

Najtajanstvenije, glavno u Novom zavjetu jeste to što Isus sebe naziva Jedinim Sinom Božnjim, on nije prorok, čovjek koji je otkrio i obznanjuje istinu, već sam Sušti.

⁴⁴ Isto, str. 223.

željno čekani Mesija. Bog je progovorio u skromnom čovjeku iz Nazareta, „Sinu Boga Živoga“. Hristos je čuvao ljudsku slobodu, ljudi nije pritiskao svojom moći; tražio je sinove i braću koja će ga *nesebično* zavoljeti, a ne robeve. Ali, jerarsi starozavjetne Crkve

Čovjek je pozvan da sudi svojim vlastitim duhom, nezavisno od svih autoriteta.

ostali su vjerni nasljeđu, nisu htjeli da čuju Hristovu propovijed. Istinu nisu vidjeli zaslijepljeni svojom snagom. Umjesto preispitivanja svojih uvjerenja, osudili su ga. Juda je ponudio judejskim vlastima da Isusa uhvate noću izvan grada, ne privlačeći pažnju naroda, i za svoju izdaju uzeo ponuđenih 30 srebrnjaka.

Prilikom hapšenja u Getsimanskom vrtu, prišao je Isusu i poljubio ga, rekavši pritom: „Pozdravljam Te, Ravi“, da rimski vojnici ne bi greškom uhapsili nekog drugog. Isus je shvatio da ga pozdravom izdaje. Hrista nisu razapeli radi samog njegovog učenja, već zato što je kao Mesija, Car, bio opasan za rimsku vlast zasnovanu na sili. Pilat je, po istočnjačkom običaju, licemjerno vodom oprao ruke da pokaže da na njima nije krv pravednika prebacujući krivicu na sam narod, koji je, podbunjivan od sveštenikâ, tražio kaznu. Isus je razapet na krstu na pashalni petak 7. aprila 30. godine. Brdo Golgota („Lobanja“), nazvano tako po svom obliku, nosi mističnu

simboliku usuda čovjekovog. Čovjek je pozvan da sudi svojim vlastitim duhom, nezavisno od svih autoriteta. Rimljani su, vjerni sili, osuđene razapinjali kraj drumova da bi zastrašili nepokorne. Raspeće je bilo surova kazna. Osuđenog su živog kroz dlanove i stopala prikivali za krst i ostavljali da lagano umire u mukama. „Oče, oprosti im, jer ne znaju šta čine“ (Lk 23 : 34), bile su

Hristove riječi na postupak bezumnikâ. Isus, Sin Čovječji, koji je svjedočio o istini i obećao ljudima da će ih odvesti u Carstvo Božje, ležao je mrtav. Užas i sumnja obuzeli su njegove učenike. Ali, nakon smrti uslijedilo je Vaskrsenje. Hristos je svoj *duh* predao svojim učenicima, on vaskrsava u svjedočanstvima apostola Pavla i u jevanđeljima. Misao apostola Pavla „telo duhovno“ (1 Kor 15 : 44) je ključ razumijevanja pashalne tajne. Duhovno Vaskrsenje, vjera, zalog je pobjede dobra nad zlom.

Pasha, stari jevrejski praznik sjećanja na izbavljenje iz egipatskog ropstva, postao je glavno svetotainstvo hrišćanske

crkve. Sveti hljeb stradanja obznanjuje stradanje Isusa Hrista, lomljenje hljeba i ispijeno vino su uspomena na lomljenje ploti i prolivenu krv Hristovu za mnoge radi izbavljenja od grijeha. Pasha Novog zavjeta je uspomena na izbavljenje od ropstva i grijeha koje

će dobiti oni koji vjeruju u Hrista, u ljubav, i sjedinjuju se s njim u svom životu. Pričešće (Evharistija), sveta tajna lomljenja hljeba i blagodarenja, postala je najvažniji znak ovog sjedinjenja. Vaskrsenje Hristovo je pobjeda duha, koja je ploti dala viši oblik postojanja. Ono je jamstvo nepobjedivosti dobra. Vaskrsli Hristos je 40. dan poslije Pashe rekao svojim učenicima: „Idite, dakle, i naučite sve narode krsteći ih va ime Oca i Sina i Svetoga Duha“

(Mt 28 : 19-20). Hristova crkva, koju je činilo nekoliko desetina ljudi, preživjela je vijekove, rušenje carstava i civilizacija, i prostire se širom svijeta od Evrope i Amerike do Australije. Hrišćanstvo je objedinilo nade starog svijeta o sabornom jedinstvu, doprinijelo duhovnom ozdravljenju i oslobođenju čovjeka. Čovjek je Sin Božji, satvorac Božjih zamisli. Umjesto tame sile i spoljašnje veličine svijet je obasjala svjetlost Hristova i ljubav Oca Nebeskog. Tajna snage Crkve je u *Sinu Čovjekovom* koji je „juče i danas ovaj isti i va vijek“ (Jevr 13 : 8). Stubove Rima, koji je od malog grada postao svjetska država zahvaljujući laži i sili, potresao je isposnik u haljetku iz Nazareta, „judejski car“ blizak ljudskom srcu. Porodica Hristovih sljedbenika, opština, bratstvo *nazarećana*, imalo je „jedno srce i jednu dušu“ (Dela, 34 : 32), širilo se nezadrživo. Novi zavjet je kroz predanje i *Bibliju* čuvao čvrstu vezu sa nasljeđem Izraela.

U Blagoj vijesti se ispunjavao Božji Zakon. Hristos nije došao da ga sruši već ispuni ljubavlju, slobodnom voljom čovjekovom. Na dan Pedesetnice 30. godine Sveti Duh je sišao na apostole: „razdijeljeni jezici kao ognjeni“ (Dela 2 : 2-3) su jednim, svjetskim duhom Jevandjelja povezivali zemlje i narode. Do juče bojažljivi, Svetim Duhom preobraženi učenici postadoše smjeli blagovjesnici Spasitelja.

Hristova crkva, koju je činilo nekoliko desetina ljudi, preživjela je vijekove, rušenje carstava i civilizacija, i prostire se širom svijeta od Evrope i Amerike do Australije.

Hrišćanstvo je objedinilo nade starog svijeta o sabornom jedinstvu, doprinijelo duhovnom ozdravljenju i oslobođenju čovjeka.

Muhamedanstvo

Islam, jedna od tri svjetske monoteističke vjere, vrijeme računa od kada je Božji poslanik Muhamed (arapski: hvale dostojan) (570–632) počeo da je propovijeda, posvetivši se ispunjenju Božje volje (1. hidžretska, 622. hrišćanske ere). „Putovanje proroka iz Meke u Medinu, koje je počelo 10. septembra 622. godine i otvorilo

Islam, jedna od tri svjetske monoteističke vjere.

novu eru u istoriji islama, poznato je pod nazivom *hidžra* (‘preseljenje’). Od tog trenutka počinje računanje vremena po muslimanskom lunarnom kalendaru⁴⁵ (2014. je 1435–36. godina, postoje neke razlike u računanju vremena), a grad Jasrib se naziva Medina (Madinat al Nabi, ‘grad proroka’). Muslimanska zajednica, nastala početkom 7. vijeka u Arabiji, danas okuplja blizu 1,5 milijardi ljudi širom svijeta, ne samo u Aziji i Africi. Islam je „istovremeno etnička i konfesionalna religija“⁴⁶, on je, slično jevrejstvu i hindizmu, zadržao arapski etnički duh i karakter, mada teži da bude univerzalno učenje. Poseban značaj ima arapski, jezik svete knjige Kurana. Kao konfesionalna vjera, islam je blizak budizmu i hrišćanstvu, univerzalan po učenju i rasprostranjenosti u svim dijelovima svijeta.

„Putovanje proroka iz Meke u Medinu, koje je počelo 10. septembra 622. godine i otvorilo novu eru u istoriji islama, poznato je pod nazivom hidžra (‘preseljenje’).

U vreloj Arabiji sunce je smatrano „strašnim i pogubnim božanstvom“⁴⁷, slavili su svježinu noći, mjesec i kišu. Svetu zemlju, „dom božji“ (bejt-el), obično kamen ili drvo, ponekad je ograđivana kockastim zdanjem (*kaba* – kocka, arapski). Jedno od najpoštovanijih bilo je „crni kamen Kabe iz Meke“: dodirujući ga vjernici su iz njega crpili snagu. Za duše Arapa nadmetali su se judaizam i hrišćanstvo i u tome imali izvjesnog uspjeha, posebno u Mekiji. Hodočasnici su na veliki godišnji praznik (*hadj*), vrijeme primirja, posjećivali Meku. Ona je, smještena na raskrsnici puteva, bila i središte društvenog života.

Božansko otkrovenje ljudima nalazi se u svetoj knjizi nove vjere, *Kuranu*: Tvorac, „Jedini Sistemogući Bog je zbog svoje ljubavi

⁴⁵ Aleksandar Menj, *Istorija religije*, str. 474.

⁴⁶ Kit Krim (urednik), *Enciklopedija živilih religija*, NOLIT, Beograd, 2004, str. 291.

⁴⁷ Aleksandar Menj, *Istorija religije*, str. 465.

počeo da se otkriva ljudima”⁴⁸ preko praroditelja Adama, a potom prorokâ, među kojima su značajniji Nuh (Noje), Ibrahim (Abraham), Musa (Mojsije) i Isa (Isus). Punoća Božje istine, konačna Riječ Božja, Volja Tvorca otkrivena je Muhamedu. „Jevrejske i hrišćanske svete knjige su drugostepene u odnosu na muslimansku, one mogu poslužiti kao hronološki, pa čak i teološki, uvod u islam”⁴⁹. Na kraju vremena na Božjem sudu grešnici će gorjeti u vječnom ognju pakla, a pravednici će biti udostojeni vječnog blaženstva.

Ljudi moraju da poštiju roditelje i bližnje, treba da budu pravedni, milosrdni i dobri, umjereni u svojim riječima i djelima. Moraju se potčiniti poretku i volji Božjoj, zato se vjera zove *islam* (arapski: pokornost), a njeni sljedbenici *muslimani* („pokorni Bogu”, „vjerujući”). Muslimani na molitvi klanjaju, čelom dodiruju zemlju, čime izražavaju svoju pokornost Bogu. Trebalo je ukrotiti divlje naravi koje su u to vrijeme vladale arabijskim plemenima. Građani Jasriba, da bi izašli iz sukoba dva glavna plemena, primili su islam i pozvali Muhameda da se preseli kod njih.

Ljudi moraju da poštiju roditelje i bližnje, treba da budu pravedni, milosrdni i dobri, umjereni u svojim riječima i djelima.

Vjera i vlast

Istorijsko iskustvo pokazuje da „klasična formula cuius regio eius religio”⁵⁰, pronađena i primjenjivana u Njemačkoj, može da daje i suprotne rezultate od željenih i očekivanih. U Srednjoj Evropi nasilno je uvođenje hrišćanskih vjeroispovijesti nanjelo štetu i katolicima i protestantima, zapadno hrišćanstvo je duhovno osiromašilo zato što je bilo toliko zavisno od političkog starateljstva države. Primjena političke sile u doba vjerskih ratova potkopala je „same temelje vere u dušama onih za čiju su se odanost suparničke crkve borile”⁵¹. Vjerska borbenost ne porađa vjeru već skepticizam. Fanatizam

Primjena političke sile u doba vjerskih ratova potkopala je „same temelje vere u dušama onih za čiju su se odanost suparničke crkve borile”.

⁴⁸ Isto, str. 470.

⁴⁹ Kit Krim (urednik), *Enciklopedija živih religija*, str. 291.

⁵⁰ Arnold Tojnbi, *Proučavanje istorije*, JP Službeni list SRJ Beograd, CID Podgorica, 2002, str. 411.

⁵¹ Isto, str. 411.

je gasio vjeru od 17. sve do 20. vijeka, zločin potčinjavanja vjere politici je počinjen još u 16. vijeku. Zapadno hrišćanstvo životno je upravo obrnuto srazmjerne njegovoj potčinjenosti svjetovnoj vlasti. Vjera, u pravilu, na dugi rok gubi ako traži starateljstvo ili

Svijet i istorija saznatljivi su toliko koliko je velika ljudska sposobnost da ih „pojmi kao cjelinu.“

se potčinjava državi. Izuzetak je islam, koji je postao svjetska vjera zahvaljujući političkoj i vojnoj moći još u medinskom razdoblju Muhamedovog djelovanja. U tom smislu „hidžrah“ je prije datum rušenja islama nego njegovog proslavljanja. Sami arapski osvajači su se u širenju svoje vjere više oslanjali na slabosti novih podanika ('islam ili veliki porez') nego na vlastitu silu ('islam ili smrt'). Ipak, ideja cuius regio eius religio je u cjelini zamka i obmana. Prihvatljivija je formula „religio regionis religio regis“⁵², vladari koji su prihvatili vjeru većine ili najuticajnijeg dijela svog stanovništva imali su jači oslonac za svoju politiku. Konstantin Veliki je bio tako uspješan vladar zato što se priklonio narodu, narodnoj vjeri u Hrista.

Istorija i kultura

Vjere kao sistemi vrijednosti i normi na kojima su civilizacije zasnovane proistичale su jedna iz druge logikom izazova i odgovora.

Svijet i istorija saznatljivi su toliko koliko je velika ljudska sposobnost da ih „pojmi kao cjelinu“⁵³, polje istorijskog istraživanja, istorijski horizont mora biti raširen do „mišljenja kategorijama cijele civilizacije“⁵⁴, ne može se ograničiti nacionalnim ili nekim drugim granicama. I civilizacije su uzak okvir istraživanja, jer su, kao i nacije, brojne i međusobno protivrječne. Islam i hrišćanstvo nisu se prijateljski susretali, naprotiv, istorija je puna ratova ovih dvaju svjetova.

Vjere kao sistemi vrijednosti i normi na kojima su civilizacije zasnovane proistичale su jedna iz druge logikom izazova i odgovora. Novi zavjet bio je odgovor na Stari zavjet, Božja blagodat je bila

⁵² Isto, str. 418.

⁵³ Арнолд Дж. Тойнби, *Цивилизация перед судом истории* Сборник, Москва, Издательская группа ПРОГРЕСС, КУЛЬТУРА – Санкт-Петербург, Ювента, 1996, str. 20.

⁵⁴ Isto, str. 20.

ispunjenoje Zakona slobodnom voljom, srcem i ličnim ubjedjenjem, a ne autoritetom i spoljašnjom prinudom društva i države, duhovne i svjetovne vlasti. I islam je nastao po logici istorijskog paradoksa, kao odgovor na hrišćanstvo. Tri monoteističke vjere – judaizam, hrišćanstvo i islam, svi nastali na jednom srazmjerne malom prostoru (Levant, Istočno Sredozemlje), na stjecištu svjetskih puteva sa Istoka na Zapad i Sjevera na Jug, mogu se posmatrati kao jedan razvojni istorijski tok, s tim da islam, „novojudaizam s mačem“ (N. Fjodorov) nije napredak, već povratak na silu.

Jevreji su se okrenuli obnovi svoje države, cionizam niče kada su shvatili da „demokratija ne rešava jevrejski problem, kao što je cela prosvećena Evropa verovala posle Francuske revolucije“⁵⁵. Upravo je moderna demokratija porodila antisemitizam, a on cionizam. Nasuprot ideologiji pojedinačne asimilacije Jevreja u evropske nacije, jevrejski narod se odlučio da opstanak judaističkog društva i kulture obezbijedi stvaranjem svoje nacionalne države. Jugoslavija je nestala u građanskom ratu koji se mogao izbjegći da je bilo dobre volje najmoćnijih učesnika drame. Ali, oni su umjesto razgovora izabrali isključivost, silu i nasilje. Podijeljena je ne samo Jugoslavija, već i Bosna i Hercegovina i Srbija, po istom kulturno-civilizacijskom načelu. Ali, to nije smisao i svrha nastanka i postojanja civilizacija i kultura.

Novozavjetna vjera u Spasitelja bila je i ostaje duhovno središte svijeta, a pravoslavna Crkva mjesto okupljanja ljudi i naroda u istinski ljudsku zajednicu. Mada je lakše „nevolje svaliti na Alaha, ili na Laplasove matematičke zakone prirode“, treba da znamo da je *voljni čin* takođe „pojava u prirodi“⁵⁶, povezana s duhovnim i tjelesnim sklopolom čovjeka. Uloga ličnosti nezamjenljiva je u stvaranju novog društva, apostol Petar nije slučajno dobio svoje ime. Čovjek je „suštastvo istorijsko, zato što se određuje projektom“⁵⁷,

Jevreji su se okrenuli obnovi svoje države, cionizam niče kada su shvatili da „demokratija ne rešava jevrejski problem, kao što je cela prosvećena Evropa verovala posle Francuske revolucije“.

Upravo je moderna demokratija porodila antisemitizam, a on cionizam.

⁵⁵ Fransoa Fire, *Radionica istorije*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 1994, str. 337–338.

⁵⁶ Lav Nikolajević Gumičev, *Etnogeneza i biosfera zemlje*, CID, Podgorica, 2005, str. 522.

⁵⁷ P. Aron, *Лекции по философии истории*, str. 70.

vjera da je ljubav najveća snaga daje mu nadu u borbi sa nesrećom i zlom.

Zaključak

Savremeni globalizovani svijet suočen je sa potrebom pronalaženja i usvajanja zajedničkog sistema vrijednosti da bi ljudi raznih kultura mogli da žive zajedno, u miru i saradnji.

dobra namjera, ali nije riješila problem. Mi danas više ne živimo u postreligioznom, već u *postsekularnom* svijetu – razvijanje političke kulture dijaloga, međusobnog uvažavanja, jeste put izlaska iz zasljepljenosti i isključivosti, koja je, oslonjena na silu, uveliko ovladala duhom mnogih ljudi i vlada širom svijeta.

Protiv imperijalne politike savremenog Rima treba objediniti napore cijelog svijeta da bi se sačuvalo duhovno bogatstvo mukotrprno stvarano hiljadama godina.

Rima treba objediniti napore cijelog svijeta da bi se sačuvalo duhovno bogatstvo mukotrprno stvarano hiljadama godina.

Savremeni globalizovani svijet suočen je sa potrebom pronalaženja i usvajanja zajedničkog sistema vrijednosti da bi ljudi raznih kultura mogli da žive zajedno, u miru i saradnji. Ako su vjere svojevremeno povezivale razne narode u jedinstvene duhovne zajednice na velikim prostorima, one danas razdvajaju ljudi. Živjeti u duhu najviših vrijednosti znači biti otvoren prema čitavom duhovnom naslijedu i bogatstvu svijeta. Komunistička zabrana vjere bila je

Saborno jedinstvo u ljubavi i slobodi jeste istorijsko iskustvo Hristove Crkve, kojem su težile i velike pravoslavne teokratije – vizantijska i ruska imperija. „Kraj istorije“ je pokušaj oduzimanja slobode, ne samo prošlosti već i budućnosti, velikim narodima i civilizacijama starijim i duhovno plodnijim nego što je savremena atlantska, koja je naumila da pokori svijet pustošeći ga. Protiv imperijalne politike savremenog

je savremena atlantska, koja je naumila da pokori svijet pustošeći ga. Protiv imperijalne politike savremenog

Literatura

Арон, Р.: *Лекции по философии истории*, URSS, Москва, 2010.

Burkhart, J.: *Razmatranja o svetskoj istoriji*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1996.

- Василенко, И.А.: *Политическая философия*, ИНФРА-М, Москва, 2009.
- Gumiljov, Lav N.: *Etnogeneza i biosfera zemlje*, CID, Podgorica, 2005.
- Danilevski, N.: *Rusija i Evropa*, Službeni list SRJ, Dosije, Beograd, 1994.
- Elijade, M.: *Vodič kroz svjetske religije*, Narodna knjiga, ALFA, Beograd, 1996.
- Krim, K. (urednik): *Enciklopedija živih religija*, NOLIT, Beograd, 2004.
- Ling, T.: *Istorija religije Istoka i Zapada*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2000.
- Menj, A.: *Istorija religije*, Plato, Beograd, 2005.
- Расторгуев, В. Н.: *Философия и методология политического планирования*, Седьмая буква, Тверь, 2009.
- Renak, S.: *Orfej, opšta istorija religije*, UTOPIJA, Beograd, 2005.
- Сергейчук, Е.М.: *Философия истории*, Издательство Лань, СПб, 2002.
- Solovjov, V.: Duhovne osnove života, u: *Duhovne osnove života. Smisao ljubavi*, BRIMO, Beograd, 2001, str. 19–125.
- Tojnbi, A.: *Proučavanje istorije*, JP Službeni list SRJ Beograd, CID Podgorica, 2002.
- Тойнби, А. Дж.: *Цивилизация перед судом истории* Сборник, Москва, Издательская группа ПРОГРЕСС, КУЛЬТУРА – Санкт-Петербург, Ювента, 1996.
- Tubić, R.: Pogovor, u: Robin Dž. Kolingvud, *Ideja istorije*, JP Službeni lit SCG, Beograd, 2003.
- Fire, F.: *Radionica istorije*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 1994.
- Hejvud, E.: *Politika*, CLIO, Beograd, 2004.
- Хеффе, О., Малахов, В.С., Филатов, В.П. (ред.): *Современная западная философия, энциклопедический словарь*, Российская академия наук, Институт философии, Революция культурная, Москва, 2009.

Slobodan Nagradić

Glosa o političkoj zloupotrebi tradicije

Na jednostavno pitanje: ima li političke zloupotrebe tradicije kod nas danas, odgovor je, makar sa stanovišta koje mi zastupamo i sa kojeg u ovoj kratkoj raspravi polazimo u promišljanju i elaboraciji fenomena zloupotrebe tradicije, jasan i nesporan - ima. Pod konstrukcijom „kod nas“ mislimo prije svega na srpski etnički, jezički, kulturni, duhovni, običajni i tradicijski prostor, a zatim i na srpski državni i istorijski kontekst, dok pod pojmom „danasm“ mislimo na vremenski period od raspada socijalističkog društvenog uređenja i političkog sistema, te „smrti“ država koje su bile njima legitimisane, kao što je bila i naša prethodna otadžbina, SFR Jugoslavija, a što se poklapa sa epohom, simbolički započetom rušenjem Berlinskog zida 1989. godine, a završenom „urušavanjem“ SSSR-a i razbijanjem druge Jugoslavije 1992, pa do naših dana, sve do ove, 2014. godine. To je, dakle, socioistorijska pozadina, predtekst i kontekst unutar kojeg će se kretati naša analiza, iz kojeg će se navoditi primjeri i akumulisati argumenti u prilog teza koje budu (us)postavljane, zastupane i osvješćivane.

Na jednostavno pitanje: ima li političke zloupotrebe tradicije kod nas danas, odgovor je, makar sa stanovišta koje mi zastupamo i sa kojeg u ovoj kratkoj raspravi polazimo u promišljanju i elaboraciji fenomena zloupotrebe tradicije, jasan i nesporan - ima.

Dakako, prije bilo kakvih naznaka i, eventualno, kolikotoliko suvisle elaboracije nekih elemenata političke zloupotrebe, treba reći koju riječ o samoj tradiciji, makar naznačiti šta pod njom podrazumijevamo. Naravno, u kontekstu njenog uticaja na sadržaj (ontologiju) i forme manifestovanja (fenomenologiju) identiteta kao krajnjeg telos-a cjelokupne rasprave o ovoj temi, a i ja sam izgovaram ovu kratku glosu. Obično se, a naročito u kolokvijalnom, zdravorazumskom „diskursu“ i u većini medija komunikacije, tradicija (interp)(t)retira kao nešto što se odnosi na prošlost, na ono što je bilo, što je naslijedeno, što su preci ostavili potomcima i sl., zbog čega se ta riječ latinskog porijekla na srpski jezik prevodi i tumači kao baština, kao nasljeđe, predaja/predanje. Tradicija se, dakle, u tim laičkim i svakodnevnim interpretacijama doživjava prvenstveno kao ono što je prošlo(st), što je stvar (o)sjećanja i, eventualno, imitacije, ponavljanja nekih sadržaja i formi života iz prošlosti u današnje vrijeme.

Tradicija se, dakle, u tim laičkim i svakodnevnim interpretacijama doživjava prvenstveno kao ono što je prošlo(st), što je stvar (o)sjećanja i, eventualno, imitacije, ponavljanja nekih sadržaja i formi života iz prošlosti u današnje vrijeme.

doživjava prvenstveno kao ono što je prošlo(st), što je stvar (o)sjećanja i, eventualno, imitacije, ponavljanja nekih sadržaja i formi života iz prošlosti u današnje vrijeme.

Praktična konsekvensija te „filozofije“, tj. takvog simplifikovanog, jednodimenzionalnog razumijevanja tradicije jeste njenovo svodenje na i identifikacija sa folklorom, sa starinskim, arhaičnim igranjem (plesovi, narodna kola i sl.) i pjevanjem, ritualima, sa pojedinim jednostavnijim običajima, vjerovanjima i obredima, sa odijevanjem, tj. afirmacijom tzv. narodnih nošnji, sa vraćanjem starinskoj kuhinji i pripremanju jela „koja su spremale naše bake“ itd. Otuda i zbog toga se, pored ostalih „motiva“ i opravdanja, i tzv. obnova, svojevrsna retradicionalizacija, odnosno njegovanje i održava(nje) tradicije u srpskim etničkim, jezičkim i kulturnim prostorima i ambijentima, kao i kod drugih južnoslovenskih naroda, do sada najčešće povjeravalo kulturnoumetničkim društvima kao asocijacijama civilnog društva, posebno omladine, preko kojih se istovremeno odvijao i artikulisao proces njene socijalizacije, obrazovanja/uzrastanja, kulturne identifikacije, ali i ideologizacije, ne bi li takav obrazac egzistencije i „sistem“ vrijednosti „zaživio“, etablisao se i prenio u nasljeđe budućim generacijama. Razumije se, to su tek neki elementi sadržaja i definicije fenomenologije tradicije i njene funkcije u oblikovanju

nacionalnog identiteta Srba, danas i ovdje. Takva naracija ne pogađa u suštinu, srčiku tradicije, nego je pojednostavljuje i izručuje tzv. pragmatičnom umu i zadovoljenju nekih ontičkih, izvedenih, sekundarnih potreba, koje najčešće nemaju nikakve veze sa sferom kulture, a posebno ne sa artikulisanjem i učvršćivanjem nacionalnog identiteta. Naprotiv.

Ta simplifikacija diskursa o tradiciji, to redukcionističko svođenje svekolikog sadržinskog i semantičkog bogatstva fenomena tradicije na njenu instrumentalnu dimenziju i značenje sama je po sebi već svojevrsna zloupotreba. Zloupotreba ili manipulacija njome, tj. tradicijom, na djelu je zbog toga što se njena aktuelizacija, odnosno obnova ili očuvanje ne preduzimaju i ne provode radi nje same, dakle tradicije kao socijalnog, kulturnog i vrijednosnog sadržaja i značenja, nego zarad nekih sasvim drugih motiva i ciljeva, od direktno lukrativnih, tj. finansijskih i drugih benefita, do političkih koji se retradicionalizacijom nastoje postići reverzibilnim, zaobilaznim putem. Drugačije kazano, jedan od sadržaja i/ili vidova, aspekata aktuelizovanja ili obnove diskursa o tradiciji jeste i motivacija, čijom aktuelizacijom se dobija, dokučuje odgovor na pitanje zbog čega se nešto (ne) čini, ali svekoliko razuđenu fenomenologiju zloupotrebe tradicije ne bismo smjeli svesti i poistovijetiti samo sa pitanjem motiva(cije). Zloupotreba (popr)ima i druga ishodišta, sadržaje, likove i implikacije.

Štaviše, čak i kad nije direktno politički motivisana, inspirisana i instrumentalizovana, zloupotreba tradicije odveć često ima upravo političke konotacije i posljedice. Istine radi, to više govori o samom fenomenu politike i političkog, njegovo „širini“ i polisemnosti, odnosno „podobnosti“ tradicije da bude (zlo)upotrebljena, nego o samoj njenoj suštini, značenju i značaju za život ljudi, grupa, zajednica i drugih kolektiviteta i njenom uticaju na osadržavanje i oblikovanje identiteta, srčike nacionalnog bića naroda, uključujući i srpski narod.

Tradicija se ne zloupotrebljava samo u sferi politike i isključivo iz političkih motiva i zarad njenih ciljeva. Nje ima i u drugim eferama egzistencije i oblastima čovjekovog stvaralaštva,

Zloupotreba ili manipulacija njome, tj. tradicijom, na djelu je zbog toga što se njena aktuelizacija, odnosno obnova ili očuvanje ne preduzimaju i ne provode radi nje same, dakle tradicije kao socijalnog, kulturnog i vrijednosnog sadržaja i značenja, nego zarad nekih sasvim drugih motiva i ciljeva.

od pojedinih naučnih disciplina do praktičnih djelatnosti. Zloupotreba ili manipulacija tradicijom ima u oblasti muzičkog stvaralaštva, i to ne samo u tzv. izvornoj muzici kakva se njeguje u posljednjih nekoliko godina, pa i decenija u srpskim etničkim

Zloupotreba ili manipulacija tradicijom ima u oblasti muzičkog stvaralaštva, i to ne samo u tzv. izvornoj muzici kakva se njeguje u posljednjih nekoliko godina, pa i decenija u srpskim etničkim i duhovnim prostorima i miljeima.

i duhovnim prostorima i miljeima. Naravno, srpska muzička tradicija nikad nije bila unisona, jednoznačna, pa zbog toga ni njen današnji povratak njoj, odnosno njena revitalizacija nije i ne može biti univerzalna, jednoobrazna za sve Srbe, nezavisno od toga gdje žive. To ne može (tako biti) iz jednostavnog razloga zato što se na srpskim etničkim prostorima praktikuju različiti muzički sadržaji, izrazi i oblici, pa njihovo ovovremeno aktualizovanje, restaurisanje, oživotvorenje i izvođenje

na scenu ne može – sve i kad bi trebalo, a mi smatramo da ne treba – izbrisati sve dotadašnje razlike među njima. Naime, sasvim drugačiji je muzički izraz koji je nastao i razvijao se, koji je praktikovan među Srbima u npr. nekadašnjoj Bosanskoj Krajini i koji je u literaturi i životu poznat pod imenom ojkača, u odnosu na sadržaj i način muziciranja u istočnoj Hercegovini, u okolini Sarajeva ili na Romaniji itd. Još je divergentnija i osobenija muzika

Naravno, srpska muzička tradicija nikad nije bila unisona, jednoznačna, pa zbog toga ni njen današnji povratak njoj, odnosno njena revitalizacija nije i ne može biti univerzalna.

koja se kao tradicionalna izvodila u najvećem dijelu sjeverne Bosne ili Posavine (tj. u opštinama Derventa, Brod, Šamac, Modriča, Odžak/Vukosavlje, Oraše / Donji Žabar, Brčko), zatim u pojedinim dijelovima srednje (opština Teslić, dijelovi opština Kneževi, Čelinac i Prnjavor itd. u Republici Srpskoj, ali i opštine Maglaj, Žepče, Tešanj, Usora u Federaciji BiH) i sjeveroistočne Bosne (područje planine Ozren i dalje na istok, sve do nekih sela zvorničke opštine, zatim

opština Gračanica, Gradačac, Srebrenik, Kalesija, Osmaci, dijelovi opština Lukavac, Tuzla, Živinice, Banovići, Zavidovići), čak i nezavisno od nacionalne i vjerske pripadnosti njenih izvođača i konzumenata, koja se odvajkada, tj. od trenutka kad se počela zapisivati na magnetofonske trake i snimati na gramofonske ploče i druge tzv. nosače zvuke, te emitovati putem radio talasa lokalnih radio stanica, početkom 70-ih godina 20. vijeka, a potom i komercijalnih radio i televizijskih stanica koje su istovremeno

sa demokratizacijom društva nicale kao „pečurke poslije kiše“, nazivala izvornom, odnosno seljačkom/seoskom muzikom. Iz tog fakta bi neiskusan recipijent ili istraživač mogao zaključiti da se tu i nema šta retradicionalizovati, obnavljati, budući da je riječ o tradicionalnoj muzici po sebi. Međutim, nije baš tako. Kao i na primjeru ojkače, koja „svakim danom u svakom pogledu“ sve više postaje nešto drugo u odnosu na svoju dominirajuću karakteristiku i nosivu srž, na tradicionalnu vrijednost i poruku, a naročito od njene nagle i nekontrolisane medijske promocije i (zlo)upotrebe u posljednje dvije decenije, posebno u periodu od okončanja građanskog rata u BiH (1992–1995), i ozrensko-derventski muzički izraz, unutar kojeg takođe postoje neke razlike, uglavnom u načinu interpretacije i visini tonova – u stručnoj literaturi, u mjeri u kojoj nje uopšte ima, prije svega etnomuzikološke provenijencije, taj muzički izraz se možda i drugačije naziva, a svojoj neobaviještenosti pripisujemo to što ne znamo za njega – doživio je snažne i više značne metamorfoze. Bez obzira na njegove osnovne karakteristike, po kojima on jeste vid tradicionalne, izvorne muzike, ona se danas ne izvodi na isti način kao nekada, i to u mjeri i značenju koji dovode u pitanje njenu autentičnost, originalnost, a posebno njen tradicijski potencijal, dimenzije i implikacije. Drugim riječima, današnja izvođenja i medijska predstavljanja, kako ojkača, tako i tzv. izvorne ili seljačke pjesme iz srednje i sjeverne Bosne, najvećim dijelom nisu i ne mogu se vrednovati i tretirati kao obnova tradicije, ma koliko se oni koji to rade trudili da svoju rabotu baš tako predstave. Primjera radi, seljačke pjesme iz pomenute destinacije izvorno su se izvodile, tj. pjevale najčešće u muškom dvoglasu, uz pratnju šargije sa četiri žice. Kasnije se broj izvođača poveća(va)o na tri ili četiri, a svoj obol interpretiranju te vrste muzike počele su da daju i žene, u prvom redu djevojke. Osim šargijom, odnosno sazom u muslimanskim selima, muzička podrška sve više se daje i violinom, frulom i dvojnicama, a danas i svim ostalim instrumentima čiji tonovi prijaju ušima savremenih konzumenata „kontaminiranih“ kakofonijom iz modernih medija

Kao i na primjeru ojkače, koja „svakim danom u svakom pogledu“ sve više postaje nešto drugo u odnosu na svoju dominirajuću karakteristiku.

Drugim riječima, današnja izvođenja i medijska predstavljanja, kako ojkača, tako i tzv. izvorne ili seljačke pjesme iz srednje i sjeverne Bosne, najvećim dijelom nisu i ne mogu se vrednovati i tretirati kao obnova tradicije.

informisanja i drugih muzičkih izraza, poput tzv. turbo-folka i drugih. Slično se može konstatovati i za ojkaču, čija savremena interpretacija se uveliko otuđila i odstupila od izvorne, upravo zbog

Na primjerima prezentacije „sudbine“ samo pomenu-tih dvaju muzičkih izraza vidi se da manipulisanje tradicijom, zloupotreba njene suštine, značenja i vrijednosti nije svojstvena samo politici, nego i medi-jima komunikacije.

toga što se omasovila, diseminisala, postala popularna, što se danas pjeva i izvan prvobitnog, tradicionalnog socijalnog ambijenta i geografske destinacije (Bosanska Krajina, Lika i još ponegdje), a do čega je dovela upravo njena medijska (zlo)upotreba. Ne znam da li je za tu muzičku (tradiciju) bolje što se ona danas izvodi i sluša u svim srpskim jezičkim područjima u kojima djeluju lokalni ili komercijalni radio i televizijski emiteri, odnosno održavaju manifestacije navodno s ciljem povratka tradiciji ili obnovi star(insk)ih vrijednosti i obrazaca ponašanja u svakodnevnom životu.

Na primjerima prezentacije „sudbine“ samo pomenutih dvaju muzičkih izraza vidi se da manipulisanje tradicijom, zloupotreba njene suštine, značenja i vrijednosti nije svojstvena samo politici, nego i medijima komunikacije. Do toga dolazi uglavnom zbog nastojanja i borbe za povećanje slušanosti i gledanosti elektronskih medija, odnosno čitanosti štampanih sredstava obavlještavanja,

A krajnji cilj svih tih soci-jalno-medijskih operacija, koji se odveć i ne skriva, jeste komercijalni efekat, tj. finansijska dobit.

uglavnom tzv. žute ili bulevarske štampe, popularnih žurnala i druge zabavne medijske produkcije. A krajnji cilj svih tih socijalno-medijskih operacija, koji se odveć i ne skriva, jeste komercijalni efekat, tj. finansijska dobit vlasnika medija komunikacije putem kojih se plasiraju pomenuta dva muzička žanra i izraza, kao uostalom i drugi, na primjer tzv. turbo-folk muzika, s tim što se

(pro)izvođači, medijatori i konzumenti te vrste muzike lažno ne predstavljaju, budući da oni uopšte i ne pominju tradiciju, njene kvalitete i vrijednosti, odnosno potrebu njene renesanse i ovovremenog promovisanja i konzumovanja. Ne akceptujući druge dimenzije, sadržaje i implikacije turbo-folk muzike, moglo bi se kazati da je ona benignija vis-a-vis naracije o tradiciji i potrebi njene revitalizacije, naravno ukoliko prihvativimo tezu da je tradicija samo ono što je (nekad) bilo, a ne i ono što je i danas živo(todajno), što je djelatno, povjesno i što ne treba dizati iz mrtvih. Iz prethodne tvrdnje nikako ne slijedi da glorifikujemo i abolišemo turbo-folk

muziku, odnosno Weltanschaung koji stoji iza nje ili kojeg ona promoviše i nastoji etablisati.

Razumije se, osim muzičke sfere i praksisa, mediji komunikacije tradiciju zloupotrebljavaju i u drugim oblastima života. To istovremeno znači da zloupotrebe tradicije postoje u tim sferama egzistencije i čovjekove kreacije o kojima mediji komunikacije prenose ili, što je danas češća praksa, emituju i autorizuju informacije, zbog čega su oni sve više subjekti nego posrednici komunikacije. Tradicija se zloupotrebljava i u religijsko-konfesionalno-eklesijalnom životu, dakle u sferi u kojoj bi, načelno i a priori posmatrano, manipulisanja tradicijom trebalo biti najmanje ili bi zloupotrebe u tom području egzistencije trebalo najteže da se detektuju zbog toga što je tanka linija koja razdvaja stvarnu i živu tradiciju od njene ovovremene interpretacije, renesanse i praktikovanja. Ima više oblasti i sadržaja unutar religijsko-konfesionalno-eklesijalnog „kompleksa“ u kojima je, uprkos svekolikoj mimikriji i drugim „tehnikama“ zatomljivanja i mistifikacije, manipulacija tradicijom prezentna i efektivna. U ovoj kratkoj glosi nema ni prostora ni potrebe da se eksplisiraju svi sadržaji i oblici zloupotrebe tradicije u sferi religi(je) oznosti i crkvenosti, nego će se tek na nekolikim fragmentima pokazati da tradicija ni u toj sferi čovjekovog života kao što je duhovnost ili pobožnost nije imuna od zloupotreba. Poznato nam je da se unutar Crkve – ovdje, s obzirom na temu, mislimo na Srpsku pravoslavnu crkvu – vode ozbiljne i dugotrajne teološke i eklesiološke debate u vezi sa tradicijom bogosluženja, od kojih jedna strana, tačnije: pojedinci, autori(teti) u toj struji traže i predlažu njeno inoviranje i/ili osavremenjivanje. Naravno, žive debate se vode i o nizu drugih dogmatskih i obrednih pitanja, ali ona direktno ne tangiraju tradiciju zbog čega ih dalje nećemo problematizovati. Međutim, već praksa izgradnje novih hramova, vjerskih i drugih objekata SPC otvara pitanje odnosa spram tradicije danas i ovdje, kako unutar Crkve, tako i izvan nje. Nije posrijedi samo dilema da li praviti skromnije, tj. jednostavnije, manje, siromašnije hramove ili pak one raskošnije,

Razumije se, osim muzičke sfere i praksisa, mediji komunikacije tradiciju zloupotrebljavaju i u drugim oblastima života.

Tradicija se zloupotrebljava i u religijsko-konfesionalno-eklesijalnom životu, dakle u sferi u kojoj bi, načelno i a priori posmatrano, manipulisanja tradicijom trebalo biti najmanje.

veće i bogatije, luksuznije crkve, manastire i bogoslovска učilišta, odnosno veći broj manjih objekata ili manji broj reprezentativnijih hramova, kao što dugo već nema dileme, u prvom redu unutar crkvene hijerarhije, sveštenstva i (dijela) monaštva prije svega, da li

Nismo pristalice uniformnosti po svaku cijenu i u svim uslovima, a još manje slijepo poslušnosti i robovanja autoritetima.

treba baštiniti siromašniju Crkvu u njenom totalitetu, ili bogatiju i moćniju, da li i dalje afirmisati stare „navike“ i praksi sveštenstva i episkopata o povučenosti iz javne sfere, od problema ovostrane egzistencije, i prepuštanje svojevrsnom novom isihastičkom tihovanju i sl., ili se sasvim klerikalizovati i aktivno učestvovati u svekolikim sadržajima i dimenzijama društvenog života i političke aktivnosti, na šta se u eklezijalnim krugovima pozitivan odgovor uglavnom daje za druge ponuđene opcije, nego i u pogledu opredjeljenja za stil gradnje hramova, karaktera i obima donacija, selekcije kitora itd. Širom Republike Srpske, Srbije, drugih srpskih i prostora pod jurisdikcijom Srpske pravoslavne crkve takođe, u posljednje dvije decenije napravljeno je dosta novih hramova i obnovljeno starih. Ali, ono što se i „golim okom“ može vidjeti jeste šarenilo stilskih formi, velika neujednačenost u proporcijama objekata i upisivanje imena kitora, donatora i drugih priložnika

Nije dakle, obnova crkveno-duhovne i kulturno-istorijske baštine, niti njegovanje tradicije to što se u jednom selu podigla nova velika crkva.

izgradnje ili obnove hramova na neprimjerenim mjestima i razmjeri. Nismo pristalice uniformnosti po svaku cijenu i u svim uslovima, a još manje slijepo poslušnosti i robovanja autoritetima, ali preveliko odsustvo reda, harmonije i poštovanja tradicije u njenom izvornom, neizraubovanom značenju, više je nego ozbiljan indikator da nešto nije u redu u graditeljskoj sferi, teoriji i praksi podizanja novih ili rekonstrukciji starih crkava. Jer, nismo sigurni da obnovu tradicije, a to je nešto što bi trebalo da jača srpski nacionalni identitet, predstavlja činjenica o sasvim različitim spoljnim izgledima, gabaritima, unutrašnjoj dekoraciji ili oslikanosti hramova, što se danas i ovdje može susresti u dva susjedna sela, ne samo u istoj eparhiji, nego i jednoj parohiji, pod „žezlom“ istog sveštenika. Nije dakle, obnova crkveno-duhovne i kulturno-istorijske baštine, niti njegovanje tradicije to što se u jednom selu podigla nova velika crkva sa dva zvonika/tornja velike visine, npr. moravsko-vizantijskog stila, a u drugom jedva okrečila neka stara i mala iz 19. vijeka, a nije

ni to što pojedini episkopi forsiraju samo jednu slikopisarsku školu, odnosno luksuznu unutrašnju dekoraciju, a njihovi neistomišljenici sve to ignorisu i prednost daju okupljanju vjernika i radu sa njima zbog učvršćivanja njihove vjere i širenja svoje misije u društvu i sl. Prema onome što znamo, a što nije teško empirijski provjeriti i egzaktno utvrditi, za takvo starje stvari, tačnije: donošenje odluka o podizanju novih crkava i/ili manastira, kapela ili konaka i sl., nisu (bili) prevalirajući kriterijumi i argumenti arhitekata i/ili drugih projektanata, odnosno graditelja, niti samo volja ovog ili onog jereja ili arhijereja, pa ni većine vjernog naroda, nego najčešće želja ktitorâ, donatora, kumova i raznih drugih neimara koji svojim finansijskim sredstvima i ostalim resursima uglavnom i grade nove bogomolje ili restaurišu stare. Ima tu, naravno, i podilaženja njihovim

nekultivisanim ukusima i pothranjivanja njihovih sujeta, a sve zarad dobijanja novca, zemljišta i ostalih materijala za gradnju, ali je u prvom planu navalentnost, agresivna potreba savremenih donatora i priložnika da se dokažu i pokažu dobrim vjernicima i pripadnicima Crkve, a možda i iskupi poneki grijeh, da se podizanjem ili obnovom crkava upišu u istoriju i ostave dug potomstvu, da demonstriraju svoje bogatstvo, moć i uticaj koji idu uz njega. Otud i zbog toga među mnogim ktitorima novoizgrađenih hramova ima i onih koji u javnoj svijesti ovovremеног društva figuriraju kao tajkuni, sumnjivi biznismeni i ljudi kojima su vjera i crkva nešto spoljašnje, tek sredstvo afirmacije i platzdarm za nove poslovne i druge uspjehe, a ne cilj i stvar posvećenosti, a nerijetko i bivši ateisti, pa čak i za kriminal osuđivana lica, iz čega bi neuk ili labilan vjernik, odnosno nedobronamjerna javnost mogla jednostrano zaključiti da je Crkvi dovoljno samo pokajanje bilo kojeg grešnika i sve će mu biti oprošćeno, posebno ukoliko je istoj spreman donirati znatne sume novca i drugih dobara za njene potrebe. Otuda i zbog toga ima potrebe redefinisati odnose između Crkve, bolje reći: pojedinih velikodostojnika i sveštenika, s jedne strane i nekih problematičnih tajkuna i skorosteča, s druge strane. Jer, većina tih novobogataša i donatora diktira uslove izgradnje, dimenzije objekata, posebnu visinu zvonika i kupole, bogatstvo i ornamentiku ikonoklasa, autore i raspored slika i ikona

Otud i zbog toga među mnogim ktitorima novoizgrađenih hramova ima i onih koji u javnoj svijesti ovovremenog društva figuriraju kao tajkuni, sumnjivi biznismeni i ljudi kojima su vjera i crkva nešto spoljašnje, tek sredstvo afirmacije.

u unutrašnjosti hrama, izvođače radova, sastav nadzornih organa, izrađivače zvona, dan osvećenja, sadržaj medijskog praćenja i drugo bez čega se hram ne može započeti, a posebno ne uspješno završiti i staviti u „funkciju“. To jeste zloupotreba tradicije crkvenog graditeljstva, odnosno manipulisanje faktom da većina crkvenih opština ili parohija nema dovoljno sredstava za podizanje novih ili restauriranje starih crkava, pa se onda popušta pritiscima i ukusima onih koji imaju novac i druge resurse za izgradnju hramova bez kojih nema ni revitalizacije crkvenosti, jačanja vjere i pobožnosti, a samim tim ni restitucije crkvene uloge u javnom prostoru, obnovi tradicionalnog morala i vrijednosti, za čim teži ne samo crkvena hijerarhija, nego i značajan procenat vjernika, ne razumijevajući da se neki socijalni procesi i istorijski tokovi ne mogu konzervisati, da

To jeste zloupotreba tradicije crkvenog graditeljstva, odnosno manipulisanje faktom da većina crkvenih opština ili parohija nema dovoljno sredstava za podizanje novih ili restauriranje starih crkava, pa se onda popušta pritiscima i ukusima onih koji imaju novac.

obnova tradicije nije puki povratak svemu onom što je i kako je nekad bilo, nego produžetak egzistencije onog što je uvijek bilo životodajno, plodonosno, korisno, dugotrajno, za većinu ljudi razumljivo i prihvatljivo, upravo zato što ga oni doživljavaju i tretiraju kao nešto svoje.

Na jednostavno pitanje: pa u čemu se tu, u toj netom skiciranoj deskripciji manipulisanja sa crkvenim graditeljstvom pod opravdanjem da se tako i time restauriše tradicija, sastoji i ogleda politička zloupotreba tradicije, odgovor naravno nije

jednostavan i jednoznačan. Uzročno-posljedičnu vezu među tim fenomenima detektujemo i identifikujemo u činjenici da je većina ovovremenih ktitora i donatora vjerskih objekata u našem polisu – a gotovo isto je i u Srbiji, Crnoj Gori i dijaspori u kojoj djeluje Srpska crkva, ali i u drugim crkvama i vjerskim zajednicama, sa njihovim dobrotvorima i sponzorima – direktno povezana sa političkim činiocima, kako institucijama i organima vlasti, tako i sa političkim strankama, nevladinim organizacijama, već pomenutim medijima komunikacije, da često zavisi od njih, ali ih ponekad i uslovljava, štaviše da su sami dobrotvoři upravo aktuelni političari ili drugi javni funkcioneri, koji zarad svojih političkih, većinom uskostranačkih interesa i opredjeljenja, prave kompromise na štetu principa i standarda, a sve zbog navodne pragmatičnosti i hvatanja

koraka sa savremenim životnim tokovima. Nema nikakve sumnje da će gotovo svaki politički subjekt, i to ne samo danas i ovdje, zbog ostvarenja nekog svog, pa i najmanjeg interesa, a posebno novčane dobiti, prije žrtvovati ne samo tradiciju, nego i nešto supstancialnije i za opstojnost društva, države, pa i naroda u cjelini, važnije. Utoliko pojedine zloupotrebe ili manipulacije tradicijom, kao što je prethodno ovlaš opisano crkveno graditeljstvo, jesu u funkciji politike, politički konotiraju i posljedične nekim rezultatima političkog prosedea i provenijencije.

Ako zloupotreba tradicije ima u sferi crkvenog graditeljstva, a-pro-pos izgradnje novih hramova i drugih sakralnih objekata za potrebe vjerskog života, onda deklinacije, otklona od standarda i stručno verifikovanih kriterijuma i normi ima i u svjetovnom graditeljstvu, u izgradnji i/ili obnovi, restauraciji objekata za svakodnevni život ljudi, kao što su kuće, stanovi, objekti za zdravstvene usluge, kulturne ustanove, mostovi, česme itd. Danas su možda najtransparentnije i najraširenije manipulacije i zloupotrebe predajom, kulturno-istorijskim naslijedom upravo u sferi tzv. tradicijskog građenja, izgradnjom popularnih etno-sela. Oni koji ih grade ili finansiraju, prema vlastitim izjavama, za to su motivisani dvostruko: s jedne strane tako se čuva, odnosno obnavlja tradicija, posebno njen graditeljska komponenta, a s druge strane, izgradnjom takvih objekata se navodno podstiče i omogućava turistički razvoj. Pri tome, svi akteri takve naracije se pozivaju na iskustva najčuvenijih etno-sela u Republici Srbkoj i Srbiji, a to su etno-selo Stanišić kod Bijeljine, odnosno etno-selo Sirogojno ispod Zlatibora, kao primjeri uspješne prakse i apsoluiranih lekcija. Ali u toj marketinškoj „priči“ namjerno se zanemaruju suštinske razlike između te dvije turističke destinacije. Dok je etno-selo u Sirogojnu primjer uspješnog nastojanja da se sačuva dio graditeljskog nasljeđa i koliko-toliko dočara život ljudi u srpskom selu na kraju 19. i početkom 20. vijeka iz tog kraja, posebno u smislu uslova stanovanja, načina privređivanja, sredstava za rad, „mehanizacije“ i sl., dotle je etno-selo Stanišić sušta suprotnost ideji i praksi revitalizacije tradicije. To je, očigledno, turističko

Ako zloupotreba tradicije ima u sferi crkvenog graditeljstva, a-pro-pos izgradnje novih hramova i drugih sakralnih objekata za potrebe vjerskog života, onda deklinacije, otklona od standarda i stručno verifikovanih kriterijuma i normi ima i u svjetovnom graditeljstvu.

naselje u kojem su neki objekti iz(g)rađeni po uzoru na kuće i dvorišne zgrade iz nekog ranijeg perioda. Ono je samo dokaz ili primjer kako bogata etnografska građa, ukoliko se stručno i odgovorno ne obradi, evaluiše i pohrani, može da posluži kao inspiracija za neke ovovremene aktivnosti s ciljem navodne brige za tradiciju, odnosno njenu obnovu i novi život. Koliko znamo, i ono malo stručnog reagovanja na nicanje brojnih etno-sela i njima sličnih naselja i građevina, nije bilo adekvatno medijski tretirano, zbog čega i nije imalo odjeka u javnosti i značajnijeg uticaja na zaustavljanje ili makar preusmjeravanje prakse izgradnje drvenih kuća od savremeno obrađene građe, za potrebe ljudi našeg doba, u kojima postoji i električna struja, internet, tuš-kabine, kanalizacija

Koliko znamo, i ono malo stručnog reagovanja na nicanje brojnih etno-sela i njima sličnih naselja i građevina, nije bilo adekvatno medijski tretirano, zbog čega i nije imalo odjeka u javnosti i značajnijeg uticaja na zaustavljanje ili makar preusmjeravanje prakse izgradnje drvenih kuća od savremeno obrađene građe.

i sl., a sve s ciljem edukacije mladih generacija o tome kako se nekad živjelo, ne bi li saznanje o tome pridonijelo učvršćenju nacionalnog identiteta srpskog naroda. Groteskno ili trivijalno, pitanje je sad!

Ima li to, i ako ima kakvu, vezu sa politikom, te da li i kako to podupire našu tezu o egzistentnosti i žilavosti političke zloupotrebe tradicije, odnosno njenoj štetnosti za oblikovanje i jačanje nacionalnog identiteta naroda, uključujući i srpski narod? Ima, takvu i tako što raznorazna odobrenja i saglasnosti za izgradnju pomenutih naselja, opet, daju organi vlasti koje formira i legitimizuje određena politika. A ona ima interes da kod građana-birača stvori utisak kako se

ona, politika zalaže za revitalizaciju tradicije, kako štiti istorijsko i kulturno nasljeđe, duhovnu i materijalnu baštinu, održava vezu sa precima i na druge načine doprinosi artikulisanju, osvjećivanju i učvršćivanju identiteta, nacionalne samosvjести i samobitnosti, što je prepostavka i zalog razvoja, prosperiteta i srećne budućnosti. Ako, pri tom, na putu ostvarenja tog cilja i dođe do neke sitne ili krupnije zloupotrebe tradicije, ne mari – politika se ionako rukovodi makijavelističkim načelima po kojima za dolaženje do postavljenog cilja ne treba imati previše obzira prema sredstvima koja tome služe. Da bi se obezbijedila podrška birača, osvojila ili produžila vlast i stekle prepostavke za demonstraciju moći i uticaja, donosile i provodile odluke i postizali željeni rezultati,

mnogi politički „umovi“ današnjice spremni su i na krupnije i važnije prestupe i zlodjela od tamo nekih replika kuća brvnara ili od naboja, pokrivenih šindrom ili poluokruglim tzv. biber crijeponom, sa ili bez ognjišta u sredini, od prikupljanja i izlaganja starih odjevnih predmeta, obuće, alatki, opreme za konje ili volove i sl. Naravno, nisu etno-sela jedini primjeri manipulacije graditeljskim nasljeđem, što se vidi po novim objektima u skoro svim našim gradovima i selima u kojima razni zaljubljenici u tradiciju grade npr. zamkove po uzoru na srednjovjekovne, ali sa kamerama za nadzor, kablovskim televizijama, aparatima za rastjerivanje komaraca i GMO cvijećem.

Politička zloupotreba tradicije najočiglednija je u vrijeme izbornih kampanja zbog toga što tad političke stranke i kandidati nastoje da fragmentarnim prikazivanjem bogatog i raznovrsnog kulturnog nasljeđa i druge identitetske tradicije dobiju naklonost glasačke publike i što bolje se plasiraju na izbornim rang-listama. Osim fragmentacije i parcijalnog prezentovanja onih elemenata iz prošlosti i tradicije koji idu u prilog određenoj političkoj opciji i snagama koje je inaugurišu, politička zloupotreba tradicije odvija se i putem njene trivijalizacije i/ili rijalitizacije, njenim svođenjem na svijet šou-biznisa i zadovoljavajući masovne publike. Zauzvrat se očekuje podrška i dovoljan broj glasova za osvajanje ili očuvanje vlasti. Takođe, svojevrstan vid zloupotrebe tradicije jeste i njeno krivo i jednostrano predstavljanje, tačnije: selekcija i plasiranje samo pozitivnih elemenata i dimenzija iz političke, kulturne i druge prošlosti srpskog naroda, isticanje istih kao uzora i ideala prema kojim treba težiti i koje valja dostići, pri čemu se sasvim zanemaruju i skrivaju od očiju, ušiju i svijesti današnjih generacija sve one nepovoljne i neprijatne činjenice koje bacaju drugačije svjetlo na srpsku političku i državotvornu tradiciju. U srpskoj političkoj tradiciji, još od nemanjićkog perioda i načina vladanja, svakako pod uticajem Vizantije i drugih orijentalnih tradicija i političkih kultura, snažno su prisutni samodržavlje, autokratizam, oceubistvo, partikularizam i regionalizam, čak i kad Srbi nisu imali punu nacionalnu slobodu i političku autonomiju.

Politička zloupotreba tradicije najočiglednija je u vrijeme izbornih kampanja zbog toga što tad političke stranke i kandidati nastoje da fragmentarnim prikazivanjem bogatog i raznovrsnog kulturnog nasljeđa i druge identitetske tradicije dobiju naklonost glasačke publike i što bolje se plasiraju na izbornim rang-listama.

Nedostatak političke sloge i sabornosti u narodu, posebno među njegovim glavarima, najbolje se prepoznaće u maksimi, vapaju gotovo, po kojem „samo sloga Srbina spasava“, koja se skraćeno izražava u čuvena četiri „S“. Nije i ne može biti obnova tradicije namjerno i sistematsko prikrivanje činjenica i o toj strani naše prošlosti. To je oblik njene zloupotrebe, manipulacije činjenicama.

Nema utjehe u činjenici što se i drugi balkanski i Srbi susjedni narodi slično ponašaju, što redukuju vlastite tradicije i politički ih zloupotrebljavaju, ponekad upravo s ciljem da napakoste ili naštete baš srpskom narodu.

Jer, upravo tako se tradicija fragmentuje, redukuje samo na pojedine sadržaje i dimenzije. Tako shvaćena tradicija najčešće se koristi u propagandne svrhe, za promovisanje parcijalnih i jednokratnih interesa, a politički interesi su najčešće takvi po sebi. Nema utjehe u činjenici što se i drugi balkanski i Srbi susjedni narodi slično ponašaju, što redukuju vlastite tradicije i politički ih zloupotrebljavaju, ponekad upravo s ciljem da napakoste ili naštete baš srpskom narodu. Prizivanje tradicije i instrumentalizacija njenih potencijala i vrijednosti ne može supstituisati odsustvo drugih sastojaka politike, kao što su principijelnost, realizam, opšta korist, efikasnost i sl. Tradicija i prošlost, ma koliko slavni i sadržajni bili, ne mogu nadomjestiti nedostatke savremenosti, niti će njihovo oživljavanje i transponovanje u novo vrijeme i nove uslove polučiti one i onakve rezultate kakvi su nekad bili i koji, upravo radi toga, i danas služe za uzor, zbog čega se i nastoje obnoviti.

Uputstvo za autore

Poštovani saradnici,

Časopis "Argumenti" objavljuje originalne naučne radove, pregledne i stručne članke u kojima se izlažu ideje i stavovi o najznačajnijim problemima prirodnih i društvenih nauka sa težištem na političke, pravne i ekonomski teme. U tematiku časopisa se uklapaju i svi oni radovi u kojima se razmatraju širi teorijski problemi interdisciplinarnog karaktera uključujući i metodološke i didaktičke (metodičke) probleme. U časopisu se, takođe, mogu objavljivati i oni članci iz oblasti koje su neophodne za rad istraživača, te studenata osnovnih i master studija, kao i prikazi i izvodi odabranih diplomske radova, magistarskih teza, doktorskih disertacija te značajnijih knjiga.

S obzirom na strukturu i potrebe, časopis se može štampati i kao tematski broj. U takvim brojevima se načelno elaboriraju širi teorijski problemi, rezultati nekog značajnijeg istraživanja ili radovi sa naučnih i stručnih skupova i rasprava.

Za objavljene radove se ne isplaćuje honorar, a autor dobija jedan primjerak časopisa.

Primljeni članci podliježu recenziji od strane dva recenzenta, koje određuje uredništvo.

Molimo autore da u svojim radovima zadovolje sljedeće osnovne zahtjeve:

- Naslov rukopisa treba da bude kratak i jasan i da odražava i afirmiše sadržaj;
- Rukopis treba da sadrži rezime (100 do 250 reči) u kome autor kratko ističe suštinu osnovnih ideja i stavova o pitanjima koja se razmatraju u članku, ključne riječi na srpskom – do 10 riječi, Abstract (Sumary) na engleskom jeziku, Key Words, kratak uvod u postavljeni problem, razradu (glavni dio), zaključak i spisak korišćene literature;
- Članak treba da bude jezički i stilski korektan, logički sistematizovan sa jasnim iskazima i argumentima, uz korektnu upotrebu naučne i stručne terminologije i bez podataka usmjerenih na kompromitaciju (rušenje digniteta) ličnosti i službenog (povjerljivog) karaktera;
- U dužem tekstu, treba stavlјati odgovarajuće međunaslove, a pojedine riječi ili rečenice se mogu istaći kurzivom, „masnim“ slovima ili podvući.
- Obim članka, u principu, treba da bude oko jednog autorskog tabaka (30.000 karaktera – slovnih oznaka, uključujući i bjeline između riječi i fusnote). Zavisno od problema, članak može biti i većeg obima, ali ne preko dva autorska tabaka.
- Rukopis se dostavlja redakciji časopisa u dva primjerka na formatu A-4 ili u elektronskoj formi, rađen u Wordu (Book Antiqua), latiničnim fontom, sa povećanim proredom (exactly 16 pt odnosno 1,15) i razmakom između paragrafa 2 pt after. Prvi red paragrafa da bude uvučen 1 cm. Margine sljedeće lijevo (unutrašnja) 1,8 cm, desno (vanjska) 4,2 cm, gore 1,5

cm i dole 2,1 cm. Veličina slova 11 pt;

- Prilozi rukopisu (šeme, skice, grafikoni) treba da budu urađeni na računaru. Sve podatke koji nisu neophodni u crtežu (ili ga opterećuju) treba staviti u legendu. Slovne i brojčane oznake na jednom crtežu treba da budu iste veličine, a fizičke veličine treba izražavati u mjernim jedinicama međunarodnog sistema označavanja (SI);

Tabela 1. Naziv tabele

Zaglavlje	Zaglavlje	Zaglavlje	Zaglavlje

Grafikon1. Naziv grafikona

- Inostrana imena fonetski transkribovati u skladu s pravilima pravopisa, a prilikom prvog javljanja u zagradi potrebno je navesti njihov izvorni oblik.
- Dokumentaciona podloga (citati, napomene, bibliografija) treba da sadrže osnovne podatke dovoljne za upućivanje čitalaca na korištene izvore. Autorima preporučujemo **Apa format** uređenja teksta (www.apastyle.org).

dksg.rs/biblioteka/vodicZaCitiranje/apa_format.html. Bibliografska jedinica (bez obzira na korišćeni referativni sistem) treba da sadrži: prezime i ime (ili prvo slovo imena) autora, naziv djela, naziv izdavača, mjesto, godinu publikovanja i, po potrebi, stranicu; npr.

Lukić, L. (2000). *Naziv knjige* (1. izd.). Banja Luka : Centar za izdavačku djelatnost fakulteta u Banjoj Luci.

- Uz rukopis autor treba da dostavi sljedeće podatke: ime i prezime, zvanje, tačnu adresu, e-mail, kontakt telefon, instituciju u kojoj se nalazi i funkciju koju obavlja;
- Rukopisi se mogu dostavljati lično uredniku, što je obostrano korisno, ili slati na adresu Glavni odbor SNSD za "Argumente", Ul. Petra Kočića broj 5, 78000 Banja Luka, e-mail adrese: argumenti@snsd.org, ljepojevic.milan@gmail.com
- Kontakt telefon: +387 51 318 492
- Šablon za uređenje radova u Wordu (Word Template) možete naći na www.snsd.org

Svi tekstovi dostavljeni za štampanje u časopisu „Argumenti“ podliježu recenziji. Recenzija je zatvorena i vrše je dva kompetentna recenzenta za određenu naučnu oblast.

Časopis "Argumenti" je registrovan na preliminarnoj rang-listi nacionalnih časopisa Ministarstva za nauku i tehnologiju Republike Srpske.

UREDNIŠTVO

www.snsd.org